

**ARBEJDE
UNDERVISNING
FRITID
Bind 3**

ex. 2

Arbejde

Undervisning

Fritid

Betænkning afgivet af det af justitsministeren den 4. oktober 1982 nedsatte udvalg vedrørende beskæftigelsen af de indsatte i kriminalforsorgen.

BIND 3- *Bilag*

Betænkning nr. 1058 -1986

Indholdsfortegnelse

	side
UDVALGETS UNDERSØGELSER	5
Bilag 1	
AKTIVITETSUNDERSØGELSEN I FÆNGSLERNE	
OKTOBER 1984	7
I. Anstaltsklientellet	9
II. De indsattes aktiviteter i anstalterne	19
III. Fravær fra arbejde og undervisning	37
IV. Døgnrytme og tidsanvendelse	47
Bilag 2	
NOTAT OM SAGKYNDIG VURDERING AF KRIMINAL-	
FORSORGENS NUVÆRENDE BESKÆFTIGELSESPARAT	59
Bilag 3	
NOTAT OM INSTITUTIONSBESØG I DANMARK	69
Bilag 4	
NOTAT OM DE SVENSKES FORSØG MED MARKEDS-	
MÆSSIG LØN TIL DE INDSATTE SAMT	
MAIK-KOMMITÉENS FORSLAG	77
Bilag 5	
NOTAT OM UDVALGETS STUDIEREJSE TIL SVERIGE	91
Bilag 6	
BILAG VEDRØRENDE INDSATTES GÆLD	97
Bilag 7	
FORELØBIG REDEGØRELSE OG INDSTILLING	
VEDRØRENDE DE INDSATTES VEDERLAG	
FOR ARBEJDE OG UNDERVISNING	99
Bilag 8	
UNDERVISNINGSAKTIVITETER I ANSTALTERNE	
FORÅR 1985	147
Bilag 9	
NOTAT VEDRØRENDE ANSTALTERNES RESSOURCER	
TIL UNDERVISNING OG FRITIDSBESKÆFTIGELSE	
AF DE INDSATTE	155
Bilag 10	
UDDRAG AF BUDGETVEJLEDNING 1985	
FRA FINANSMINISTERIET	161

Udvalgets undersøgelser.

Udvalgets overvejelser omkring arbejdsdrift, undervisning og fritidsanvendelse i anstalterne har i vidt omfang haft forholdende i det øvrige samfund som referenceramme. Grundene hertil er åbenbare. Før frihedsberøvelsen har de indsatte levet under de vilkår, som det frie samfund nu engang frembyder, og de skal vende tilbage til disse vilkår efter endt afsoning. Endvidere har man i det almindelige samfund, ikke mindst under de seneste ti års arbejdsløshedskrise, udviklet en række foranstaltninger med sigte på at forbedre svagt stillede medborgeres muligheder for at klare sig selv. Det drejer sig ikke mindst om særligt tilrettelagte beskæftigelsesordninger og om undervisning i mere eller mindre nær tilknytning hertil for unge, der ikke er kommet ind i en ordnet arbejdstilværelse.

Det er naturligt at overveje, om nogle af de ordninger, der har vist sig nyttige uden for anstalterne, med fordel kunne praktiseres også i anstaltsregie.

Under overvejelserne herom må tages i betragtning, at anstaltsmiljøet kan kræve særlige tilpasninger af det normale samfunds ordninger. I en lillputverden, som den enkelte anstalt er, hvor mange af det normale samfunds funktioner skal bringes til at virke i en atmosfære af ufrihed og under indtryk af en stadig strøm af klienter ind og ud af anstalten, og hvor behovet for samfundets rådgivning og støtte er ekstraordinært stort, rejser der sig uundgåeligt praktiske problemer m.h.t. at få selv de mest vellykkede ordninger fra det civile samfund til at virke.

Udvalget har derfor som grundlag for sine overvejelser foretaget en række undersøgelser og tilvejebragt en række oplysninger, som der er redegjort for i bilagene til betænkningen.

Udvalget har således i samarbejde med anstalterne foretaget en aktivitetsundersøgelse i ugen 8. - 14. oktober 1984. Undersøgelsen omfatter principielt samtlige aktiviteter, som de indsatte har haft i arbejdstid og fritid i den pågældende uge og tidsforbruget i forbindelse hermed.

Endvidere har repræsentanter for udvalget besøgt en række kommunale institutioner for beskæftigelse af unge med mangelfuld tilknytning til arbejdsmarkedet. Man har herved gjort sig bekendt med kommunale optræningsforanstaltninger, udslusningsforanstaltninger til det ordinære arbejdsmarked, integrerede arbejds- og undervisningsprogrammer og med virksomheden for beskæftigelse og undervisning af personer med forskellige psykiske og sociale handicaps.

Repræsentanter for udvalget har besøgt svenske åbne og lukkede anstalter, herunder anstalter med forsøg med markedsmessig løn, og en anstalt for indsatte med særligt store narkotikaproblemer.

Sagkyndige udpeget af LO og Dansk arbejdsgiverforening med indgående kendskab til forholdene i almindelige veldrevne erhvervsvirksomheder har foretaget en vurdering af de danske anstalters værksteder og maskinpark med henblik på deres egnethed for den produktion, de er beregnet til.

Direktoratet for kriminalforsorgen har til brug for udvalget foretaget en mindre stikprøveundersøgelse vedrørende de indsattes gældsforhold.

De nævnte undersøgelser m.v. bringes i nærværende bind.

Der bringes endvidere udvalgets »Foreløbige redegørelse og indstilling vedrørende de indsattes vederlag for arbejde og undervisning« afgivet i september 1983.

**AKTIVITETSUNDERSØGELSEN
I FÆNGSLERNE OKTOBER 1984.**

I. ANSTALTSKLIENTELLET.

1. INDLEDNING.

Udvalget har i samarbejde med anstalterne foretaget en aktivitetsundersøgelse i ugen 8. -14. oktober 1984. Undersøgelsen omfatter principielt samtlige aktiviteter, som indsatte har haft i arbejdstid og fritid i den pågældende uge og tidsforbruget i forbindelse hermed.

Som et led i aktivitetsundersøgelsen er der foretaget en mere traditionel belægsundersøgelse, det vil sige en undersøgelse af de indsattes personlige baggrund i en række henseender. Denne del af undersøgelsen bringer ikke mange oplysninger, som ikke stort set er kendt fra kriminalforsorgens årsberetninger og andre publikationer gennem de senere år. Belægsundersøgelsen har imidlertid været nødvendig af det forhold, at en beskrivelse af, *hvilke* aktiviteter, der fortrinsvis foretages af *hvilke* kategorier af indsatte har til forudsætning, at aktivitetsoplysninger og belægsoplysninger har relation til identiske personer.

Undersøgelsen har til formål at give oplysninger til brug for vurderinger af de forskellige kategorier af indsatte mest hensigtsmæssige placering i arbejdsmæssig og undervisningsmæssig henseende og for overvejelser om behovet for omlægninger inden for arbejdsdrift og undervisning m.h.t. tilrettelæggelse og indhold.

Den metodemæssige tilrettelæggelse af undersøgelsen og databehandlingen i forbindelse med analysearbejdet er udført af datalog Niels Nielsen.

2. BELÆGSOPLYSNINGERNE.

Undersøgelsen omfattede kriminalforsorgens afsoningsanstalter med undtagelse af statsfængslet i Gribskov og Skibsbylejren. I undersøgelsesugen var der 1631 fængselsdømte i anstalterne, heraf 1565 pr. 8. oktober 1984 og 66, der blev indsat i ugens løb, mens et lignende antal blev løsladt. Herudover var der 102 hæftede fanger, hovedsagelig i Horserød og Sdr. Omme. De er ikke omfattet af undersøgelsen.

»Belægsoplysningerne« om de indsatte omfatter: køn, alder, statsborgerskab, civilstand, eventuel anbringelse uden for hjemmet i børne- og ungdomsår, skoleuddannelse, erhvervsorienteret uddannelse, arbejdsstilling, indtægtskilde før indsættelsen, kriminalitetens art, tidligere kriminalitet, straffens længde, heraf hidtil afsonet og forventet yderligere afsoningstid, eventuel prægnation af alkohol og/eller stofmisbrug samt endelig den aktuelle arbejds-/undervisningsmæssige placering i anstalten og placeringen i så henseende gennem det seneste år, altså i perioden oktober 1983 - oktober 1984.

De indhentede aktivitetsoplysninger vil blive omtalt senere.

3. DE INDSATTE SAMMENHOLDT MED BEFOLKNINGEN I ALMINDELIGHED.

3.1. Køn, alder, indsættelseshyppighed.

Hosstående oversigt belyser forskelle mellem befolkning i almindelighed og anstaltsklientellet ud fra en række kriterier.

Mens halvdelen af befolkningen er kvinder, er så godt som alle strafafsonere

mænd. Der var ud af de 1631 indsatte kun ca. 5 % kvinder.

Kun yderst få af de indsatte var over 50 år, og den nedre aldersgrænse er 16 år. Man har derfor fundet det rimeligt, at sammenligningen mellem de indsatte og befolkningen alene omfatter den mandlige befolkning i aldersintervallet 16-49 år.

Det fremgår af oversigten, at de indsatte udgjorde ca. 1,3 promille af den mandlige befolkning i det ovenanførte aldersinterval. Omkring 600 af de indsatte var 1. gangsaftsonere, og da den gennemsnitlige opholdstid i anstalt for 1. gangsaftsonere er temmelig nøjagtig et halvt år, kan man således forvente, at der årligt indsættes ca. 1200 personer i anstalterne som 1. gangsaftsonere, hæftefanger ikke medregnet. På dette grundlag kan man skønne, at ca. 3 % af en fødselsårgang af den mandlige befolkning vil blive indsat i fængsel en eller flere gange og for kortere eller længere tid i løbet af deres levetid, såfremt det aktuelle kriminalitetsmønster holder sig. Målt på en total fødselsårgang, både mænd og kvinder, drejer det sig således om ca. 1½ %.

Af oversigten fremgår, at de 25 - 34-årige er stærkere repræsenteret i anstalterne end de øvrige aldersgrupper.

Foretager man en opdeling i 5-års aldersgrupper, får man et mere nuanceret billede, og det viser sig, at de 20-24-årige er den talstærkeste 5-årsgruppe med 413 indsatte ret tæt fulgt op af de to påfølgende aldersgrupper. Derimod er de helt unge og de ældre aldersgrupper kun svagt repræsenteret i anstalterne. Der var således kun 70 16 - 19 årige.

3.2. Opvækstforhold, skolegang og erhversuddannelse

30% af de indsatte havde været anbragt uden for hjemmet i en kortere eller længere periode af deres børne- og første ungdomsår. Det er 25 gange så høj en andel som i den samlede befolkning og i det hele taget en meget stor andel af de indsatte.

48 % af de 16-26-årige havde gået i skole i kortere tid, til dels meget kortere tid, end 9 år og havde således ikke fulden tid deres skolegang. Det er 6 gange så mange som i den samlede befolkning. Det bemærkes, at når man har afgrænset sammenligningen til de 16-26-årige, skyldes det, at disse årgange har gået i skole i tiden efter undervisningspligtens forlængelse til 9 år. Af de indsatte over 26 år havde 65 % gået i skole i kortere tid end 9 år.

**Tabel 1. Oversigtsmæssig sammenligning
mellem de indsatte og den mandlige befolkning i alderen 16-49 år.**

	16-49 årige mænd i total- befolkningen	Indsatte. 1631 personer
Andel mænd	50%	95%
<i>Mænd i alderen 16-49 år.</i>		
16-24-årige i o/oo af totalbf.		1,26 o/oo
25-34 årige i o/oo af totalbf.		1,73 o/oo
35-49 årige i o/oo af totalbf.		0,85 o/oo
<i>Opvækst.</i>		
Anbragt u.f. hjem i børne- og ungdomsår	1,2%	30%
<i>Uddannelse.</i>		
Har ikke fuldført grundskolen*	8%	48%
Har fuldført faglig eller videregående uddannelse	50-60%	23%
<i>Arbejdsstilling:</i>		
Arbejder	45%	73%
Funktionær	35%	6%
Selvstændig	14%	8%
Andet	6%	13%
<i>Indtægtskilde: * *</i>		
Arbejds- og erhvervsindkomst	80%	38%
A-understøttelse	9%	13%
Bistandshjælp	8%	40%
Andet***	ca. 3%	9%

*16-26 årige - **Forud for indsættelse i anstalt. - ***Pension/invalided pension, uddannelsesstøtte, ingen fast indtægtskilde.

Også med hensyn til erhvervsuddannelse er de indsatte ugunstigt stillet. Forholdsvis 3 gange så mange i totalbefolkningen som blandt de indsatte har erhver-

vet et uddannelsesmæssigt grundlag for deres arbejdsmæssige tilværelse. Det fremgår mere detaljeret af følgende:

Tabel 2. Totalbefolkningens og de indsatte erhvervsorienterede uddannelse.

	Totalbefolkningen		Indsatte
	15-29 årige	30-39 årige	16-45 år
	%	%	%
Ikke faglært	38	41	73*
Igangværende uddannelse	37	3	4
Gennemført lærlinge/EFG uddannelse	19	37	21
Gennemført videregående uddannelse	6	19	2
	100	100	100

*Heraf deltaget i specialarbejderkursus: 7 %

3.3. Arbejdsstilling og indtægtskilde.

Det fremgår af oversigten, at der er markant forskel mellem fængselsklientellet og totalbefolkningen hvad angår arbejdsstilling og indtjeningskilder.

Det springer især i øjnene, at 73% af de indsatte er arbejdere mod kun 45% i totalbefolkningen, og at kun 6% af de indsatte er funktionærer mod hele 35% i totalbefolkningen. Det skal bemærkes, at gruppen »andet« i oversigten især omfatter invalidepensionister og herudover uddannelsessøgende og personer, der aldrig har været i arbejde, og hvis arbejdsstilling derfor ikke er defineret.

Hvad indtjeningsforholdene angår, så havde kun halvt så mange af de indsatte som af totalbefolkningen en arbejds- og erhvervsindkomst, nemlig 38% mod

80%. Den helt store forskel ligger i andelen af bistandsmodtagere. Heraf var der forholdsvis fem gange så mange blandt de indsatte som i totalbefolkningen, nemlig 40% mod 8%.

4. KLIENTELLET I LUKKEDE OG ÅBNE ANSTALTER.

Af de 1631 personer, som oktoberundersøgelsen omfatter, var 664 anbragt i lukkede og 967 i åbne anstalter. Begge disse grupper af indsatte havde sammenlignet med totalbefolkningen en meget ugunstig baggrund i henseende til opvækstforhold, skole- og erhvervsuddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet, jfr. tabel 3.

Tabel 3. Indikatorer vedrørende klientellet i lukkede og åbne anstalter.

	Lukkede	Åbne
Antal Indsatte:	664	967
	%	%
<i>Opvækst og uddannelse.</i>		
Anbragt udenfor hjem i børne- og ungdomsår:	45	19
Har gået i skole mindre end 9 år:	64	55
Har ikke en fuldført faglig eller videregående uddannelse:	85	74
<i>Indtjeningskilde *</i>		
Arbejds- og erhvervsindkomst:	27	45
A-understøttelse:	9	15
Bistandshjælp:	52	32
Andet:	12	8
<i>Straflængde (»domdage«):</i>		
Indtil 3 mdr.	0	20
3 mdr. - 1 år	14	36
1 år - 3 år	35	34
Over 3 år	50	10
I alt	99	100
<i>Recidiv.</i>		
Tidligere kriminalitet	80	71
<u>Tidligere indsat</u>	69	55
*Før indsættelsen.		

Som det ses, er der markant forskel mellem klientellet i de lukkede og åbne anstalter. Ved sammenligning med oversigten i tabel 1 vil det imidlertid også fremgå, at klientellet i de åbne anstalter alligevel har større lighed med dem i de lukkede anstalter end med totalbefolkningen hvad angår opvækstsforhold, skole- og erhvervsuddannelse og tilknytning til arbejdsmarkedet.

Man vil endvidere se, at det for begge anstaltstyper gælder, at en trediedel af de indsatte er idømt straffe af 1 - 3 års varighed, men at forskellen bortset her fra er

stor: halvdelen af de indsatte i lukkede fængsler har en dom på over 3 år, mens dette kun gælder for en tiendedel af klientellet i de åbne. Af disse har godt halvdelen en straf på mindre, til dels meget mindre end et år.

Endelig fremgår det af oversigten, at der er nogen forskel på klientellet hvad angår tidligere kriminalitet og med hensyn til, i hvilken grad dette har medført frihedsstraf forud for den aktuelle. De indsatte i de lukkede anstalter er også i disse henseender hårdest belastet.

I forbindelse med oktoberundersøgelsen anmodede udvalget anstalterne om at

give deres vurdering af de indsattes eventuelle alkohol- og stofmisbrug.

Udvalget definerer en »misbruger« som en indsat, hvis *aktuelle totalsituation* i væsentlig grad er negativt præget af et aktuelt eller tidligere misbrug af narkoti-

ka, alkohol eller lignende stoffer.

Den aktuelle totalsituation omfatter såvel den indsattes forhold i anstalten, herunder navnlig beskæftigelsesmæssigt, som relationerne uden for anstalten (familie, job, o.s.v.).

Tabel 4. Indsattes prægning af alkohol- og stofmisbrug.

	Alle anstalter	Lukkede anstalter	Åbne anstalter
Antal indsatte:	1631	664	967
	%	%	%
<i>Ikke misbrug</i>	57	42	68
<i>Misbrug af:</i>			
Alkohol	19	24	16
Hash	6	7	5
Andre euf. stof	5	9	2
Kombin. misbr.	9	15	5
Andet, uoplyst	3	2	4
	42	57	32
Total	100	100	100

Det fremgår, at langt over halvdelen af de indsatte i lukkede anstalter og en trediedel i de åbne anses for at være prægede misbrug, og at alkohol er den største enkeltfaktor.

Også her er billedet mindst ugunstigt i de åbne anstalter, men som helhed ikke desto mindre foruroligende.

Klientellet i de åbne anstalter er således klart mindre belastet end klienterne i de lukkede. Særligt skal fremhæves de kortere afsoningstider, det mindre alkohol- og stofmisbrug og den større tilknytning til arbejdsmarkedet. Alligevel må forskellen til totalbefolkningen anses for betydelig.

5. INDSATTE MED FORSKELLIG TILKNYTNING TIL ARBEJDSMARKEDET.

5.1. Gruppeopdeling.

Udvalgets hovedopgave er at vurdere anstaltens arbejdsdrift og undervisningsvirksomhed. Det er derfor naturligt at foretage en opdeling af de indsatte efter deres uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige forudsætninger, således som de har manifesteret sig i deres forhold forud for fængslingen. Det bedst egnede summariske udtryk herfor er de indtjeningskilder, som de indsatte har haft, idet dette indikerer deres tilknytning til arbejdsmarkedet. Der er også forbindelse til deres skole- og erhvervsuddannelse, der indgår i forudsætningerne for, hvordan de har kunnet klare sig på ar-

bejdsmarkedet.

De indsatte inddeles derfor nedenfor i grupper således:

Gruppe I omfattende de indsatte, der før indsættelsen i anstalt havde en *arbejds- og erhvervsindkomst*.

Gruppe II omfattende indsatte, hvis *indtægt bestod af offentlige ydelser*. I denne henseende har man dog begrænset sig til ydelser i form af a-undersøttelse og bistandshjælp. De 10% af de indsatte, der modtog andre former for offentlige ydelser: invalidepension, uddannelsesstøtte og lignende, er dels så få og dels så uhomogen en gruppe, at det ikke lønner sig at inddrage dem i analysen.

Endelig har man af gruppe II udskilt en

undergruppe HA. Den omfatter indsatte, hvis *indtægt bestod af bistandshjælp, og som afsluttede deres skolegang tidligere end fuldført 9. klasse*.

Gruppe I, der er dem med den gunstigste baggrund, udgjorde 38% af samtlige indsatte. Gruppe II udgjorde godt halvdelen, nemlig 52%, og undergruppen med den ekstremt ugunstige baggrund, gruppe IIA, omfattede en fjerdedel af samtlige indsatte.

5.2. Sammenligning mellem de tre klientgrupper.

I nedenstående oversigt har man for de tre grupper fremhævet de oplysninger, som i særlig grad pådrager sig interesse.

Tabel 5. Kriterier, der illustrerer væsentlige forskelle mellem tre grupper af indsatte.*

Gruppe	Lukkede anstalter			Åbne anstalter		
	I	II	II A	I	II	II A
Antal indsatte	178	403	243	439	451	181
	%	%	%	%	%	%
Arb./erhvervsindkomst**	100	0	0	100	0	0
A-undersøttelse* *	0	15	0	0	32	0
Bistandshjælp**	0	85	100	0	68	100
Ikke fuldført 9. klasse	55	69	100	51	56	100
Er over 35 år	45	18	17	35	20	24
Har været anbragt uden for hjemmet	24	54	64	12	26	35
Har faglig uddannelse eller mere	28	11	8	35	17	9
<i>Arbejdsstilling:</i>						
Funktionær	17	2	1	8	3	0
Selvstændig	24	2	2	17	2	2
Domdage: over 3 år	68	40	34	12	8	8
Har tidligere været indsat	47	78	86	44	61	72
Præget af alkohol eller stofmisbrug	37	67	72	22	38	44

*Kriterierne anført i tabellens øverste afsnit indgår i definitionen af de tre grupper, jfr. teksten.

**Ved indsættelsen.

At gruppe I er den gunstigst stillede gruppe, fremgår allerede af, at forholdsvis få er anbragt i lukket anstalt, nemlig 30% af dem. Den anden yderlighed repræsenterer Grupp II A, der er særpræget ved at de fleste, nemlig 57% er i lukket anstalt.

Ud fra gruppeafgrænsningen, hvorefter klientellet i gruppe I tilsyneladende har rimelig god tilpasning til arbejdsmarkedet med en regulær arbejds- eller erhvervsindkomst til følge, kunne man forledes til at tro, at de, bortset fra kriminaliteten, ligner totalbefolkningen. De gør det da også i højere grad end de to andre klientgrupper, men afvigelserne fra befolkningen er alligevel markante. Sammenlignet med denne har overordentlig mange af gruppe Ferne været anbragt uden for hjemmet i opvækstarene. Over halvdelen har ikke fuldført 9. klasse i skolen. Kun halvt så mange som i totalbefolkningen har en erhvervsorienteret uddannelse. Der er forholdsvis få funktionærer og påfaldende mange, hvis arbejdsstilling er anført som »selvstændig«. Man tør endvidere tro, at befolkningen ikke er præget af alkohol- og stofmisbrug i tilnærmelsesvis så stor udstrækning som gruppe I'erne.

Samtidig med, at gruppen således afviser afgørende fra totalbefolkningen, viser oversigten imidlertid, at den også adskiller sig drastisk fra gruppe II og gruppe II A-klienterne. Disse er for det første yngre. Dernæst er de ugunstige baggrundsfaktorer endnu langt mere tungtvejende. Det gælder med hensyn til skole- og erhvervsuddannelse, fjernelse fra hjemmet i opvækstår, arbejdsstilling, prægning af alkohol- og stofmisbrug og (pr. definition) tilknytningen til arbejdsmarkedet.

Det skal endvidere fremhæves, at påfaldende mange af gruppe I-klienterne i de lukkede anstalter er blevet idømt meget lange straffe.

5.3. Strømmen af indsatte gennem anstalterne.

I det foranstående har man belyst mønstret for de indsatte, der befandt sig i anstalterne i ugen 8. - 14. oktober 1984. Det har imidlertid også interesse at iagttage mønstret for de frihedsdømte, der indsættes i anstalterne i løbet af en vis periode, f.eks. i løbet af et år. Tabel 6 indeholder nogle oplysninger i så henseende.

**Tabel 6. Antal indsatte på en dato og antal frihedsdømte indsat i løbet af et år.
Gruppeopdelt efter tilknytning til arbejdsmarkedet.**

Antal af indsatte pr. 8. oktober 1984.		Gruppe	Tidligere	Antal frihedsdømte	
%	Obs.		indsat	indsat i løbet af et år	
100	1.631	alle	60	3.500	100
38	617	I	50	1.553	44
52	854	II	70	1.657	47
26	424	II A	80	700	20
26	430	II ÷ II A	62	957	27

Note:

Gruppe I Indsatte, der før indsættelsen havde en arbejds- eller erhvervsindkomst.

Gruppe II Indsatte, der før indsættelsen havde a-understøttelse eller bistandshjælp.

Gruppe II A: Indsatte, der før indsættelsen havde bistandshjælp og som ikke havde fuldført 9 års skolegang.

Det fremgår at »denne svage gruppe«, d.v.s. gruppe II A omfattende bistandsklienter uden færdiggjort skolegang, i særlig grad repræsenterede anstaltens faste klientel.

80 % af dem havde tidligere været indsat i anstalt, mod væsentligt lavere procenter for øvrige grupper (bortset fra gruppe II, hvoraf gruppe II A er en bestanddel). Gruppe II A-klienterne har også gennemgående længere afsoningstider end de øvrige grupper. Det fremgår af, at gruppen udgør 26 % af samtlige indsatte på en bestemt dato, men kun 20 % af de indsatte i løbet af et år.

5.4. Sammenfatning.

Det foran beskrevne indikerer væsentlige forskelle mellem grupperne med hen-

syn til såvel baggrundsbelastning som gruppernes formodede arbejdsmæssige forudsætninger. Man skal især fremhæve, at gruppe I-klientellet må antages at være i besiddelse af større arbejdsevne og bedre faglige og erfaringsmæssige forudsætninger for deres arbejde og erhvervsudøvelse end gruppe II-klienterne, der synes at være ret forudsætningsfattige i så henseende. Specielt gruppe II A skiller sig ud som en gruppe med særlige problemer, der må påkalde særlig opmærksomhed i forbindelse med anstaltsdriften.

Det skal understreges, at de iagttagelser, der er gjort om forskellene mellem klientgrupperne, går på tværs af sondringen mellem lukkede og åbne anstalter.

II. De indsattes aktiviteter i anstalterne.

1. AKTIVITETSUNDERSØGELSEN

1.1. Tilrettelæggelse og formål.

Undersøgelsen omfattede også de indsattes aktiviteter i arbejdstiden og i fritiden.

Aktivitetsundersøgelsen foregik ved registrering af de enkelte klienters placering på arbejds- eller undervisningsområde. (Se herom nedenfor). Såfremt den indsatte *ikke* opholdt sig på det anviste arbejds- eller undervisningssted i arbejdstiden, blev det registreret, at han var fraværende. Det blev endvidere registreret i hvilket tidsrum, han var fraværende og årsagen til fraværet. Registreringerne omfattede både totalt fravær, d.v.s. fravær hele arbejdsdagen, og afbrydelser i arbejdet/undervisningen i form af midlertidigt fravær i kortere eller længere tid af arbejdsdagen.

Registreringerne er anvendt til at danne et billede af de indsattes aktiviteter i arbejdstiden, herunder til at sammenligne hvordan forskellige kategorier af indsatte er arbejdsmæssigt/undervisningsmæssigt placeret. Placeringen efter arbejdets og undervisningens art er således det primære udgangspunkt. Det er imidlertid for forståelsen af anstaltstilværelsen og arbejdsdriften også betydningsfuldt at få et billede af, i hvilket omfang arbejdet/undervisningen forstyrres af afbrydelser, der både hvad angår omfang og art er særprægede for fængslerne.

Endvidere har anstalterne for hver af de indsatte anført hvilke arbejds-/uddannelsesplaceringer, de har haft i det foregående år, altså i perioden 8. oktober 1983 - 8. oktober 1984. Oplysningerne er anvendt til at belyse »gennemtræksproble-

met«, d.v.s. hvor mange gange i løbet af et år, de enkelte arbejds-/undervisningsområder skifter arbejdskraft eller elever. Endvidere er oplysningerne anvendt til at beskrive »gennemløbsmønsteret«, d.v.s. mønsteret for fangernes jobskift.

1.2. Aktiviteterne.

Placeringsmulighederne omfatter 32 positioner for arbejdsmæssig placering og 11 positioner for undervisningsmæssig placering. I de fleste sammenhænge har man i det følgende ordnet dem i nogle hovedgrupper, nemlig økonomiarbejde, værkstedsdrift, jordbrug, en mindre gruppe for »diverse arbejde« og endelig undervisning og terapi. Man har dog fremdraget detailområder, hvor det efter sammenhængen har været naturligt. Det gælder særligt for økonomiarbejde og undervisning. Økonomiarbejdet, der omfatter 9 positioner, er ofte opdelt i følgende 4 grupper:

- 1) Bygningsvedligeholdelse og tekniske anlæg.
- 2) Have/parkanlæg.
- 3) Gangmand.
- 4) Andet økonomiarbejde, herunder rengøring og forplejning, depot, transport og bibliotekstjeneste m.v.

Det bemærkes, at gangmandens opgaver bl.a. består i at holde orden, herunder rengøring af fælleslokaler, på den afdeling han er tilknyttet og at modtage maden fra køkkenet, sørge for opvask o.l. Undervisningen er ofte opdelt i erhvervsorienteret og ikke erhvervsorienteret undervisning og undertiden yderligere specificeret.

Det er således et ganske bredt spekter af beskæftigelses- og undervisningsarter, anstalterne administrerer. Det skal dog

herved bemærkes, at ikke alle anstalter har samtlige beskæftigelses- og undervisningstilbud. F.eks. er det kun de åbne anstalter, der har jordbrug. Endvidere er værkstedsfagene (14 positioner) kun repræsenteret med et mindre antal på de enkelte anstalter, i de lukkede anstalter og Horserød gennemgående med 5 brancher pr. anstalt og i de øvrige åbne anstalter med 2-3 af brancherne.

Økonomiarbejdet, der er et led i anstaltens daglige drift som opholdssted og bopæl for mange mennesker, omfatter som nævnt ni positioner, og de fleste er repræsenteret ved alle anstalter.

For undervisningens vedkommende er den almene undervisning repræsenteret på alle anstalter men i forskellig grad med hensyn til specialundervisning, prøveforberedende undervisning m.v. Egentlig erhvervsorienteret undervisning er kun svagt repræsenteret i anstaltsregi, men forekommer især i forbindelse med fri-

gang fra åbne anstalter, d.v.s. undervisning på uddannelssteder udenfor fængslerne.

Den lille diversegruppe omfatter marginale beskæftigelser som cellearbejde, alternativ beskæftigelse, selv forskaffet arbejde og »andet arbejde«.

Terapi, der er en form for arbejdsstræning af den tungeste klientel, forekommer alene ved Herstedvester, Nyborg og Horsens.

Endelig skal det bemærkes, at »ikke-arbejds- /undervisningsmæssigt placeret« markerer, at der er et antal nyligt indsatte, som endnu ikke er arbejds- /uddannelsesmæssigt placeret, og at der er nogle, der står over for løsladelse, og som i den eller de sidste dage er friholdt for arbejdspligten. Hertil kommer et antal ikke arbejds- /undervisningsmæssigt placerede i Renbæk, hvor der ikke er arbejdspligt for de indsatte.

2. DE INDSATTES OPGAVER I ARBEJDSSTIDEN

2.1. De indsattes fordeling på arbejdsområder og undervisning.

I nedenstående tabel har man gengivet de indsattes fordeling pr. 8. oktober 1984

på hovedgrupper af arbejdsmæssig og undervisningsmæssig placering (i det følgende forkortet til »a/u-placering«). Oplysningerne gives for anstalterne som helhed og for henholdsvis lukkede og åbne anstalter.

Tabel 1. De indsattes a/u-placering den 8. oktober 1984.

	Alle anstalter	Lukkede	Åbne
	%	%	%
Økonomiarbejde	30,6	27,0	32,0
Værksteddrift	27,1	38,0	19,4
Landbrug	11,9	1,2	19,5
Diverse	2,7	3,7	2,0
Almen undervisning*	12,7	14,5	11,5
Erhvervsorienteret undervisning**	7,4	5,1	9,2
Terapi	1,4	3,4	0
Ikke a/u - placeret	6,1	6,5	5,9
I alt	100	100	100
	= 1.565	= 648	= 917

*Omfatter almen undervisning, specialundervisning, 9. og 10.- klasseundervisning og HF undervisning.

**Omfatter selvstudium, specialarbejderkursus og faglige uddannelser samt »anden prøveforberedende undervisning«.

Note: Af de i alt 316, der var undervisningsplaceret, var det for de 99 indsattes vedkommende i forbindelse med frigang, jfr. tabel 6.

Sammenfattende er ca. 30 % af de indsatte beskæftiget med økonomiarbejde, ca. 40 % med værksteds- og jordbrugsarbejde og 20 % med undervisning. Hertil kommer nogle mindre omfattende aktiviteter (»andet arbejde«, »terapi«), medens 6 % ikke er a/u-placeret.

Sammenligner man lukkede og åbne anstalter, består den største forskel i, at de lukkede anstalter ikke har arbejde ved jordbrug, medens 20 % af de indsatte i de åbne anstalter er beskæftiget med jord-

brugsarbejde. Værkstedsarbejde og jordbrugsarbejde tilsammen beskæftiger i midlertid forholdsvis lige mange indsatte i de to anstaltstyper, nemlig sorn nævnt knapt 40 %.

Man bemærker endvidere, at der er forholdsvis flere beskæftiget med økonomiarbejde i de åbne end i de lukkede anstalter, og at terapiarbejdet ikke forekommer i de åbne, men udgør 3-4 % af beskæftigelsen i de lukkede fængsler.

2.2. Statsfængslet i Ringe og de øvrige lukkede anstalter.

Det foran omtalte dækker over større og mindre forskelligheder anstalterne imellem, ikke blot mellem lukkede og åbne anstalter men også mellem anstalter inden for hver af de to anstaltstyper. I denne forbindelse indtager den lukkede anstalt i Ringe en særstilling ved at afvige

så stærkt fra de øvrige lukkede anstalter med hensyn til a/u-placering af de indsatte, at det påvirker helhedsbilledet. Det fremgår af nedenstående tabel, hvor man i første kolonne har anført a/u-placeringen i statsfængslet i Ringe og i mellemkolonnen a/u - placeringen i de lukkede anstalter excl. Ringe. I højre kolonne har man gentaget a/u-placeringen i de åbne anstalter, jfr. tabel 1.

Tabel 2. a/u-placering af indsatte i Ringe, i øvrige lukkede anstalter og i de åbne anstalter den 8. oktober 1984.

	Ringe	Øvrige lukkede anstalter	Åbne
	%	%	%
Økonomiarbejde	10,4	30,0	32,7
Værksteddrift	66,2	34,2	19,4
Landbrugsarbejde	0	1,4	19,5
Diverse	10,4	2,8	2,0
Almen undervisning	13,0	14,7	11,5
Erhvervsorienteret undervisning	0	5,7	9,2
Terapi	0	3,9	0
Ikke a/u - placeret	0	7,4	5,9
I alt	100	100	100
	= 77	= 569	= 917

Sammenligner man først de åbne anstalter med de lukkede excl. Ringe, vil man se, at forskellen med hensyn til arbejdsplacering ved økonomiarbejde er blevet væsentligt mindre end foran beskrevet. Til gengæld er der fremkommet en ret betydelig forskel med hensyn til placering ved værkstedsarbejde og jordbrug. I de åbne anstalter er 39 % af de indsatte beskæftiget hermed, men kun 35,6 % i lukkede (excl. Ringe).

Grunden til disse forskydninger er den særprægede a/u-fordeling af de indsatte i

Ringe. Denne anstalt har kun 1/3 så mange i økonomiarbejdet som de øvrige lukkede anstalter nemlig 10 % mod 30 %. Der er i Ringe hele 2/3 af de indsatte beskæftiget i værkstedsdriften mod kun godt 1/3 i de øvrige lukkede fængsler. Der er i Ringe hele 10 % beskæftiget med »diverse arbejde«, herunder projektarbejde. Til gengæld er der ingen placeret i erhvervsorienteret undervisning eller med terapi, og den almene undervisning er helt koncentreret på »opfriskningskursus«.

Til forklaring på Ringes særpræg, skal

man anføre, at den har en speciel struktur f.eks. på det forplejningsmæssige område. De indsatte får udbetalt kostpenge og tilbereder selv deres mad på afdelingerne. Afdelingerne er lukket i arbejdstiden. Der er bl.a. af den grund ikke placeret indsatte på en række af de sædvanlige økonomi-beskæftigelser og kun en enkelt gangmand på hver afdeling.

Endvidere indgår anstalten i det fælles fynske bygningsværkmesterområde, d.v.s. samarbejdet mellem de fynske anstalter, hvorefter vedligeholdelsesarbejder også i Ringe og Søbysøgård foretages af bygningsvæsenet i Nyborg. Ringe har derfor

ikke selv nogen egentlig beskæftigelse inden for bygningsvedligeholdelse o.l. Ringe er således i højere grad end andre fængsler en egentlig produktionsanstalt med hovedvægten på møbelfabrikation og herudover som nævnt projektarbejde der omfatter 6-9 indsatte med opgaver for lokale museer og naturpleje samt det såkaldte »bådprojekt«, der omfatter bygning af en lystbåd og løsning af mange forskellige opgaver i forbindelse hermed.

2.3. Økonomiarbejde.

A/u-placeringen i økonomiarbejdet kan opdeles som følger:

Tabel 3. a/u-placering ved økonomiarbejde den 8. oktober 1984.

	Lukkede anstalter excl. Ringe %	Abne anstalter %
	af samtlige indsatte	af samtlige indsatte
Bygningsarbejde og tekniske anlæg	6,3	8,3
Have og parkanlæg	2,3	4,4
Gangmand	9,1	20,0
Andet økonomiarbejde	12,3	
I alt	30,0	32,7
	= 171	= 299

Søbysøgård har som nævnt ikke indsatte placeret ved bygningsvedligeholdelse. Opgaverne med at passe have og parkanlæg varierer ifølge sagens natur fra anstalt til anstalt. Gangmandsfunktionen og »andet økonomiarbejde« omfatter både i åbne og lukkede anstalter langt det

overvejende antal a/u-placerede ved økonomiarbejde. Disse beskæftigelsesområder har ikke mindst interesse derved, at mange indsatte foretrækker den slags arbejde, hvilket præger placeringsmønster og omplaceringsmønstre for indsatte, jfr. senere.

2.4. Arbejde med produktionsopgaverne.

1 nedenstående tabel er værkstedsar-

bejdet anført i rækkefølge efter antallet af a/u-placerede pr. 8. oktober 1984.

Tabel 4. a/u-placering ved værkstedsarbejde den 8. oktober 1984.

	Samtlige anstalter*	Branchen er repræsenteret ved antal anstalter:	
		Lukkede antal	åbne antal
Snedkeri	109	3	5
Småfag	88	5	6
Bogbinderi, konvolut fremstilling, børstenbinderi, sadelmageri	86	4	1
Metalfag	63	1	2
Skrædderi, syning, væveri	49	2	2
Vaskeri	28	1	2
Trykkeri	15	3	0
Læer	7	2	1
	445**		
I % af indsatte	27,1***		

Incl. Ringe. - **Incl. hæftefanger. - ***Excl. hæftefanger.

Snedkeri er så afgjort det største enkeltområde, og dernæst kommer fremstilling af metalprodukter. Småfagene, der for eksempel omfatter samling af klemmer, læderarbejde, småmonteringsarbejde, emballering og lignende, samt bogbin-

deri m.v., der hver for sig er et konglomerat af produktionsområder, beskæftiger tilsammen 174 indsatte og spiller således en betydelig rolle i arbejdsdriften.

Nedenstående tal giver tilsvarende oplysninger om arbejdet ved jordbrug.

Tabel 5. a/u-placering ved jordbrug den 8. oktober 1985.

	Samtlige anstalter	Branchen repræsenteret ved antal anstalter:	
		Lukkede antal	Åbne antal
Gartneri	80	1	6
Skovbrug	37	0	3
Grundforbedring	6	0	1
Landbrug	84	1	5
I alt	207*		
I % af samtlige indsatte	11,9*		

*Incl. hæftefanger. - **Excl. hæftefanger.

I ganske få tilfælde har indsatte frigang til arbejde udenfor anstalten. Af de 611 fængselsdømte, der var placeret ved værksted- og jordbrugsarbejde, var det kun 3, der var anbragt på denne måde. Hertil kommer dog et antal, udstationerede som ikke indgår i nærværende redegørelse.

Derimod var der 14, der havde tilladelse til udgang til arbejde af anden karakter.

2.5. Undervisning.

Undervisningen i anstalterne er i nedenstående tabel specificeret og det er angivet, i hvilket omfang undervisningen

sker i forbindelse med frigang og altså uden for anstalterne.

De åbne anstalter har forholdsvis flere klienter placeret ved erhvervsorienteret undervisning end de lukkede anstalter. Disse har til gængæld forholdsvis flere på kurser svarende til folkeskolens afgangsklasser og HF-kursus.

Man vil bemærke, at knap 3/4 af klienterne ved erhvervsorienteret undervisning i de åbne anstalter modtager denne undervisning under frigang. Frigang forekommer også for klienter i lukkede anstalter, men kun i stærkt begrænset omfang.

Tabel 6. a/u-placering ved undervisning, herunder frigang.

	<i>Heraf undervisning med frig.</i>			
	Lukkede anstalter* antal indsatte	Åbne anstalter antal indsatte	Lukkede anstalter antal indsatte	Åbne anstalter antal indsatte
Almen undervisning, specialundervisning og opfriskningskursus:				
9.-10. kl.	32	59		1
HF	40	34		14
<u>Alm. undervisning i alt</u>	22	12		11
Selvstudium	94	105		26
Specialarbejder- og faglig uddannelse	15	20	0	9
Anden prøveforberedende undervisning	12	31	5	30
Erhvervsundervisning i alt	6	33	5	19
Total	33	84	10	58
% af belæg	127	189	15	84
	19,6	20,6	2,3	9,2

*Incl. Ringe.

Hvad angår de enkelte anstalter skal nævnes, at 2 af anstalterne (Nyborg og Søbysøgård) er indrettet som specialanstalter vedr. undervisning og har derfor forholdsvis mange indsatte undervisningsplaceret. Som tidligere omtalt har Ringe-anstalten ingen placeret i erhvervsorienteret undervisning. Det kan imidlertid ikke tolkes derhen, at man på Fyn bevidst har placeret indsatte med undervisningsbehov ved de to førstnævnte anstalter.

Også anstalten i Renbæk har kun få undervisningsplacerede, hvorimod Horserød i kraft af sin geografiske placering har forholdsvis mange undervisningssøgende med frigang og i kraft af sit klientel forholdsvis mange med selvstudier.

3. »KLIENTOMSÆTNINGEN« PÅ ANSTALTERNES ARBEJDSPLADSER OG UNDERVISNINGSTEDER.

3.1. Principper for de indsattes placering ved arbejde og undervisning.

Arbejdsdriften har til formål at vedligeholde og forbedre de indsattes arbejds-evne og færdigheder og at søge fysisk eller psykisk arbejdshæmmede opøvet i arbejde (»revalideret«). Arbejdsdriften er også grundlag for de indsattes indtjening under anstaltsophold. Styringen af arbejdsdriften sker på grundlag af den arbejdspligt, der påhviler de indsatte. Anstalterne skal imidlertid administrere arbejdspligten under hensyntagen til de indsattes rimelige ønsker om arbejdsplacering.

Endvidere skal arbejdsdriften være produktiv og tilrettelægges, så den i videst muligt omfang ligner det arbejde, der udføres i velordnede private virksomheder.

Arbejdsdriften skal herudover indgå i vekselvirkning med andre behandlingsformer (pædagogiske, psykologiske og psykiatriske) i anstalternes regi.

A/u-placeringerne påvirkes af de principper, der gælder for frihedsdømtes fordeling mellem anstalterne. Således har lukkede og åbne anstalter som omtalt ikke i alle henseender de samme a/u-tilbud. Praktiseringen af »nærhedsprincippet« ved fordelingen af indsatte mellem anstalterne kan også krydse hensynet til den hensigtsmæssige a/u-placering af den enkelte.

Hvad angår undervisningen i anstalterne er deltagelsen frivillig. I princippet skal der være samme tilbud som borgerne har i det øvrige samfund, og undervisningsforløb skal planlægges så hurtigt efter indsættelsen som muligt. Det er imidlertid ofte vanskeligt at samordne kursusterminer med afsoningsforløb, og hvad erhvervmæssig uddannelse angår, har den i det øvrige samfund nået et niveau og en specialiseringsgrad, som kriminalforsorgen kun undtagelsesvis kan leve op til i eget regi. Indsatte, der ikke har adgang til frigang, er derfor i praksis normalt berøvet disse uddannelsesmuligheder.

Det kan være vanskeligt at forene alle disse hensyn der må tages ved a/u-placering, selv om det må erkendes, at anstalterne hver især har et ret bredt spekter af arbejdsopgaver og undervisningsarter at spille på.

Den statistiske analyse kan belyse adskillige af vanskelighederne ved i anstaltsregi at gennemføre rationel produktion i lighed med den, der finder sted i velordnede private virksomheder. Den kan også påvise nogle mønstre med hensyn til, hvilke typer af indsatte, der fortrinsvis får hvilke a/u-placeringer, og der kan tegnes

et billede af den meget betydelige mobilitet af indsatte mellem a/u-placeringerne.

Analysen er således en del af grundlaget for udvalgets generelle vurdering af arbejdsdriften og undervisningsvirksomheden i anstalterne. Derimod kan den ikke bidrage til en vurdering af hensigtsmæssigheden af den enkelte indsattes a/u-placering, der nødvendigvis må ske på et helt konkret grundlag.

3.2. »Gennemtrækket« gennem anstaltens arbejds- og undervisningsområder.

Der er en meget hastig cirkulation af indsatte gennem anstaltens arbejds- og undervisningssteder. De allerfleste har kun været i anstalten i en del, til dels meget lille del, af året. Endvidere har de fleste haft to eller flere a/u-placeringer. Det følger heraf, at anstaltens a/u-steder, hvor der normalt er beskæftiget ca. 1500 fængselsdømte, nødvendigvis må blive anvendt til adskillige hold af indsatte i løbet af et år.

3.2.1. Nogle metodeproblemer.

Spørgsmålet vil blive behandlet i det følgende. Vanskeligheden ved at belyse antallet af a/u-placeringer i løbet af et år består i, at de oplysninger, der er tilvejebragt, alene omfatter indsatte i anstalterne pr. 8. oktober 1984. Disse indsattes placeringer kendes, og hyppigheden af omplaceringer af dem i det seneste år kendes også. Men dels har de allerfleste som nævnt kun været i anstalten en del af året, dels har der i årets løb fundet a/u-placeringer sted af indsatte, der var løsladt inden den 8. oktober 1984, og som således ikke er omfattet af undersøgelsen.

For at finde et udtryk for antallet af

a/u-placeringer i løbet af et år og dermed for stabiliteten (eller ustabiliteten) af den arbejdskraft, der er til rådighed for de enkelte arbejdssteder, har man foretaget beregninger efter følgende principper.

Metode A.

I. De indsatte, der var a/u-placeret den 8. oktober 1984, og som havde været i anstalten i mere end et år, er indgået i beregningen med det antal omplaceringer, de har haft i årets løb. Af sådanne fanger var der 220. De havde ialt haft 650 a/u-placeringer i årets løb, og heraf var således $650 \div 220 = 430$ omplaceringer.

II. 1291 indsatte pr. 8. oktober 1984 var blevet indsat i årets løb, og de havde i alt haft 2.617 placeringer. De havde på opgørelsestidspunktet gennemsnitligt været i pågældende anstalt i 101 dage. Ud fra en forudsætning om, at a/u-placeringshyppigheden for de aktuelt indsatte svarer til placeringshyppigheden for tidligere indsatte, har man opregnet de 2.617 placeringer til årsbasis, nemlig:

$$2.617 \times 365 : 101 = 9.457$$

III. De under pkt. I og pkt. II angivne placeringer giver i alt $9.457 + 430 = 9.887$ a/u-placeringer. I den videre tekst har man oprundet til 10.000 a/u-placeringer på et år.

Det skal bemærkes, at der er tale om et minimumstal. For det første er hæftefanger ikke medregnet. For det andet er cellearbejde ikke regnet for a/u-placeringer. For det tredje kan der ved registrering af de indsattes placeringer i løbet af året oktober 83 - oktober 84 være glemt nogle placeringer, men der kan ikke være registreret placeringer, der ikke har fundet sted.

Opgørelsen af de pr. 8. oktober 1984 indsatte antal placeringer i årets løb er

sket ved simpel optælling, hvilket samtidig har givet oplysning om, hvor mange af de indsatte, der havde haft én a/u-placering, hvor mange der havde haft to a/u-placeringer o.s.v., og hvordan dette igen korresponderede med varigheden af de enkelte indsattes hidtidige ophold i anstalten.

Opgørelsesmåden giver imidlertid ikke mulighed for at fordele de 10.000 placeringer på områderne: økonomiarbejde, værkstedsarbejde, undervisning o.s.v.

Metode B.

Man har derfor foretaget en supplerende beregning på et andet grundlag. *Man har med udgangspunkt i arbejds- og undervisningsstederne* opgjort den hidtidige varighed af de pr. 8. oktober 1984 aktuelle a/u-placeringer. Idet man mener at kunne regne med, at placeringernes *hidtidige* varighed på én bestemt opgørelsesdato gennemsnitligt vil svare til halvdelen

af placeringernes *samlede* varighed fra placeringen finder sted og til den afsluttes, har man på dette grundlag beregnet antallet af a/u-placeringer og deres fordeling på områder. Beregningen giver til resultat 11.747 a/u-placeringer på et år.

En forudsætning for beregningens holdbarhed er naturligvis, at de seneste a/u-placeringer og deres hidtidige varighed er typiske for, hvad der sker året igennem. Da denne forudsætning kan siges at være noget usikker, har man i det følgende holdt sig til de 10.000 placeringer beregnet ved metode A. Med hensyn til placeringernes fordeling på a/u-områder, har man imidlertid fundet det forsvarligt at anvende - forholdsmæssigt - de resultater, der er opnået ved metode B.

3.2.2. Omsætningshastigheden og de indsatte.

Hovedresultatet af de foran omtalte beregninger fremgår af følgende tabel:

Tabel 7. Omsætningen af indsatte på a/u-stederne i lukkede og åbne anstalter og varigheden af de indsattes placering.

	1. Antal a/u- pladser.	2. Antal a/u- placeringer på årsbasis.	3. Årligt antal placeringer pr. a/u-plads*	4. Gennemsnitlig varighed af den enkelte indsattes a/u- placering.**
Lukkede anstalter	634	3.235	5,1	72 dage
Åbne anstalter	877	6.665	7,6	48 dage
Samtlige anstalter	1 511***	10.000	6,6	55 dage
Gruppe I-klienter****	567	3.384	5,9	61 dage
Gruppe II-klienter****	795	5.109	6,4	57 dage
Gruppe II A- klienter****	392	2.891	7,4	49 dage

* Kolonne 2 divideret med kolonne 1.

** 365 divideret med kolonne 3.

*** Antallet af a/u-pladser er sat lig med antallet af a/u-placerede den 8. oktober 1984 (1469) plus et antal af de indsatte (42), der ikke var a/u-placeret på opgørelsesdagen, men som havde været det tidligere.

**** Klientgruppe I er dem, der før indsættelsen havde en arbejds- eller erhvervs-indkomst. Klientgruppe II er dem, der havde haft a-understøttelse eller bistandshjælp. Klientgruppe II A er dem, der alene havde haft bistandshjælp og som havde afsluttet skolen med mindre end 9 års skolegang.

Det fremgår af kolonne 4, at de indsatte gennemsnitligt er på samme arbejdsplads eller undervisningssted i mindre end 2 måneder, nemlig i 55 dage. Der er stor forskel mellem lukkede og åbne anstalter i denne henseende. I de lukkede anstalter er de indsatte gennemsnitligt på samme a/u-sted i 72 dage mod kun 48 dage i de åbne. Det hænger selvsagt sammen med, at de indsatte i det hele taget opholder sig kortere tid i de åbne end i de lukkede anstalter.

Der er også forskel mellem forskellige kategorier af indsatte med hensyn til, hvor længe de er på samme arbejdsplads eller undervisningssted. Indsatte, der før indsættelsen havde haft en arbejds- eller erhvervsindkomst, opholder sig gennemsnitligt på samme a/u-plads i 61 dage mod kun 49 for den svagere gruppe, der omfatter dem, der før indsættelsen havde bistandshjælp, og som ikke havde gået 9 år i skole. Det skal bemærkes, at gruppe II A-klienterne opholder sig længere tid i anstalterne end de øvrige grupper. Den omstændighed, at de desuagtet skifter

a/u-placering hyppigere end andre, er derfor bemærkelsesværdig og karakteriserende for gruppen.

3.2.3. Omsætningshastigheden og arbejds- og undervisningssteder *ne.* »Gennemtrækket«.

Tabel 7 viser også, i kolonne 3, hvor mange gange i løbet af et år, arbejds- og undervisningsstederne udskifter deres klienter, altså deres arbejdskraft og deres elever. I de lukkede anstalter sker udskiftningen 5,1 gange på et år, og i de åbne anstalter 7,6 gange. Det er denne hastige udskiftning, der er kaldt »gennemtrækket«.

Der er variationer mellem anstalterne. For de lukkede varierer udskiftningshastigheden fra godt 4 gange årligt i Vridsløselille og Herstedvester til godt 6 gange i Horsens. I de åbne anstalter varierer udskiftningshyppigheden fra godt 6,5 i Hørsørd, Kærshovedgård og Kragshoved til ca. 10 gange årligt i Nr. Snede og Sdr. Omme.

I tabel 8 er gennemtrækket angivet for de forskellige hovedarter af placeringer:

Table 8. »Gennemtrækket« fordelt på a/u-områder. Samtlige anstalter.

	Antal a/u- pladser pr. 8.10.84.	Antal a/u- placeringer på årsbasis.	Antal place- ringer pr. ind- sat på årsbasis.	Gennemsnitlig varighed af den enkelte placering.
Bygningsarbejder m.v.				
Have- og parkanlæg:	166	1.139	6,7	53
Gangmand og »andet« økonomiarbejde:	312	1.685	5,4	58
Produktionsområder:	653	5.059	7,7	47
Almen undervisning:	199	1.035	5,2	69
Erhvervsundervisning:	117	615	5,3	69
Terapi:	22	187	8,3	44
	1.4691*	9.722	6,6	55

* Heri er ikke medregnet 42 indsatte, der havde været a/u-placeret i årets løb, men som ikke var det den 8. oktober 1984. Deres placeringsantal er heller ikke medtaget i tabellen.

Man vil se, at bortset fra den talmæssigt ubetydelige gruppe ved terapi, sker den hastigste udskiftning i produktionsområderne, nemlig 7,7 gange i løbet af et år. Det kan oplyses, at der ikke er forskel mellem værkstedsdrift og jordbrug i denne henseende, når man iagttager samtlige anstalter under ét. Da jordbrug alene forekommer ved åbne anstalter, hvor »gennemtrækket« gennemgående er størst, er *tilbøjeligheden* til at skifte arbejdsplads således i realiteten mindre ved jordbrug end ved værkstedsdriften. Den langsomste udskiftning sker på undervisningsområderne og for gangmænd og »andet økonomiarbejde«, nemlig knap 5 ½ gange i løbet af et år.

Det vil senere blive beskrevet, at disse sidstnævnte områder netop er dem, som mange af de indsatte foretrækker at blive placeret ved.

Da ét af principperne for arbejdsdriften i anstalterne bl.a. går ud på, at den så vidt muligt skal svare til driften af vel-

ordnede private virksomheder i det frie samfund, kan det have interesse, at den gennemsnitlige opholdstid i virksomheder under Dansk Arbejdsgiverforening er 28 *måneder* for arbejdere og 76 - 125 *måneder* for funktionærer i henholdsvis hovedstadsområdet og provinsen. For specielt møbelindustrien, der stort set kun findes i provinsen, er den gennemsnitlige opholdstid for arbejdere 36 måneder og for arbejderne i jernindustrien er den 33 - 44 måneder i henholdsvis hovedstadsområdet og provinsen. Altså 22 gange så lang som i anstaltens tilsvarende produktionsområder.

En ting er, hvor længe de indsatte gennemsnitlig bliver ved samme arbejde, fra de placeres ved det, og til de fratræder. Noget andet er, hvor længe de har været ved det aktuelle arbejde eller den aktuelle undervisning, når man slår ned på en vilkårlig dato og gør spørgsmålet op. Gennemsnitligt vil denne »hidtidige varighed« være halvt så lang som den før-

nævnte samlede varighed.

I nedenstående tabel er »den hidtidige varighed« opgjort for hovedområderne

og for henholdsvis lukkede og åbne anstalter:

Tabel 9. Gennemsnitlig »hidtidig varighed« af a/u-placeringer i lukkede og åbne anstalter pr. 8. oktober 1984.

	Lukkede anstalter antal dage	Åbne anstalter antal dage
Bygningsarbejde. Have- og parkanlæg:	33	22
Gangmand og »andet økonomiarbejde«:	43	28
Produktionsområderne:	30	20
Almen undervisning:	45	29
Erhvervsundervisning:	43	28
Terapi:	28	18
I alt	36	24

Tabel 9 beskriver den daglige virkelighed. Det vil på ethvert tidspunkt gælde, at værkstrene og underviserne kun har haft deres arbejdsstab og deres elever gennemsnitligt i det antal dage, tabellen beskriver. I de lukkede anstalter er det gennemsnitligt 36 dage og i de åbne anstalter er det gennemsnitligt 24 dage. Der er variationer områderne imellem. Kortest tid har de indsatte været i produktionsområ-

clerne, og længst tid har de været i undervisning og økonomiarbejde.

Der er som nævnt tale om gennemsnitlig »hidtidig varighed« af a/u-placeringerne. Det dækker over ganske betydelige variationer mellem de indsatte indbyrdes. Dette er i summarisk form belyst i tabel 9, hvor man har gjort samtlige a/u-områder og lukkede og åbne anstalter op under ét.

Tabel 10. De indsatte i samtlige anstalter fordelt efter varigheden af den aktuelle a/u-placering pr. 8. oktober 1984.

	Varigheden	Antal indsatte	%	
<u>Højst</u>	1 uge	171	12	
	2 uger	326	22	
	3 uger	453	31	
	4 uger	553	38	
<u>Mindst</u>	2 måneder	900	61	
	3 måneder	1.140	78	
	3 måneder	329	22	
	6 måneder	151	10	
	9 måneder	86	6	
	12 måneder	54	4	
			1.469	100

Man vil se, at arbejds- og undervisningsstederne må regne med, at deres arbejdsstab/elevhold til enhver tid består af personer, hvoraf næsten 1/4 har været på den aktuelle arbejdsplads/undervisningssted i mindre end 2 uger. Godt halvdelen har været der mellem 2 uger og 3 måneder, og knapt 1/4 har været der i mere end 3 måneder.

4. Placeringsmønstre og omplaceringsmønstre.

En kombination af oplysningerne om de indsattes a/u-placeringer på en bestemt dato med oplysningerne i kapitel I om deres personlige baggrund med hensyn til alder, opvækstforhold, uddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet m.v. giver i de fleste henseender ikke klare mønstre af sammenhænge. Det kan der være flere grunde til, herunder nogle af teknisk art. Således vil en opsplitning af det statistiske materiale ofte resultere i så små del-grupper, at man må være tilbageholdende med at drage konklusioner. Hertil kommer, at antallet af indsatte på en bestemt dato består af personer, der har været lang tid, og personer der kun har været kort tid i anstalten og hvis placering er påvirket af disse forskellige omstændigheder.

I løbet af et år passerer ca. 3.500 personer gennem anstalterne, og der sker 10.000 placeringer/omplaceringer. Under disse omstændigheder må omplaceringerne tildrage sig nok så megen opmærksomhed som det mere eller mindre tilfældige billede af sammenhængen mellem belægsoplysninger og placeringsoplysninger, der fremkommer ved iagttagelse af forholdene på en bestemt opgørelsesdato.

Det er naturligt at stille spørgsmålet:

Hvorfor er der så mange omplaceringer?

Skyldes det usikkerhed hos anstalternes ledelse og anstaltspersonalet med hensyn til, hvad der er den bedste placering af den enkelte klient?

Ligger der rent praktiske årsager bag?

Anses selve omplaceringerne at have en positiv »behandlingsværdi«?

Er arbejdsdriftens tilrettelæggelse og indhold ikke hensigtsmæssig set i relation til det klientel, der er tale om, og må de mange omplaceringer vurderes på denne baggrund?

Hvilken rolle med hensyn til placeringerne spiller det forhold, at nogle opgaver medfører et nærmere samarbejde mellem indsatte og anstaltspersonale (f.eks. økonomiarbejde)?

Er klienternes personlige adfærdsmønstre, eventuelt sammenhængende med deres kriminalitet eller prægning af alkohol- og stofmisbrug, en årsag til omplaceringer?

Er placeringerne bl.a. et resultat af de indsattes ønsker om variation i en iøvrigt ensformig tilværelse?

Giver arbejdspengesystemet anledning til ønsker om placeringsskift, som ikke er behandlingsmæssigt begrundet?

Disse væsentlige spørgsmål kan ikke besvares på et statistisk grundlag, men nogle af spørgsmålene kan uddybes.

I tabel 11 er i første kolonne anført de pr. 8. oktober 1984 a/u-placeredes faktiske fordeling på hovedområder. Denne fordeling kan med en vis tilnærmelse tages som udtryk for fordelingen af a/u-pladser i anstaltssystemet.

I anden kolonne er anført førstegangsplaceringer af de 1.284 klienter, der blev indsat i anstalterne i året oktober 83 - oktober 84, og som stadig var i anstalterne på opgørelsesdagen.

Tabel 11. a/u-pladser i anstaltssystemet og indsatte 1.gangs-placeringer.

	a/u-pladser	1.gangsplacering
	%	%
Økonomiarbejde	33	23
Produktion	44	62
Undervisning	22	12
Terapi	1	2
	100	100
	1.469	= 1.284

Det fremgår med stor tydelighed, at der er tilbøjelighed til, at 1.gangsplaceringerne sker ved produktionsområderne. Man kan spørge, om det er fordi man anser denne placering for bedst egnet i en periode, hvor man vil se de nyindsatte klienter an. Det må dog herved erindres, at mange nyindsatte er gamle kendinge fra tidligere anstaltsophold. Endvidere har de fleste opholdt sig i arresthus i kortere eller længere tid, således at »systemet« har haft tid til at få i hvert fald noget kendskab til de pågældende.

Der kan imidlertid være tale om rent praktiske grunde. De interne rokeringer af indsatte sker i ret høj grad *fra* produk-

tionsområderne *til* økonomi- og undervisningsområderne. Det er altså i produktionsområderne, der hyppigt opstår vakancer, som praktisk kan fyldes ud med nyindsatte.

De interne omplaceringer er opgjort for de pr. 8. oktober 1984 indsatte. Denne persongruppe, hvoraf nogle havde været i længere tid og andre i kortere tid i fængsel, havde i alt haft 1.595 *omplaceringer*, i året oktober 1983 - oktober 1984. Deres 1.gangs-placeringer er således ikke medtaget i nedenstående tabelmæssige oplysninger.

Tabel 12. Omplacennngsmønstre på grundlag af de pr. 8. oktober 1984 indsatte omplacering.

	Antal omplaceringer			
	Indenfor området.	Mellem områderne.		Netto tilflytning.
		fra	til	
Økonomiarbejde.	134	294	405	+ 111
Produktion.	316	471	246	÷ 225
Undervisning.	132	248	362	+ 114
I alt	582	1.013	1.013	0

Det fremgå", at ca. 1/3 af omplaceringerne, 582, foregår inden for de enkelte hovedområder. F.eks. fra metalværksted til snedkeri, fra gangmand til andre økonomibeskæftigelser o.s.v.

Hvad angår omplaceringerne mellem hovedområderne, er tendensen klar. Der er en stor nettofraflytning fra produktionsfagene til undervisnings- og økonomiarbejde. Billedet er dog ikke mere entydigt, end at der også kan konstateres flytninger i modsat retning omend kun i halvt så stort omfang.

Mellem de to tilsyneladende foretrukne områder indbyrdes, nemlig undervisning og økonomiarbejde, sker der også omplaceringer: Fra økonomiarbejde til

undervisning 166 og fra undervisning til økonomiarbejde 130.

Det kan have sammenhæng med, at nogle undervisningsområder, særlig dem, der indebærer frigangtil undervisningssteder uden for anstalterne, først tilbydes i slutningen af anstaltsophold, således at fraflytning herfra sker til løsladelse.

Det beskrevne omplaceringsmønster afspejler sig i de indsattes a/u-placeringer, efter at de har været i anstalten gennem en længere periode. Dette forhold belyses bedst for de lukkede anstalters vedkommende, hvor fangerne befinder sig i længere tid end i de åbne, og hvor »selektionsprocessen« derfor har bedre tid til at slå igennem.

Tabel 13. Indsattes a/u-placering efter forskellig opholdstid i anstalt.

Opholdstid	1. gangs-placering %	Lukkede anstalter		Åbne anstalter	
		Hjst. 3mdr. %	Over 1 år %	Hjst. 3mdr. %	Over 3 mdr. %
Økonomiarbejde	23	19	44	34	37
Produktion	62	52	37	53	30
Undervisning	12	23	16	13	33
Terapi	2	6	3	-	-
I alt	100 = 1.284	100 = 180	100 = 181	100 = 506	100 = 324

Omplaceringerne bort fra produktionsområderne fremgår med stor tydelighed både for lukkede og åbne anstalter. Det bemærkes, at for de lukkede anstalter har man sammenlignet korttidsindsatte med indsatte, der har været i anstalten *i mindst*

1 år. For de åbne anstalter har man sammenlignet korttidsindsatte med indsatte, der har været i anstalten *mellem 3 og 12 måneder*. Længeretidsindsatte er i de åbne anstalter så få, at de ikke har kunnet danne grundlag for vurderinger.

Man bemærker endvidere, at medens »flugten« fra produktionsfagene sker til økonomiarbejdet i de lukkede anstalter, sker den til undervisning i de åbne. Dette sidste kan have sammenhæng med det tidligere omtalte, at undervisningen *under* frigang især forekommer i åbne anstalter og i slutningen af opholdene. Således var der den 8. oktober 1984 84 i de åbne anstalter, der havde frigang til undervisning, mod kun 15 i de lukkede anstalter. Strømmen fra produktionsfagene til økonomiarbejdet i de lukkede anstalter kan dels skyldes de indsattes ønsker, men dels også personalets tilskyndelser. Økonomiarbejde ved bygningsvedligeholdelse o.l. varetages således bedst af indsatte med håndværksmæssig uddannelse eller håndværksmæssig erfaring, og hvad angår forplejnings- og gangmandsfunktionerne, der til dels er betroet arbejde, vil de indsattes personlige egenskaber kunne spille en rolle for personalets ønsker om, hvem der skal udpeges til at varetage dem.

Det er vanskeligt at vurdere, hvilken rolle arbejdspegeordningen spiller for

de indsattes placeringsønsker. Ordningen administreres forskelligt på anstalterne, jfr. udvalgets »Foreløbelige redegørelse og indstilling vedrørende de indsattes vederlag for arbejde og undervisning«, september 1983.

Af redegørelsen fremgår, at de højeste lønninger pr. arbejdstime udbetales til Indsatte beskæftiget i produktionsfagene, hvor akkordløn forekommer, og at de laveste aflønninger sker i undervisningsområderne og for den del af de indsatte ved økonomiarbejde, som ikke har kvalifikationstillæg. En stor andel af de indsatte, der er beskæftiget som gangmænd og med forplejning og i landbruget, kan imidlertid have en 6-7 dages arbejdsuge og kan derved hæve deres indtjening ganske væsentligt. Der ligger antagelig heri en betydelig tilskyndelse til at søge placering særlig ved køkken- og gangmandstjenesten.

En placeringsmæssig sammenligning mellem *forskellige kategorier af indsatte* fremgår af nedenstående.

Tabel 14. Forskellig klientkategoriers a/u-placering i lukket anstalt efter ophold i anstalt af forskellig varighed.

	Gruppe I*		Gruppe TJ**	
	Under 3 mdr.	over 1 år	Under 3 mdr.	over 1 år.
	%	%	%	%
Økonomiarbejde	20	55	17	35
Produktion	49	31	54	39
Undervisning	31	14	21	19
Terapi	-	-	8	6
	100	100	100	100
	= 35	= 64	= 29	= 79

*Gruppe I: klienter, der før indsættelsen havde arbejds- eller erhvervsindkomst.

**Gruppe II: klienter, der før indsættelsen havde a-understøttelse eller bistandshjælp.

Det fremgår, at de 2 kategorier af indsatte er placeret nogenlunde ensartet i begyndelsen af anstaltsopholdet, såfremt man betragter terapi som en slags undervisning. Efter et års forløb er der for begge kategorier sket omplaceringer, som er kraftigst for gruppe I. Over halvdelen af dem er nu placeret ved økonomiarbejde, og deltagelsen i undervisningen er halveret. For »den svage gruppe«, altså gruppe II gælder, at kun 1/3 har opnået beskæftigelse ved økonomiarbejde, og at deltagelsen i undervisning er usvækket. Det fremgår endvidere, at gruppe II modsat gruppe I i ikke ringe grad har terapiarbejde.

Det kan oplyses, at i begyndelsen af anstaltsopholdet var gruppe I og gruppe II nogenlunde ensartet placeret ved *de forskellige former for undervisning*. De vigtigste forskelle var gruppe I's store deltagelse i HF-undervisning og gruppe II's ved terapi. Efter et års ophold i lukket anstalt er undervisningsplaceringen blevet ret forskelligartet for de to grupper. Det fremgår af følgende tabel.

Tabel 15. Gruppe I- og gruppe II-klienters placering ved undervisning i lukkede anstalter efter mindst 1 års anstaltsophold.

	Gruppe I %	Gruppe II %
Almen undervisning	4,6	15,1*
Selvstudium	6,3	2,5
Specialarbejde o.a. erhvervsundervisning	0	1,3
Anden prøveforberedende undervisning	3,1	-
Terapi	-	6,3
I alt	14,0	25,2

* Heraf 6,3 % HF.

Man vil se, at almen undervisning bevarer sin store betydning for gruppe II klienterne, og at mange af dem nu har HF-undervisning. Man vil endvidere bemærke, at erhvervsorienteret undervisning i de lukkede anstalter først og fremmest består af selvstudier og herudover af prøveforberedende undervisning. Man vil endelig se, at terapi har vedvarende betydning for den tungeste del af klientellet.

Det skal tilføjes, at udlændinge indsat i danske anstalter er a/u-placeret stort set som øvrige indsatte. Udlændinge, der ikke er EF-borgere, og som er bosat i Danmark, er dog undervisningsplaceret i højere grad end andre, nemlig ved specialundervisning, der omfatter dansk for udlændinge.

III. Fravær fra arbejde og undervisning.

1. MANGLENDE A/U PLACERING. FORSKELLIG PRAKSIS VED ANSTALTERNE.

Anstalterne er rammen om de indsatte samlede tilværelse. Arbejde, undervisning og fritidssysler foregår hovedsagelig i anstalterne. De servicemuligheder, som øvrige borgere opsøger vidt forskellige steder, skal helst være til rådighed for de indsatte inden for fængselsmiljøets begrænsninger. Når man i det følgende koncentrerer fremstillingen om tilstedeværelse ved respektive fravær fra arbejds- og undervisningsstederne i arbejdstiden, er det ikke hermed hensigten at undervurdere betydningen af de øvrige funktioner, der varetages i anstalterne. Udvalget har imidlertid som hovedopgave at beskæftige sig med arbejdsdriften og undervisningen i kriminalforsorgens institutioner, og i denne relation har de indsatte deltagelse i arbejde og undervisning naturligvis den største interesse.

Der kan være mange årsager til mangelfuld deltagelse i arbejde og undervisning. En årsag har været fremdraget i det foregående: at den indsatte ikke er a/u-placeret. Det forekommer især i de aller første dage efter indsættelsen og de aller sidste dage før løsladelsen. Anstaltens praksis er imidlertid noget forskellige.

I Renbæk, hvor der ikke er arbejdspligt, var 17 % af de indsatte ikke a/u-placeret i undersøgelsesugen, og heraf havde de 12 % bedt sig fritaget fra arbejde i henhold til denne særlige ordning. Den anden yderlighed repræsenterer den lukkede anstalt i Ringe, hvor samtlige indsatte er a/u-placeret. De ikke-placerede skal opholde sig på belægningsafdelingerne,

og i Ringe er disse principielt lukket i dagtimerne.

Også inden for de nævnte ydertilfælde er der variationer. Blandt de lukkede anstalter fra 4,4 % ikke-a/u-placerede i Vridsløselille til 12,2 % i Nyborg og blandt de åbne anstalter fra 1,1 % i Møgelkær til 9,6 % i Nr. Snede og 7,5 % i Horserød.

Der har således udviklet sig en ret forskellig praksis ved anstalterne med hensyn til at friholde indsatte fra a/u-placering, bl.a. i forbindelse med forskellig praksis for modtagelse af nye indsatte og deres introduktion i anstaltstilværelsen.

2. A/U-PLACEREDES FRAVÆR I HELE ARBEJDSDAGE.

Ligesom i det øvrige samfund kan indsatte være fraværende fra arbejdet af forskellige grunde, hvoraf i det øvrige samfund sygdom er den vigtigste.

For anstaltens vedkommende var situationen mandag den 8. oktober 1984 typisk for hele undersøgelsesugen.

Tabel 1. Fravær fra arbejde/undervisning den 8. oktober 1984. Samtlige anstalter.

	Antal indsatte
<u>Samtlige indsatte</u>	<u>1.565</u>
Ikke-a/u-placerede	96
Antal a/u-placerede	1.469
<i>Fraværende p.g.a.:</i>	
Arbejdsvægring, disciplinæranbringelse o.l.	37
Undvejet eller udeblevet	10
Sygdom	76
Fridag, orlov	46
<u>Andet</u>	<u>6</u> 175
Mødt på arbejde og til undervisning	1.294

Af samtlige indsatte var knap 83 % således i arbejde og undervisning. Af de a/u-placerede var det 88 %. Af de fraværende 12 % var de 5 % syge og 3 % havde fridag eller orlov. For ca. 3 % var årsagerne arbejdsvægring, undvigelse og andre fængselsbetingede årsager.

Billedet var nogenlunde ens for åbne og lukkede anstalter med 2 undtagelser: Arbejdsvægring og disciplinærانbringelse forekom især i de lukkede anstalter, og undvigelse og udeblivelse efter orlov forekom udelukkende ved de åbne.

Det skal tilføjes, at om de 96 ikke-a/u-placerede gælder, at deres sygdomsfrekvens var dobbelt så høj og deres disciplinærانbringelsesgrad 3-4 gange så høj som for de øvrige indsatte.

3. De indsattes tilstedeværelse ved arbejde og undervisning.

De indsatte, der har været tilstede på arbejdsplads eller undervisningssted, har været det i forskellig grad. Det belyses i nedenstående tabel. Man skal henlede opmærksomheden på, at tabellen belyser forholdene i en hel uge og ikke som i det foregående alene for mandagen.

Tabel 2. De indsatte fordelt efter hvor mange arbejdsdage de har haft i løbet af ugen 8. - 14. oktober.

Antal arbejdsdage	Antal indsatte
0	174
1	35
2	68
3	94
4	169
5	880
6	56
7	155
I alt	1631

Det skal til tabellen bemærkes: de 1631 indsatte er det samlede antal, der indgår i undersøgelsen, som principielt omfatter alle, der har været indsat en eller flere dage i undersøgelsesugen. Som tidligere nævnt var der 66, som først blev indsat i ugens løb og altså ikke var det om mandagen. Et lignende antal, som var indsat om mandagen, blev løsladt i ugens løb. De pågældende har ifølge sagens natur kun haft et mindre antal arbejdsdage. Det samme gælder dem, der ikke har været a/u-placeret hele ugen igennem, men kun en del af den. Endelig er der som foran omtalt en del, der på grund af sygdom eller af andre årsager har været fraværende fra arbejdet eller undervisningen en eller flere hele dage.

Dette forklarer, at der er 174 personer, der slet ikke har været på arbejde, og at der er 366, der kun har været det i 1-4 dage. 880, det vil sige godt halvdelen har haft en normal arbejdsuge på 5 dage, og godt 200 har haft 6 eller 7 arbejdsdage. Det er fortrinsvis indsatte beskæftiget ved landbruget (husdyrhold) og ved økonomiarbejde (forplejning og gangmænd).

I alt summer det sig op til 6.950 arbejdsdage udført af de 1.631 indsatte i ugens løb.

Der er ikke proportionalitet mellem de indsattes placering på beskæftigelses- og undervisningsområderne på den ene side og antallet af præsterede arbejdstimer inden for områderne på den anden. Det hænger sammen med følgende forhold:

For det første forekommer sygdom, disciplinærانbringelse, arbejdsvægring og udeblivelse relativt dobbelt så hyppigt blandt indsatte i produktionen som blandt indsatte i økonomiarbejde og undervisning.

For det andet udføres køkken- og gang-

mandstjenesten i alle årets dage, altså i alle ugens 7 dage, og hæver derved antallet af arbejdstimer i økonomidriften ganske betydeligt. Det klares ved overarbejde og/eller ved at en anden indsat træder ind i tilfælde af fridag eller orlov.

For det tredje slår det almindelige undervisningssystemets årsrytme i nogen grad igennem inden for anstaltens undervisning, som således i de traditionelle skoleferier foregår med nedsat aktivitet.

Målt med antallet af årlige arbejdstimer er økonomiarbejdet herefter klart det største beskæftigelsesområde for de indsatte, til trods for, at det er produktionsområderne, der har den største bemanding.

I finansåret 1984 var der 1.252.000 timer i økonomidriften, 1.047.000 timer i produktionen, incl. »eget arbejde«, og 540.000 timer i undervisningen incl. terapi.

Herudover var 198.000 timer repræsenteret af syge og 455.000 timer repræsenteret af andre, der ikke var i arbejde, herunder de ikke-a/u-placerede.

4. Afbrydelser i arbejdet/undervisningen.

I et omfang, som ikke forekommer uden for anstalterne, afbrydes arbejdet/undervisningen af aktiviteter, der er arbejdet og undervisningen uvedkommende. Det kan være fremstilling ved andre enheder i anstalten: inspektionskontor, opsynspersonale, undervisningskontoret, økonomikontoret, forsorgsmedarbejderne. Det kan være konsultation hos læge, tandlæge og sygeplejerske eller fremstilling i retten. Det kan være besøg udefra eller udgang til konkrete formål, f.eks. indkøb af personlige effekter eller udgang til besøg hos familie. Det kan være deltagelse i talsmandsmøde og det kan være registrerede forsinkelser til arbejdet, der medfører løntilbageholdelse. Det kan være arbejdsvægring, disciplinæranbringelse og sygdom, der kun varer en del af dagen.

Det fremgik af tabel 1., at det er ca. 1.300 indsatte, der dagligt møder på arbejde. Afbrydernes antal skal således vurderes i forhold til et antal aktivt beskæftiget på 1.300 personer. Det drejer sig om 2.386 afbrydelser i løbet af ugen, og der har været involveret 941 indsatte i disse afbrydelser jfr. følgende tabel.

Tabel 3. Indsatte med afbrydelser af arbejde/undervisning fordelt efter antallet af afbrydelser i ugen 8. -14 oktober 1984.

I	II	III
Antal afbrydelser.	Antal indsatte med afbrydelser.	Afbrydelsesmasse*
1	362	362
2	241	482
3	134	402
4	72	288
5 eller flere.	132	852
I alt	941**	2.386*

*Afbrydelsesmassen fremkommer ved multiplikation af kolonne I med kolonne II.

**Omfatter bl.a. 138 afbrydelser af 50 indsatte placeret ved arbejde, men som jævnsides hermed går til undervisning. Der er således tale om »uægte afbrydelser«.

Man vil se, at hovedparten af samtlige afbrydelser har relation til »gengangere«. Halvdelen af samtlige afbrydelser faldt således på indsatte med mindst 4 afbrydelser i ugens løb. På den anden side var der 350 indsatte, som ingen afbrydelser havde, skønt de var tilstede på arbejdet eller ved undervisningen og således potentielt kunne havde haft afbrydelser.

5. Afbrydelsesårsager i lukkede og åbne anstalter.

Der er forholdsvis flest afbrydelser i de lukkede anstalter. For hver 100 a/u-placerede var der i de lukkede anstalter 172 afbrydelser i ugens løb mod 154 i de åbne. Det kan oplyses, at der er endnu større forskel på afbrydelsesfrekvensen for de forskellige »socialgrupper« af indsatte.:

Tabel 4. Afbrydelsesfrekvens for diverse grupper af indsatte i ugen 8. -14 oktober 1984.

	Afbrydelser pr. 100 a/u-placerede.
Indsatte med arbejds- eller erhvervsindkomst*	148
Indsatte med a-understøttelse eller bistandshjælp*	167
Indsatte med invalidepension, efterløn, uddannelsesstøtte eller ingen fast indkomstkilde*	194

*Før indsættelsen.

Der er endvidere stor forskel på, hvor stærkt de enkelte arter af afbrydelser vejer jfr. følgende tabel:

Tabel 5. Antallet af afbrydelser af arbejde m.v. fordelt på afbrydelsesårsag i lukkede og åbne anstalter. Ugen 8. -14. oktober 1984.

	Lukket anstalt.		Åben anstalt.	
	Antal afbrydelser	%	Antal afbrydelser	%
Forsinkelse, vægring, disciplinæranbringelser	56	5,3	93	6,9
Inspektion, opsyn, undervisnings- og økonomikontor.	111	10,6	112	8,4
Sygdom, læge, tandlæge.	313	29,9	349	26,1
Forsorgskontor.	136	13,0	198	14,8
Besøg, udgang.	134	12,7	84	6,3
Gårdtur, købmand.	50	4,8	35	2,6
Tøjbytte.	0	0	111	8,3
Depotforretning m.v.	41	3,9	82	6,1
Talsmandsordning	15	1,4	21	1,6
Undervisning*	22	2,1	116	8,7
Andet	170	16,3	135	10,2
	1048	100	1336	100

Ikke ægte afbrydelse jfr. fodnote ** til tabel 3.

Man vil se, at den hyppigste årsag til afbrydelse af arbejdet er lægekonsultation, herunder sygeplejerske. Det drejer sig om 25-30 % af alle afbrydelser eller ialt 662 afbrydelser som følge af lægekonsultation. Det skal tilføjes, at indsatte, der var i arbejde, herudover havde 335 lægekonsultationer i deres fritid, og at indsatte, der ikke var i arbejde, havde 470 lægekonsultationer. Ialt havde samtlige 1631 indsatte således 1467 lægekonsultationer i undersøgelsesugen. Dette overordentligt store antal lægekonsultationer (incl. besøg hos sygeplejerske) kan naturligvis kun forstås på baggrund af anstaltsklientellet og anstaltsmiljøet.

Det skal således nævnes, at der er et stort medicinbehov blandt indsatte, der er misbrugere af alkohol og narkotika. Endvidere kræver det lægens indforståelse at opnå dispensation fra anstaltens kostreglement. Det skal også nævnes, at lægen i hvert enkelt tilfælde skal tage stilling til, om indsatte med rette påberåber sig sygdom eller utilpashed, når de med henvisning hertil ønsker at udeblive fra eller forlade arbejdet.

Næst hyppigste årsager er fremmøde ved anstaltens forskellige kontrollerende eller vejledende instanser: inspektion, opsyn, undervisningskontor og økonomikontor samt forsorgskontor. I alt ca. 23 % af samtlige arbejdsafbrydelser skyldes disse former for fremmøde.

Lukkede og åbne anstalter er i lige høj grad berørt af de forannævnte årsager til arbejdsafbrydelse.

Næst i rækken af afbrydelsesårsager er besøg udefra og § 31-udgang og anden udgang. I de lukkede anstalter er 13 % og i åbne godt 6 % af afbrydelserne forårsaget heraf. Det bemærkes, at det både for lukkede og for åbne anstalter er besøg

udefra, der vejer tungest.

Man vil se, at tøjbytte er en afbrydelsesårsag, der alene forekommer i åbne anstalter. Det har at gøre med den større adgang til at bevæge sig uden for anstalten f.eks. i forbindelse med frigang.

Endelig bemærkes, at den »uægte« afbrydelsesårsag: at man går til undervisning jævnsides med at have arbejde, er betydelig vigtigere afbrydelsesårsag i åbne end i lukkede anstalter.

For næsten alle afbrydelsesarter gælder, at de indsatte, der er involveret, i ca. 75 % af tilfældene kun har haft den pågældende afbrydelsesart én gang i ugens løb og i 15 - 20 % af tilfældene 2 gange. Man må her erindre, at et par hundrede af de indsatte, der her drejer sig om, har været på arbejde i 3 dage eller mindre i den pågældende uge, hvilket naturligvis begrænser mulighederne for at afbryde arbejdet. For så vidt angår lægekonsultationer og lignende er der dog 14 % af de involverede, der har haft denne afbrydelsesart 3 eller flere gange i ugens løb, og den uægte afbrydelse til undervisning er ifølge sagens natur også forekommet for den enkelte person flere gange i løbet af ugen.

6. Afbrydernes varighed.

Afbrydelserne er gennemgående af længere varighed i de åbne end i de lukkede anstalter. Gennemsnitligt varer en arbejdsafbrydelse 1 time og 20 minutter i åbne anstalter mod knapt 1 time i de lukkede. Det har sammenhæng med, at de indsatte er spredt over større arealer i de åbne end i de lukkede anstalter, og at tidsforbruget mellem arbejdssted og fremmødested derfor er større. Det skyldes endvidere, at forholdsvis flere i de åbne end i de lukkede anstalter går til læge og

forsorgskontor uden for anstalten, og endvidere at forholdsvis flere i de åbne anstalter har »afbrydelse« til undervisning, der gerne strækker sig over flere timer.

Omvendt er afbrydelserne: § 31-udgang og besøg udefra af længere varighed i de lukkede anstalter end i de åbne.

Tabel 6. Det samlede tidsforbrug i forbindelse med afbrydelserne i undersøgelsesugen 8. -14. oktober 1984.

	Antal minutter	%
Afbrydelser i alt	169.023	
Heraf til undervisning	27.332	
Ægte afbrydelser	141.691	100
<i>Heraf:</i>		
Forsinkelse, disciplinær anbringelse	13.469	9,5
Inspektion, opsyn, undervisnings- og økon.kontor	4.129	2,9
Sygdom, læge, sygeplejerske	49.717	35,1
Forsorgskontor	8.176	5,8
Besøg, udgang	29.269	20,7
Gårdtur, købmand	1.650	1,1
Tøj bytte	5.492	3,9
Depotforretning	1.935	1,4
Talsmandsordning	4.515	3,2
Andet	23.339	16,5
I alt ægte afbrydelser	141.691	100

Svarende til 2.362 timer eller 59 arbejdsuger à 40 timer.

Sammenholder man tabel 6 med tabel 5, vil man se, at mønstret for afbrydelsernes betydning forskydes. Fremmøde til inspektion m.v., herunder forsorgskontor, udgjorde 23 % af afbrydelsernes antal men kun 9 % af deres varighed. Sygdom og lægekonsultationer udgjorde 26 % af afbrydelsernes antal men 35 % af deres varighed. Besøg og udgang udgjorde 6,3 % af afbrydelsernes antal men 21 % af deres varighed.

Tilsammen er der tale om en varighed af afbrydelserne på 2.362 timer svarende til 59 arbejdsuger à 40 timer. Det svarer til 4 % af de a/u-placeredes potentielle arbejdsindsats.

7. DE ENKELTE ANSTALTER.

De vigtigste af afbrydelserne i arbejdet vedrører »aktiviteter«, som også forekommer i de beskæftigedes fritid. Til belysning af disse aktiviteters fordeling på arbejdstid og fritid på arbejdsdage og på de enkelte anstalter er udarbejdet hosstående tabel. Tabellen omfatter således alene indsatte, der var i arbejde.

Det skal bemærkes, at øvrige indsatte også havde aktiviteter af den omtalte art.

Tabel 7. Indsatte i beskæftigelse. Deres fremstilling ved og henvendelse til diverse instanser samt besøg og udgang i arbejdstid og fritid på arbejdsdage i ugen 8. - 14. oktober 1984.

	Fremstilling		Forsorgs kontor		Sygdom, lægebesøg		Besøg og udgang		I alt		antal a/u-placerede
	A.	F.	A.	F.	A.	F.	A.	F.	A.	F.	
Herstedvester	48	5	18	6	112	12	37	18	215	46	104
Horsens	21	8	69	6	52	8	22	35	164	57	135
Nyborg	17	14	27	6	75	95	16	16	135	131	137
Ringe	1	9	0	5	26	113	2	1	29	124	77
Vridsløselille	24	5	22	4	48	18	57	66	151	93	153
Horserød	16	0	23	3	70	7	58	65	167	75	211
Kragsskovhede	6	1	9	27	56	31	5	16	76	75	159
Kærshovedgård	15	33	22	6	20	7	5	12	62	58	68
Møgelkær	19	4	44	1	59	16	3	6	125	27	93
Nr. Snede	20	27	26	6	34	4	1	5	81	42	66
Renbæk	3	1	9	2	28	2	0	8	40	13	75
Sdr. Omme	7	17	33	4	56	4	4	4	100	29	115
Søbysøgård	26	29	32	27	26	18	8	17	92	91	76
I alt	223	153	334	103	662	335	218	269	1437	860	1469
Lukkede	111	41	136	27	313	246	134	136	694	450	606
Åbne	112	112	198	76	349	89	84	133	743	410	863

*Inspektion, opsyn, undervisningskontor og økonomikontor.

NOTE: A / arbejdstid. F / fritid på arbejdsdage.

Følgende oplysninger kan udledes af tabellen: De lukkede anstalter havde 1,8 »aktiviteter« af den beskrevne art pr. beskæftiget indsat, mens de åbne anstalter »kun« havde 1,34. Herstedvester og Søbysøgård ligger højest med henholdsvis 2,5 og 2,4 aktiviteter pr. beskæftiget. Klart lavest ligger Renbæk med kun 1,1 aktivitet pr. beskæftiget.

Endvidere er der betydelig uensartethed mellem anstalterne med hensyn til i hvilken grad »aktiviteterne« er henlagt til arbejdstiden eller fritiden. Gennemgående er godt 60 % af aktiviteterne henlagt til arbejdstiden. I Ringe er de imidlertid helt overvejende placeret i fritiden, og i Kragshovede, Kærshovedgård og Søbysø-

gård er aktiviteterne ligelig fordelt mellem arbejdstid og fritid.

8. DE INDSATTES FORBINDELSE MED OMVERDENEN I ARBEJDS- TID OG FRITID PÅ ARBEJDS- DAGE.

Spørgsmålet om omfanget og arten af de indsatte forbindelse med omverdenen har overordentlig interesse. Der er givet en oversigt herom i nedenstående tabel. Det skal præciseres, at tabellen angiver antallet af *aktiviteter* af den nævnte art, *ikke antallet af personer*, der er involveret, idet nogle af de indsatte har haft aktiviteterne mere end en gang i ugens løb.

Tabel 8. Indsatte forbindelse med omverdenen i arbejdstid og fritid på arbejdsdage i ugen 8. - 14. oktober 1984. Indsatte, der er i arbejde.

	Antal aktiviteter.*								
	Lukkede anstalter			Åbne anstalter			Samlede anstalter		
	A.	F.	I.	A.	F.	I.	A.	F.	I.
§31 udgang	13	11	24	25	18	43	38	29	67
Besøgsudgang	6	14	20	4	11	15	10	25	35
Besøg på anstalt udefra	115	111	226	55	104	159	170	215	385
Orlov: familiebesøg**	0	40	40	0	180	180	0	220	220
Antal indsatte i beskæftigelse	525			775			1300		

Note: A = arbejdstid. F = fritid på arbejdsdage. I == ialt.

*Nogle indsatte har haft disse aktiviteter flere gange. Angående oplysninger om, hvor mange *personer* (indsatte) der har haft aktiviteterne, henvises til hovedafsnit IV om de indsatte fritidsanvendelse.

**Omtrentligt.

Man vil se, at for de lukkede anstalter er »besøg udefra« den helt dominerende form for forbindelsen med omverdenen. Især i Vridsløse, Herstedvester og i noget modificeret grad også i Horsens har mange indsatte besøg udefra. Beliggenheden for de to førstnævnte anstalters vedkom-

mende i hovedstadsregionen spiller nok en rolle jfr. at også fangerne i den åbne anstalt Horserød har mange besøg udefra. Derimod har anstalten i Nyborg få og anstalten i Ringe meget få besøg udefra.

I de åbne anstalter er weekend-udgang de indsatte vigtigste forbindelse udadtil.

Når antallet af besøg udefra er relativt mindre end i de åbne anstalter, om end ingenlunde ubetydeligt, har det selvsagt forbindelse med den videre adgang til udgang.

Det skal tilføjes, at ca. 100 indsatte i de åbne anstalter har frigang til undervisning og arbejde udenfor anstalten, mens dette kun gælder ganske enkelte i de lukkede anstalter.

9. SAMMENFATNING.

Det er et forvirrende billede, der tegner sig, når man iagttager forholdene på anstalterne med det formål at få et indtryk af, hvordan arbejdsdriften og undervisningen fungerer.

Produktionsområderne er, målt med antallet af indsatte, det største beskæftigelsesområde med 40 % af de indsatte, og økonomidriften det næststørste med 30 % af de indsatte. Målt med antallet af arbejdstimer forholder det sig nærmest omvendt.

De indsatte skifter hurtigt fra placering til placering i arbejdsmæssig og undervisningsmæssig henseende. På hvert givet tidspunkt vil de enkelte a/u-steder kun have haft deres klientel i gennemsnitlig ca. 3 uger, og det vil sige, at adskillige af klienterne har været der i endnu kortere tid. Der er en stærk tilbøjelighed hos de indsatte til at søge fra produktionsområdet og til økonomiområdet i lukkede og til undervisningsområdet i de åbne anstalter. De grupper af indsatte, der har den dårligste uddannelsesbaggrund og har haft den svageste tilknytning til arbejdsmarkedet før indsættelsen, er stærkere repræsenteret i produktionsområdet end de mere arbejdsvante indsatte.

Udover egentlig sygdom som fraværs-

årsag fra arbejde og undervisning er der en række anstaltsbetingede fraværsårsager (vægning, disciplinæranbringelse m.v.).

Selve arbejdstiden er præget af overordentlig mange afbrydelser.

Nærværende redegørelse burde afrundes med en beskrivelse af, hvor effektivt arbejdet så er, når de indsatte befinder sig på arbejdsstedet. Derom kan der ikke gives en tilsvarende detaljeret talmæssig redegørelse. Det er imidlertid en kendsgerning, at produktionsområderne knap og nap kan bære sig økonomisk til trods for, at der i de fremstillede produkters pris kun indkalkuleres en løn til de indsatte på ca. 6,00 kr. i timen. Det indicerer en særdeles beskedent produktivitet. Lejlighedsvis mangel på ordrer eller mangel på materialer kan undertiden være medvirkende årsager til utilfredsstillende driftsresultater.

Det skal imidlertid understreges, at ganske vist er arbejdsdriftens formål *blandt andet* at medvirke til at skaffe dækning for anstaltens driftsudgifter. Det er imidlertid ikke den eneste og heller ikke den vigtigste opgave. Arbejdsdrift og undervisning er vigtige instrumenter til at strukturere de indsattes tidsanvendelse og til at »holde dem i gang« og helst også give dem en varigere påvirkning i arbejdsmæssig og undervisningsmæssig samt social henseende, så deres muligheder efter løsladelsen kan forbedres.

Beskrivelsen i det forgående skal tjene som grundlag for overvejelser af, om disse opgaver kan gribes mere hensigtsmæssigt an.

IV. Døgnrytme og tidsanvendelse.

1. UDEN FOR ANSTALTERNE.

I 1975 foretog socialforskningsinstituttet en undersøgelse af befolkningens tidsanvendelse. Til brug for udvalget har instituttet foretaget nogle special-EDB-kørsler på grundlag af dette materiale, således at der kan foretages visse summariske sammenligninger mellem anstaltsklientel og borgere i det almindelige samfund.

I nedenstående tabel er gengivet tidsanvendelsen på ugens 5 første dage for 2 personkategorier. Den ene er mandlige arbejdere i 15-44-årsalderen med dagligt arbejde i 7-9 timer. Den anden kategori er arbejdsløse mænd i samme aldersinter-

val, og det er ligeledes deres tidsanvendelse mandag - fredag, det drejer sig om.

Der skelnes i det følgende mellem »bunden« og »ubunden« tid. Det førstnævnte begreb omfatter den tid, der bruges til arbejde og gøremål, der er nødvendige dels for at opfylde fundamentale fysiske og psykiske behov, såsom spisning, søvn m.v., dels følger af ens livssituation som f.eks. transport til arbejde, vedligeholdelse af bolig, børnepasning o. lign. »Ubunden tid« omfatter den tid, der er til rest, når de bundne aktiviteter er udført. Grænsen mellem de to typer af »tid« er selvsagt flydende.

Tabel 1. Tidsanvendelsen mandag - fredag for mandlige arbejdere og arbejdsløse i alderen 15-44 år uden for anstalterne 1975.

	Beskæftigede arbejdere		Arbejdsløse	
	Enlige og gifte Antal minutter	Enlige Antal minutter	Gifte Antal minutter	
Søvn:	425	535	480	
Nødvendige gøremål i hjemmet:	155	185	330	
Nødvendige gøremål uden for hjemmet:	65	0	110	
Arbejde:	510	105	15	
I alt bunden tid:	1.155	825	935	
Ikke-bunden tid:	285	615	505	
Bunden tid:	19 timer 15 m.	13 timer 45 m.	15 timer 35m.	
Ikke-bunden fritid:	4 timer 45 m.	10 timer 15 m.	8 timer 25 m.	

Det bemærkes, at »nødvendige gøremål i hjemmet« omfatter morgen- og aftentoilette, spisning og husligt arbejde. »Nødvendige gøremål udenfor hjemmet« omfatter transport til og fra arbejde, afhentning af børn, indkøb og ærin-

der, besøg på offentlige kontorer og hos læge.

De anførte tidsmæssige oplysninger er gennemsnitstal, og der må formodes at være ikke uvæsentlige variationer fra person til person. Således kan det oply-

ses, at gifte mænd har mindre tidsforbrug til søvn og længere tidsforbrug til nødvendige gøremål i hjemmet end ugifte.

Når gruppen »arbejdsløse« er medtaget, hænger det sammen med, at over halvdelen af de indsatte i anstalterne var uden beskæftigelse før indsættelsen, og at mange af dem erfaringsmæssigt vil vende tilbage til samme situation efter løsladelsen. 2-300 af de 1565 indsatte, som af den ene eller den anden grund ikke arbejder eller møder til undervisning, kunne måske sammenholdes med gruppen arbejdsløse udenfor anstalterne. Imidlertid er de indsatte uden arbejde sammensat af en række smågrupper, for hvem dette ikke at være på arbejde er et midlertidigt fænomen. Det drejer sig om 17% af de indsatte, hvoraf 6% ikke er a/u-placeret. 5% er syge (procentsatsen svarer nogenlunde til sygefraværsprocenten for mandlige arbejdere uden for anstalterne), og godt 2% er uden arbejde i forbindelse med vægringsmæssige eller iøvrigt diciplinære forhold. Det er derfor ikke særligt interessant at foretage en indgående analyse af specielt de ikke beskæftigede indsattes døgnrytme og fritidsanvendelse. Det følgende vil derfor blive koncentreret om de gennemsnitligt 1300 indsatte, der var beskæftiget i undersøgelsesugen.

Det fremgår af tabellen, at de beskæftigede i det almindelige samfund har godt

19 timer af døgnet beslaglagt med erhvervsarbejde og nødvendige gøremål i fritiden (såkaldt »bunden tid«). De har således knap 5 timer til fri rådighed (»såkaldt ubunden tid«).

De arbejdsløse har en helt anden tidsanvendelse. For det første anvender de mere tid til søvn og »nødvendige gøremål«, fordi de nu engang har mere end rigeligt med fritid. Alligevel har de naturligvis betydeligt længere »ubunden tid«, nemlig over 10 timer for de ugifte og 8 timer for de gifte.

2. ARBEJDSDAGE OG FRIDAGE M.V. I ANSTALTERNE.

De indsattes arbejdstid er 40 timer ugentlig og i almindelighed fordelt på 5 dage à 8 timer lige som i det øvrige samfund. Der er dog et antal indsatte beskæftiget i week-enden, fortrinsvis med forplejningsopgaver og som gangmænd samt med husdyrpassning i nogle af de åbne anstalter.

Tilsvarende er fridage hovedsagelig placeret i weekenden, og udgang til hjemmebesøg er ligeledes fortrinsvis placeret på lørdage og søndage. Der er dog også fridage henlagt til ugens almindelige hverdage.

I nedenstående tabel er de indsatte fordelt efter deres placering i relation til arbejde, fridage, udgang, sygedage, disciplinær anbringelse m.v. på henholdsvis almindelige hverdage og på weekenddage.

Tabel 2. De indsatte fordelt efter deres placering i relation til arbejde, fritid o.s.v. på hverdage og weekenddage.

	Lukkede anstalter	
	Hverdage**	Weekend dage**
Arbejdsdage	522	69
Sygdom	34	20
Disciplinært anbragt m.v.	41	28
Udgang*	0	38
Ikke-a/u-placeret	26	23
<u>Fridag</u>	26	469
	649	647

	Åbne anstalter	
	Hverdage**	Weekend dage**
Arbejdsdag	779	149
Sygdom	56	21
Disciplinært anbragt m.v.	25	18
Udgang*	12	156
Ikke-a/u-placeret	44	30
<u>Fridag</u>	9	543
	925	917

* Udgang af hele arbejdsdagens varighed. holdtvis weekenddage.

** Gennemsnit for ugens hverdage hen-

Man vil bemærke et par ejendommeligheder. For det første er der flere syge - d.v.s. hele dagen - på hverdage end på weekenddage. For det andet er der flere disciplinært anbragte, undvegne m.v. på hverdage end i weekenden. Og endelig er der forholdsvis flere indsatte med arbejde i weekenden i de åbne end i de lukkede anstalter. Det må i det væsentlige tilskrives opgaver med husdyrspasning, som ikke forekommer i de lukkede anstalter, samt den særlige forplejningsordning i den lukkede anstalt i Ringe, der medfører mindre behov for indsats i forplejningsarbejdet både hverdage og weekenddage.

I det følgende vil man *beskrive tidsanvendelsen på arbejdsdagene mandag - fredag for de indsatte, der er beskæftiget disse dage*. D.v.s. 522 indsatte i de luk-

kede anstalter og 779 i de åbne.

Senere vil man beskrive *tidsanvendelsen på weekenddage for indsatte, der har fri for arbejde disse dage*. D.v.s. 469 indsatte i de lukkede og 543 i de åbne anstalter.

3. DE INDSATTES TIDS-ANVENDELSE PÅ HVERDAGE.

3.1. Den bundne tid.

De indsattes arbejdstid er på 8 timer dagligt. Skønsmæssigt 1 - 7½ time anvendes til søvn. Tidsforbruget til måltider og personlig hygiejne kan ansættes til 2 timer dagligt. Hertil kommer yderligere nogle aktiviteter i fritiden, som i sammenligning med beskæftigede arbejdere i det almindelige samfund må betegnes

som »nødvendige gøremål«. Det drejer sig om følgende:

Table 3. Nødvendige fritidsgøremål på de enkelte hverdage.

	Lukkede anstalter		Åbne anstalter	
	Antal aktiviteter	Tidsforbrug minutter	Antal aktiviteter	Tidsforbrug minutter
	daglig	daglig	daglig	daglig
Transport*	18	967	86	7.666
Fremstilling:**	6	112	22	414
Forsorgskontor:	5	112	15	308
Læge, sygeplejerske:	49	623	18	683
Gårdtur:	122	4.237	0	0
Købmand:	143	3.559	59	964
Diverse:	10	288	15	532
	353	9.898	215	10.567
Antal beskæftigede indsatte:	522		779	
Gennemsnitlig antal <i>minutter</i> for beskæftigede indsatte:		19		14

*Herunder transporttid til og fra arbejde

**Fremstilling til inspektion, opsyn, undervisningskontor og økonomikontor.

Man vil se, at de omhandlede nødvendige gøremål gennemsnitlig beslaglægger 15 -20 minutter dagligt pr. indsat.

Man vil endvidere bemærke karakteristiske forskelle mellem lukkede og åbne anstalter, hvad fordelingen på aktiviteter angår. Transport, herunder til og fra arbejde, spiller størst rolle i de åbne anstalter, hvor et antal af de indsatte har frigang og dermed langt til undervisningssted og arbejdsplads. I de lukkede anstalter spiller gårdtur en stor rolle, men forekommer ikke i de åbne. Besøg hos købmand er ligeledes hyppigere forekommende i de lukkede end i de åbne anstalter.

I det billede, der er tegnet foran, er der nogle variationer. Nogle anstalter har således længere arbejdstid end 8 timer på de første 4 ugedage og til gengæld kortere

arbejdstid om fredagen. Det skal også nævnes, at indsatte, der går til undervisning, har 6 timer »i klassen«, idet man forudsætter, at de har to timers forberedelse. Herudover skal erindres om, at i anstalten i Ringe varetager de indsatte selv deres madlavning på afdelingerne og indkøb i denne forbindelse. Det er et forhold, der præger fritidsanvendelsen (individuel i stedet for kollektiv kostforplejning) og formentlig også tidsforbruget i forbindelse hermed.

Sammenfattende kan man således med rimelig sikkerhed sætte de indsattes bundne tid på fridage til 17 ½ - 18 timer, hvilket er ca. 1 ½ time kortere end for beskæftigede arbejdere i det almindelige samfund.

For indsatte, der kommer fra normal beskæftigelse før indsættelsen, vil allere-

de dette medføre problemer med »at få tiden til at gå«. For indsatte, der kommer fra arbejdsløshed før indsættelsen, vil der derimod være tale om, at deres døgnrytme bliver mere »normal«.

3.2. Aktiviteter i den »ubundne tid« på hverdage.

3.2.1. Registrerede fritidsaktiviteter.

I aktivitetsundersøgelsen har man registreret de indsattes fritidsaktiviteter på den måde at oplysninger herom er meddelt, når den indsatte forlod (fik lov til at forlade) sin afdeling. Det vil sige, at aktiviteter på afdelingerne ikke er regi-

strerede. Det vil yderligere sige, at visse aktiviteter i de åbne anstalter nok ikke er blevet registreret fuldstændigt som følge af de indsattes større bevægelsesfrihed. I nedenstående tabel er anført de vigtigste registrerede aktiviteter i den »ubundne tid«. Oplysningerne skulle være nogenlunde fuldstændige for de lukkede anstalters vedkommende. For de åbne må aktiviteterne »besøg udefra, besøgsudgang og § 31 -udgang« og måske også »besøg hos indsat på anden afdeling« anses for at være registreret nogenlunde fuldstændigt.

Tabel 4. Registrerede aktiviteter i den »ubundne tid« på de enkelte hverdage i ugen 8. -14. oktober 1984.

	Lukkede anstalter		Åbne anstalter	
	Antal aktiviteter daglig	Tidsforbrug minutter	Antal aktiviteter daglig	Tidsforbrug minutter
1.§ 31-udgang, besøgsudgang, besøg udefra	21	2.925	20	3.412
2.Besøg hos indsat på anden afdeling	30	2.023	39	1.752
I alt 1 - 2	51	4.948	59	5.164
3.Bibliotek	43	2.042	10	245
4.Fritidscenter	43	3.575	68	5.330
5. Sport	51	4.393	32	3.035
I alt 3-5	137	10.010	110	8.610
Total 1-5	188	14.958	169	13.774
Antal beskæftigede indsatte	522		779	
Antal minutter pr. beskæftigede indsatte	29		18	

Man vil se, at der er registreret aktiviteter i samme niveau for lukkede og åbne anstalter. Da der er halvanden gang så mange indsatte i arbejde i de åbne som i de lukkede anstalter, er antal fritidsaktiviteter og tidsforbrug således relativt størst i de lukkede anstalter. Som nævnt

er nogle af aktiviteterne næppe registreret fuldstændigt for de åbne anstalters vedkommende, og man skal derfor ikke overbetone den konstaterede forskel i tidsforbrug pr. indsat: ca. 30 minutter i de lukkede og ca. 20 minutter i de åbne anstalter daglig.

Det skal bemærkes, at fritidscentrene først og fremmest er rammen omkring hobbyvirksomhed, såsom træsløjd, metalsløjd, læderarbejde og keramikarbejde men tillige om almindeligt samvær.

løvrigt synes de mest markante forskelle at bestå i, at de indsatte i de lukkede anstalter benytter anstaltens bibliotek mere flittigt end indsatte i de åbne anstalter. Det skal dog i denne forbindelse bemærkes, at den egentlige fritidsaktivitet er læsning af bøger, hvilket nok fortrinsvis sker på afdelingerne. Endvidere er der jo andre kilder til at låne bøger og tidsskrifter end anstaltsbiblioteket, især

for indsatte på åbne anstalter.

Endvidere bemærkes, at der tilsyneladende drives mest sport i de lukkede anstalter, hvor der nok også er større behov for planlagt kroppsaktivitet, men at der i øvrigt i nogen grad drives ikke-registreret idrætsmæssig aktivitet.

3.2.2. Fritidsanvendelsen på afdelingerne på hverdage.

Efter den opgørelse af tidsanvendelsen, man således har kunnet foretage i det foregående, har de indsatte 5 ½ - 6 timers fritid på afdelingerne, jfr. følgende oversigt:

Tabel 5. Sammenfatning af tidsanvendelsen for beskæftigede i anstalterne på hverdage. Samtlige anstalter.

	Tidsforbrug pr. indsat
»Bunden tid«:	17 Vi - 18 timer
Registrerede »ubundne« aktiviteter:	0 timer 30 minutter
Fritid på afdelingen: _____	<u>5 ½ - 6 timer</u>
I alt	24 timer

Fritiden på afdelingerne er som nævnt ikke registreret i undersøgelsen, hvilket ikke betyder, at man er uvidende om den. En stor del af tiden anvendes til TV og radio lytning, til sammenvær med medfanger, til forskellige spil (kort, bordtennis, bob, skak, billiard) og til læsning og vel også til bare »at slappe af«. Det skal til-

føjes, at i de lukkede anstalter tilbringes en del af fritiden i aflukkede celler i tilknytning de sene aftentimer før sovetid.

Udenfor anstalterne anvendte beskæftigede arbejdere ifølge socialforskningsinstituttet i 1975 deres »ubundne« fritid på følgende måde på hverdage:

Tabel 6. Den »ubundne« tidsanvendelse i det almindelige samfund. Beskæftigede arbejdere på hverdage.

	Antal minutter
Læsning, radio, TV o.l.	106
Besøg hjemme og ude	75
Sport	25
Anden fritid i hjemmet	55
Anden fritid udenfor hjemmet	25
I alt	285
	= 4 timer 45 minutter

Det vil fremgå, at uden for anstalterne har man ca. 1 ½ time kortere »ubunden tid« end i anstalterne, nemlig 4 timer og 3 kvarter mod ca. 6 - 6 ½ time i anstalterne. Det vil endvidere fremgå, at man uden for anstalterne anvender en betydelig del af fritiden til selskabelighed (besøg i hjemmet og ude) og til »andre fritidssystemer i hjemmet«, nemlig ialt 2 timer og 10 minutter.

Disse muligheder har de indsatte i anstalterne ikke, i hvert fald ikke i tilnærmelsesvis tilsvarende grad. Det medfører naturligt, at TV- og radioaflytning, vi-

deo, båndafspilning o.l. kommer til at spille en overdimensioneret rolle.

4. Tidsanvendelsen i weekenden.

Weekenddagene og helligdagene er nok de vanskeligste at komme igennem for de indsatte, der ikke har weekendorlov. Otte timers arbejde og de nødvendige fritidsgøremål i denne forbindelse falder væk, og de bliver langt fra kompenseret af andre meningsfyldte aktiviteter.

Registrerede aktiviteter på lørdage og søndage fremgår af følgende tabel:

Tabel 7. Registrerede fritidsanvendelse hver af dagene, lørdage og søndage.'

Samtlige anstalter

	Antal aktiviteter daglig	tidsforbrug i minutter
Besøg udefra, besøgsudgang	207	55.600
Besøg hos indsatte på anden afd.	57	4.501
Læge, sygeplejerske	64	695
Gudstjeneste	22	1.845
Gårdtur, Købmand	152	5.542
Gåtur	11	1.275
Sport	72	5.360
Bibliotek	28	1.745
Fritidscentre	57	3.726
Andet	47	3.250
I alt	717	83.539
Pr. indsat pr. weekenddag. 83 minutter = 1 time 23 minutter		

*Omfatter ikke indsatte i arbejde (ca. 225 hver af de to dage) og omfatter heller ikke 200 - 225 indsatte, der havde orlov til weekendbesøg i hjemmet.

Man vil se, at hvad tidsforbrug angår, var besøg ude fra m.v. den helt dominerende registrerede tidsanvendelse. Man vil endvidere bemærke, at antallet af aktiviteter hver af weekenddagene var mindre end antallet af indsatte (1012), der efter endt arbejdsuge tilbragte fridagene i anstalten. Det skal dog bemærkes, at det ikke nødvendigvis er de samme ind-

satte, der er uden besøg eller »oplevelser« både lørdag og søndag, selv om det nok gælder for ganske mange.

De registrerede aktiviteter beslaglagde gennemsnitligt 1 time og 20 minutter pr. indsat hver af de to dage. D.v.s., at på lørdage og søndage tilbragte de indsatte typisk 12 af de vågne timer på afdelingen eller i umiddelbar tilknytning til den, her-

under for de lukkede anstalters vedkommende en del af de sene aftentimer i aflukket celle.

I nedenstående tabel er gjort et forsøg på at drage sammenligning med weekendanvendelsen uden for anstalterne.

Tabel 8. Tidsanvendelsen lørdage og søndage i det almindelige samfund og i anstalterne.*

Arbejder i almindelig samfund		Indsatte i anstalt	
	Timer og minutter	Timer og minutter	
Søvn	9 t. 35 m.	10 t. 30 m.	Søvn, toilette, spisning
Andre nødvendige gøremål	3 t. 50 m.	-	
Gæster og besøg ude	4 t. 20 m.	1 t. Om.	Besøg, besøgsudgang, § 31 udgang, besøg på anden afd.**
Sport o.l.	1 t. Om.	0 t. 12 m.	Sport, gåtur, gårdtur, købm.
Andet	2 t. 25 m.	0 t. 11 m.	Andet
Læsning, radio, TV m.v.	2 t. 50 m.	12 t. 07 m.	Ophold på afd.
I alt	24 t. 00 m.	24 t. 00 m.	

*Socialforskningsinstituttets materiale fra 1975.

**200 - 225 på orlov indgår ikke heri.

5. Nogle sammenfattende **oplysninger**.

I det foregående har man belyst *antallet af aktiviteter*, deres formål eller art, og deres karakter af at være afbrydelser af arbejde, gøremål i fritiden på arbejdsdage eller tidsanvendelse i weekenden. Man

har også belyst tidsforbruget i forbindelse med aktiviteterne. Nedenfor skal man for nogle få vigtige aktiviteters vedkommende give oplysning om, *hvor mange af de indsatte*, der har været involveret i dem uanset i hvilken forbindelse.

Tabel 9. Registrerede aktiviteter (bortset fra arbejde og undervisning) i ugen 8. -14. oktober 1984.

Antal indsatte, der har været involveret i de anførte aktiviteter uanset om i arbejdstid eller fritid, og uanset om på hverdage eller i weekenden.

Aktiviteter	Samlede antal aktiviteter	Antal indsatte, der har haft aktiviteten i ugens løb			I alt	Antal indsatte der ikke har haft aktiviteten	Antal indsatte
		1 gang	2 gange	3 eller fl. gange			
Læge- ell. sygepl.besøg	1.459	375	108	149	632	999	1.631
§ 31 udgang	84	60	15	1	76	1.555	1.631
Besøgsudgang	130	106	5	2	113	1.518	1.631
Besøg ude fra på anstalt	771	291	133	52	476	1.155	1.631
Fritidscenter	680	199	77	74	350	1.281	1.631
Sport	616	157	73	80	310	1.321	1.631
Andet*	6.560	260	217	977	1.454	177	1.631

*Her tæller fremstilling hos inspektion, opsyn, undervisningskontor, økonomikontor, forsorgsmedarbejder, gårdtur og købmand stærkt ind i de talmæssige oplysninger.

Man vil se, at af de 1631 indsatte havde noget over en trediedel været hos læge/sygeplejerske i ugens løb, og at adskillige havde været det flere gange. Man vil også bemærke, at ganske mange, ca. en trediedel, havde haft forbindelse med omverdenen - først og fremmest i form af besøg på anstalten udefra - men også ved besøgsudgang. Det skal tilføjes, at mere end 200 af de indsatte havde weekendudgang i undersøgelsesugen, og at 115 af de indsatte havde frigang til arbejde og undervisning, især det sidste.

Der er således en ikke uanseelig kommunikation mellem de indsatte og »verden udenfor«. Det kan naturligvis virke

humørødelæggende på den del af de indsatte, som sjældent eller aldrig har forbindelse udadtil.

Endelig bemærker man, at ca. 1300 af de indsatte eller næsten 80 % af dem ikke benytter fritidscentrene og ikke udøver sport. Der skal dog erindres om, at registreringerne til undersøgelsen netop på disse punkter kan være mangelfuld, og at lignende aktiviteter i stærkt begrænset omfang kan foregå på afdelingerne.

I tabel 10 er der draget sammenligning mellem dem, der før indsættelsen havde tilknytning til arbejdsmarkedet, og dem, der ikke havde det.

Tabel 10. Sammenligning mellem grupper af indsatte i relation til deres involvering i nogle aktiviteter.

	% vis andel af gruppen, der har deltaget i aktiviteterne	
	Gruppe I*	Gruppe II A**
Liege- eller sygeplejerske konsultationer § 31 udgang	34	42
Besøgsudgang	6	4
Besøg udefra på anstalt	10	4
Fritidscenter	33	29
Sport	23	15
Andet***	19	19
	89	89

*Gruppe I omfatter indsatte, der før indsættelsen havde en arbejds- eller erhvervsindkomst.

**Gruppe II A omfatter dem, der før indsættelse fik bistandshjælp, og som ikke havde fuldført 9 års skolegang.

***Se fodnote til tabel 9.

Gennemgående er forskellen mellem de to gruppers adfærdsmønstre i den foreliggende relation nok mindre, end man kunne have forventet. Den »svage gruppe« havde dog væsentligt flere læge-/sygeplejerskekonsultationer og noget mindre kontakt med omverdenen, end dem, der før indsættelsen var placeret på arbejdsmarkedet.

Endelig skal man på grundlag af registreringer foretaget af indsatte i undersøgelsesugen på 2 lukkede og 3 åbne an-

stalter forsøge at give et indtryk af tidsanvendelsen på afdelingerne.

Af det tidligere omtalte vil fremgå, at de indsatte på hverdage gennemsnitligt havde ca. 5½ - 6 timers ophold på afdelingerne ud over den tid, der medgår til nattesøvn. På hver af dagene lørdag og søndag havde de gennemsnitligt 12 timer på afdelingerne. I alt altså ca. 50 timer i løbet af en uge.

Ifølge ovennævnte registreringer anvendtes denne tid på følgende måde:

Tabel 11. De indsattes anvendelse af den »ubundne« tid på afdelingerne uden for celle.

	Lukkede anstalter. Timer ugentlig	Åbne anstalter. Timer ugentlig
Alment samvær	4	5
Hyggespil (kortspil, billard, bordtennis m.v.)	2,5	7
TV, video	19	12
Lytte til musik og læsning	5	5
Andet, uoplyst	20	21
I alt	50	50

Selv om materialet er spinkelt og derfor må tages med betydelige forbehold, giver tabellen - ikke mindst det høje ti-

metal for »uoplyst« - måske alligevel et indtryk af et væsentligt element i anstaltstilværelsen.

Den 2. oktober 1985.

Notat om sagkyndig vurdering af kriminalforsorgens nuværende beskæftigelsesapparat.

Med det formål at få en uafhængig vurdering af de mere betydende virksomhedsgrene inden for kriminalforsorgens beskæftigelsesområde har udvalget anmodet Dansk Arbejdsgiverforening og Landsorganisationen i Danmark om at udpege sagkyndige til at gennemgå visse værksteder og derefter afgive en erklæring.

Følgende sagkyndige fra det private erhvervsliv udpeget af ovennævnte organisationer har gennemgået følgende virksomhedsområder:

Snedkeri:

Møbelfabrikant Niels W. Christensen (Foreningen af Snedkermestre og Møbelproducenter i Danmark).

Sekretær Johnny Skovengaard (Snedker- og Tømrerforbundet i Danmark).

Smede- og maskinværksted:

Kontorchef Børge Danvad (Jernets Arbejdsgiverforening).

Sekretær Rudolf Holm (Dansk Metalarbejderforbund).

Grafiske fag:

Fuldmægtig Flemming Jørgensen (GO-Grafiske Organisationer).

Næstformand Ole Kidmose (Dansk Typograf-Forbund).

Vaskeri:

Direktør Henning Quist Andersen (Erhvervsvaskeriernes Arbejdsgiverforening).

Forbundssekretær Herle Peters (Kvindeligt Arbejderforbund i Danmark),

Beklædningsindustri:

Direktør Bent Damgaard Jensen (Beklædningsindustriens Sammenslutning).
Konsulent Erik Lentz Nielsen (Specialarbejderforbundet i Danmark).

Væveri:

Direktør Torben Elming (Textilindustrien).

Forbundssekretær Dorit Sveidal (Dansk Beklædnings- og Textilarbejderforbund).

De sagkyndiges værkstedsgennemgang har omfattet følgende af kriminalforsorgens anstalter:

Statsfængslet i Vridsløselille (smede- og maskinværksted, beklædningsindustri og sadelmageri).

Anstalten ved Herstedvester (grafiske fag).

Statsfængslet ved Horserød (vaskeri og beklædningsindustri).

Statsfængslet i Nyborg (grafiske fag).

Statsfængslet i Ringe (snedkeri).

Statsfængslet i Horsens (snedkeri og væveri).

Statsfængslet Møgelkær (smede- og maskinværksted).

Statsfængslet ved Sdr. Omme (snedkeri).

Statsfængslet på Kragsskovhede (vaskeri).

De sagkyndiges gennemgang og vurdering af de enkelte virksomhedsområder er efter udvalgets anmodning baseret på

følgende temaer:

1. Maskinparkens sammensætning og egnethed til den foreliggende produktion, dens egnethed til arbejdsstræning samt dens fleksibilitet i henseende til fremstilling af andre produkter.

2. Arbejdsledelsen, herunder om produktionstilrettelæggelsen sker på faglig og økonomisk forsvarlig måde, også i relation til anvendelsen og udnyttelsen af råstoffer.

3. Produktionens kvalitet.

4. Vurdering af prisfastsættelsen for de fremstillede varer, herunder konkurrenceforholdene til andre virksomheder.

5. Værkstedlokalernes indretning og udstyr.

6. Sammenligneligheden mellem akkordfastsættelserne i kriminalforsorgen og tilsvarende produktionsområder i den private sektor samt en vurdering af, om akkordarbejde anvendes i samme omfang.

7. Omsætningens størrelse, omkostningernes fordeling, antallet af beskæftigede og uddannelseskraft til de beskæftigede i tilsvarende værksteder i den private sektor.

8. Fremtidige udviklinger og beskæftigelsesmuligheder inden for de respektive fag.

9. Mulighederne for nye produktionsområder.

De sagkyndiges erklæringer kan sammenfattes således:

Snedkeri.

Ved gennemgangen på de 3 anstalter kan det konstateres, at maskinparkens sammensætning er ret bred og ligger på linie med det, der findes på private snedkerier og møbelfabrikker. Bortset fra enkel-

te nye maskiner synes der ikke umiddelbart behov for yderligere maskinelt udstyr. Anskaffelse af automatiserede og mere avancerede maskiner må frarådes, idet der derved vil ske ret store forskydninger i beskæftigelsesgraden af de indsatte både på det uddannelsesmæssige og det produktionsmæssige område. Det kan heller ikke forventes, at en serieproduktion vil nå en sådan størrelse, at anskaffelserne vil være økonomisk forsvarlige.

På det sikkerhedsmæssige område var det foreviste på et godt forsvarligt niveau. Der gives instruktion i sikkerhed, og de sikkerhedsanordninger der findes på maskinerne er i overensstemmelse med lovens regler.

Produktionstilrettelæggelsen sker på en faglig og økonomisk forsvarlig måde og svarer til produktionstilrettelæggelsen på private mellemstore virksomheder. Systemet med at udføre serier i blokordre må anses for den bedste løsning i forhold til arbejdskraften og dens kvalifikationer. Man opnår på den måde en form for rutinearbejde, der giver de indsatte arbejdsstræning og indføring i arbejdslivets forhold.

Værkmestrene på de enkelte anstalter udviser en god indsats over for de tilsynsmæssige og arbejdsmæssige forhold. Den ved statsfængslet i Ringe gennemførte rotation for enhedsfunktionærerne giver dog anledning til betænkelighed, idet man ikke finder ordningen hensigtsmæssig, da den virker belastende på det øvrige værkstedspersonale. Vedrørende de uddannelsesmæssige forhold for værkstedspersonalet anføres, at den oplyste uddannelsesaktivitet må anses for et minimum.

Den nuværende måde råvareindkøbene administreres på giver den enkelte anstalt

en rimelig grad af indflydelse på valg af materialer efter specifikation og kvalitetsnormer, hvilket giver et godt kvalitetsniveau for det færdige produkt. Det kan på råvareområdet ikke anbefales at indgå i større fælles indkøbsordninger, selvom der derved kan opnås nogle rabatter, idet det både forbrugsmæssigt og styringsmæssigt gør arbejdet besværligt og stift. Der peges på enkelte forhold, hvor mindre materialebesparelser kan opnåes, f.eks. ved at ændre brugen af massivt egetræ samt ved ændring af f.eks. plastikskufferne, der anvendes i visse kasse møbler. Det bemærkes i den forbindelse, at værkstrene ikke har umiddelbar indflydelse på disse forhold, idet materialekravene er fastlagt i arbejdsbeskrivelserne fra møbelarkitektens side.

Produktionens kvalitet er meget fin, når man tager den varierende arbejdskraft i betragtning. De indsattes beskæftigelsesperiode varierer meget med mange kortidsbeskæftigede med deraf følgende indvirkning på værkstedets arbejdsrytme. Enhver virksomhed ser helst en stabil arbejdskraft over en længere periode, men for kriminalforsorgens værksteder gælder, at man tit får en ny mand ind næsten hver uge, og at den gennemsnitlige beskæftigelsesperiode kun er på 3 - 6 måneder. Dette giver ingen mulighed for en effektiv produktion og dermed topkvalitet. Inden for lakeringsområdet kunne det for enkelte produkters vedkommende ønskes, at der skete en yderligere instruktion/kontrol, således at det færdige produkt vil fremstå som en kvalitetsvare af højere standard.

Den nuværende prisfastsættelse samt kalkulationsmetode anses som en rimelig måde/metode at prisfastsætte på. Priserne svarer meget pænt til det, der findes på

markedet i tilsvarende kvaliteter.

Værkstedetsindretningen ved statsfængslet i Horsens er absolut den bedste af de besete produktionslokaler, idet dog lakrummet har en underkapacitet i forhold til produktionsstørrelsen. Det er desuden uhensigtsmæssigt, at færdigvarelageret er placeret i kælderen.

Vedrørende værkstedet ved statsfængslet i Ringe anføres, at lokalerne ikke er særligt hensigtsmæssigt indrettet, når det tages i betragtning, at lokalerne er så nye, som det er tilfældet. Der findes to bastante skillevægge, som giver en del spildplads til gangareal, og endvidere bevirker skillemurene, at maskinerne ikke kan opstilles rationelt. Det er ligeledes her upraktisk med et færdigvarelager i kælderen. Dette kunne afhjælpes ved en bedre sikring af gården udenfor.

Bygningerne ved statsfængslet i Sdr. Omme er af ældre dato og ikke særlig tidssvarende. Især maskinværkstedet har for lidt plads, og det vil være hensigtsmæssigt med en tilbygning, hvis man stadig vil opretholde en effektiv produktion.

For såvel statsfængslet ved Sdr. Omme som for statsfængslet i Ringe gælder det, at der gennemsnitlig er flere beskæftigede pr. kvadratmeter end i tilsvarende private virksomheder.

Det anvendte akkordsystem synes at være en god måde at aflønne på, idet det har en vis motiverende faktor til at højne effektiviteten. Akkordsystemerne svarer i mange tilfælde til det, der findes i den private sektor med undtagelse af den specielle ordning ved statsfængslet i Ringe.

Snedkeriernes omsætningsstørrelse er betydelig lavere end i den private sektor med et tilsvarende antal beskæftigede til trods for, at lønomkostningerne er betydeligt lavere end i den private sektor, hvor

lønomkostningen er 30% af omsætningen. Vareforbruget synes derimod at være større end i den private sektor, hvor den er på ca. 30% af omsætningen, medens den hos kriminalforsorgen er ca. 50%.

Ved statsfængslet i Sdr. Omme udføres en del special opgaver, som er ret tidkrævende for værkstrene, hvilket ikke kan undgå at få indflydelse på omsætningen og omsætningshastigheden.

Der sker en rimelig fordeling på det ordremæssige område, hvor der udvises en god beholdning, som giver sig udtryk i jævn beskæftigelse på anstalterne. Efter det oplyste havde statens sparebestræbelser dog svækket efterspørgslen, hvilket kunne resultere i bortfald af ordrer, således at de indsatte vil blive henvist til mindre kvalificeret arbejde.

Generelt må det siges, at uddannelsen af de indsatte er rimelig og svarer meget pænt til, hvad der foregår i det private erhvervsliv, hvis de indsatte betegnes som specialarbejdere. Det pointeres dog, at de indsattes »ansættelses-periode« generelt er for kort.

På produktudviklingsområdet sker der en vis udvikling ude på de enkelte værksteder, men et yderligere samspil mellem arkitekter og producenter kunne være ønskeligt. Det kunne fra kundens side være ønskeligt, at boligministeriets arkitekter både i form og design ville udvikle en ny SKM-serie, der tager nogle af de nye udfordringer op, f.eks. møbler til fremtidens kontorer. Det eneste område hvor der var sket ændringer var med plastskuffer, indsatse og bakker, der kvalitetsmæssigt ikke kan måle sig med det tidligere udførte. Det må således konstateres, at produktudviklingen er resulteret i et ringere produkt.

Den fremtidige udvikling og beskæfti-

gelse inden for faget er meget positiv, idet den private sektor har en stadig stigning på eksportområdet. Med hensyn til optagelsen af nye produktionsområder foreslåes en henvendelse til brugerne med oplysning om de produktionsmuligheder, der forefindes. Dette kunne være med til at give en supplerende produktion og dermed en bedre rentabilitet for værkstederne, især hvis opgaverne ikke er for fagligt krævende.

Endvidere henvises der til, at værkstederne inden for områder som spånplader/møbelplader og skuffer, bakker og indsatse formentlig med fordel kunne optage en egenproduktion fremfor at indkøbe færdige produkter. En sådan produktion kunne samtidig være valutabesparende.

Smede- og maskinværksted.

Der er hovedsageligt tale om beskæftigelse af mennesker, som aldrig eller kun sporadisk har været i en egentlig beskæftigelsessituation.

Det sociale arbejde er derfor en væsentlig faktor i bestræbelserne for at motivere de indsatte for en tilpasning til samfundets almindelige tilværelse og beskæftigelsesforhold.

Værkstederne samt maskinparken og udstyret er acceptabelt og giver tilfredsstillende muligheder for at forberede de indsattes genindtræden i erhvervslivet.

Man får indtryk af en god faglig kompetence og en meget entusiastisk indstilling hos den daglige værkstedsledere.

Omgangsformen mellem værkstedsledelsen og de indsatte forekommer at være god - og forholdene taget i betragtning - i rimelig god overensstemmelse med omgangsformen på en privat arbejdsplads.

De indsattes motivation for arbejdet forekommer rimelig god.

Det er indtrykket, at arbejdspligt hos nogle indsatte udløser en negativ motivation.

Det overvejes, om »arbejdspligt« bør ændres til en »ret til beskæftigelse«, som den indsatte selv skal søge om at få opfyldt, således at det vil være attraktivt at få et job.

Arbejdsforhold og aflønning kunne i forbindelse hermed tilrettelægges således, at det - som i erhvervslivet - ikke blot er attraktivt, men også er forbundet med krav om indsats, kunnen og viden at få og bevare en ansættelse og måske opnå en fremgang.

I forbindelse hermed kunne det også overvejes, om de indsatte i større omfang kan inddrages i tilrettelægningen af arbejdet i de enkelte beskæftigelsesområder.

Det er vigtigt, at sådanne samarbejdsforhold fastlægges efter de retningslinier, der anvendes af erhvervslivets parter.

Bevillingsspørgsmål og hurtigt skiftende krav til standardprodukters udformning gør det vanskeligt for værkstederne at sikre en glidende produktion ved oparbejdelse af lagervarer med det resultat, at der ofte kan opstå perioder med manglende beskæftigelse.

Det anbefales, at der bliver udformet retningslinier for afsætning af serieprodukter til statslige og kommunale aftagere, som giver mulighed for produktion til lager.

En sådan beslutning vil sikre en mere stabil beskæftigelse på fængelsværkstederne.

Netop i dette miljø vil stop for produktionen og deraf følgende lediggang have en negativ virkning.

Værkstedet ved statsfængslet i Vrids-

løselille forekommer velegnet og veldrevet.

Produktionen er imidlertid begrænset til nogle få produkter, og der bør udfoldes bestræbelser for gennem kontakt med statslige, kommunale og private virksomheder at tilvejebringe ordrer på varierende arbejdsopgaver, som værkstedernes maskinelle og udstyrmæssige potentiell giver mulighed for.

På statsfængslet Møgelkær er det lykkedes at skabe kontakt til lokale private erhvervsvirksomheder, således at værkstedet har en rimelig alsidig og avanceret produktion.

Tilrettelægningen og gennemførelsen af arbejdet med den erhvervmæssige optræning af de indsatte forekommer seriøs og tilfredsstillende.

Grafiske fag.

Trykkeriet på anstalten ved Herstedvester virkede i sin opbygning velfungerende. En udvidelse af værkstedets areal med plads til råvarelager samt færdigvarer (halvfabrikata), der skal til videreforarbejdning i bogbinderi eller kuvertmageri, ville være formålstjenlig.

Arbejdstilrettelæggelsen synes at fungere tilfredsstillende, og værkstedets udstyr må vurderes som velegnet. Det bør overvejes, at en kommende udskiftning af Rotaprint offsetmaskinen skal omfatte en mere robust maskintype under hensyntagen til de meget store oplag. Kvaliteten af de forelagte arbejdsopgaver må under de givne forudsætninger betragtes som tilfredsstillende. Det faglige udvalg for bogtrykfaget har godkendt, at værkstedet, under særlige betingelser, kan godkendes som uddannelsessted for 1 tryktekniker-lærling eller 1 typoteknikerlærling ad gangen.

Bogbinderiværkstedet virkede rodet, hvilket nok i rogen grad skyldtes pladsmangel, idet antallet af maskiner var uhensigtsmæssigt stort på et så lille gulvareal. Dette bør absolut udvides, for at arbejdsforholdene kan blive tilfredsstillende.

Tilrettelæggelsen af produktionen virkede mindre tilfredsstillende. Som tilfældet var i anstaltens øvrige grafiske virksomheder, må der også, trods modsætningsforhold mellem indsatte og personale, kunne etableres et bedre arbejds-klima til gavn for alle parter.

Bogbinderiets tekniske udstyr findes at være dækkende sammenholdt med ordresammensætningen og de beskæftigedes kendskab til området.

Kuvertværkstedet lider af pladsmangel, men produktionsforholdene synes velfungerende, ligesom produktionen må betegnes som velegnet til beskæftigelse af de indsatte.

Det tekniske udstyr var tilfredsstillende sammenholdt med produktionens karakter og de beskæftigedes kendskab til arbejdsområdet.

Besigtigelsesudvalget finder, at en integration mellem de 3 grafiske værksteder vil være fremmede for et rationelt produktionsforløb. I den forbindelse vil udvalget anbefale, at der til de forestående arbejdsopgaver anskaffes en program-skæremaskine til løsning af opgaver fra alle 3 afdelinger.

En integration til en samlet grafisk afdeling ville efter udvalgets opfattelse endvidere indebære, at værkstrene på en række områder kunne aflaste hinanden.

Det vil endelig sikre, at de beskæftigede fik en bedre forståelse af produktionsgangen i den grafiske branche og måske virke til en bedre motivation af de be-

skæftigede.

Ved de grafiske fag ved statsfængslet i Nyborg virkede trykkeriet velfungerende med en rationel opstilling af det tekniske udstyr, der er velegnet til anstaltens produktion. Man finder ikke, at der vil være behov for nyinvesteringer inden for den nærmeste fremtid.

Bogbinderiet er ligeledes velfungerende og med en rationel opstilling af det tekniske udstyr. Produktionen virker veltilrettelagt under hensyntagen til de beskæftigedes kendskab til branchen. Dog bør kvaliteten i forbindelse med fremstilling af bind øges.

De grafiske afdelingers gode værkstedsforhold skæmmes af nedsivende vand fra utæt tag. Dette bør repareres snarest muligt, dels af hensyn til luftfugtigheden ved papirarbejde, men også af hensyn til maskinpark og produkter.

Det er udvalgets opfattelse, at det bedste produktionsforløb opnås ved en opbygning, hvor de grafiske værksteder befinder sig under samme tag. Dette indebærer bl.a., at fælles udstyr såsom skæremaskiner kan udnyttes af alle grafiske afdelinger, ligesom omkostningerne herved opvejes ved en rationel udnyttelse af kapaciteten.

Hvad angår produktudviklingen finder man, at den civile grafiske branches høje kvalitetsniveau, service, uddannelsesniveau o.s.v. ikke kan imødekommes af kriminalforsorgens trykkerier, hvorfor disse trykkeriers produktioner skønnes at befinde sig på et niveau, der er i overensstemmelse med de indsattes kvalifikationer, og derfor ikke kan øges væsentligt.

Vaskeri.

Produktionen kan helt naturligt ikke sidestilles med et almindeligt privatejet

vaskeri, men betjeningen af maskinparken og produktionens tilrettelæggelse som helhed betragtet vil absolut kunne sætte de indsatte i stand til at tage arbejde inden for vaskeribranchen på et senere tidspunkt.

Det er ønskeligt, at man er opmærksom på, at maskinparken bliver udskiftet i takt med tiden og den teknologiske udvikling, ellers vil det ikke give de indsatte en reel indsigt i branchen.

Maskinparken ved statsfængslet på Kragshovede må siges at være god, medens produktiviteten er noget tilbage i særdeleshed ved rullen. Effektiviteten i vaskeriet er præget af store udskiftninger blandt de indsatte, idet der for at fastholde en bemanning på 8 indsatte årligt skal sluses ca. 100 indsatte igennem arbejdspladsen.

På statsfængslet ved Horserød var en udskiftning af flere vaskemaskiner ønskeligt, hvilket også kunne bedre på de særdeles trange pladsforhold.

Der påpegedes det hensigtsmæssige i, at de respektive ledere kommer ud og ser andre vaskerier, såvel inden for den private som den offentlige sektor, for derved bedre at kunne følge med udviklingen inden for branchen og for at se de forskellige typer af nye maskiner.

Beklædningsindustri.

Sammensætningen af maskinparken på statsfængslet i Vridsløselille er god og velegnet til den produktion, der finder sted, medens størstedelen af maskinparken på statsfængslet ved Horserød er udtjent og ikke egnet til den foreliggende produktion og arbejdsstræning.

Produktionstilrettelægningen og produktionen bliver gennemført efter både enkeltstyks- og opdelingsprincippet og

endelig af operatørens evner og rutiner. Princippet er en god og naturlig produktionsform.

Produktionskvaliteten var absolut pæn ved statsfængslet i Vridsløselille, medens den var under middelstandard på statsfængslet ved Horserød.

Vedrørende prisfastsættelsen og kalkulationssystemet kan det kun anbefales at fortsætte med den nuværende tilbudsform.

Værkstedet ved statsfængslet i Vridsløselille er i god stand og med god orden, ligesom maskinopstillingen er god og pladsen mellem maskinerne tilfredsstillende. Derimod finder man værkstedet på statsfængslet ved Horserød utilfredsstillende på næsten alle områder og anbefaler en fuldstændig ændring af lokalerne, maskinopstillingen og arbejdspladsforholdene samt udskiftning af forældet materiel og anskaffelse af fornødne hjælpeanordninger til maskinerne. Det er relativt mindre investeringer, der er tale om for at få en mere rationel produktion og en højere kvalitet.

På grund af de afvigende beskæftigelsesforhold mellem det private erhverv og kriminalforsorgen inden for beklædningsområdet samt beklædningsindustriens importforhold finder man det ikke muligt at fremsætte betragtninger om akkordforhold, omsætningsstørrelse samt udviklings- og beskæftigelsesmuligheder og nye produktionsområder.

Sadelmagen.

Maskinparkens stand må betegnes som god og sammensætningen tilfredsstillende.

Produktionstilrettelægningen og produktionen gennemføres efter opdelingsprincippet, hvilket er i overensstemmelse

med de produktionssystemer, som i dag anvendes de fleste steder.

Kvaliteten af produktionen var absolut pæn.

Da det er forholdsvis enkle produkter, der produceres, må det formodes, at produktionen gennemføres med en lav spildprocent.

Ved prisfastsættelse af nye produkter kalkulerer man sig frem til en kostpris for derefter at sammenligne og eventuelt justere egen pris med markedsprisen på det private marked. En tilbudsform, som det kun kan anbefales at fortsætte med.

Værkstedslokalernes indretning er god, og udstyret er i rimelig god stand. Når hele arbejdsstyrken (opgivet til 20-23) er beskæftiget i produktionslokalet, vurderes lokalet til at være for lille til formålet.

En sammenligning mellem akkordfastsættelsen i kriminalforsorgen og tilsvarende produktionsområder i den private sektor er ikke gennemførlig.

De indsatte påpegede direkte, at man fandt incitamentet for lille. Effektiviteten på værkstedet udgør ca. 25%, og skal denne søges øget, må det formodes, at det kun kan ske via et akkordsystem, der giver større indtjeningsmuligheder for operatørerne.

Uddannelseskrav til de beskæftigede i tilsvarende værksteder i den private sektor findes stort set ikke, da det i overvejende udstrækning er ufaglært arbejdskraft, der benyttes.

Umiddelbart ser man ikke de store muligheder i nye produktionsområder, men det er derimod mere nærliggende at påpege de afsætningsmuligheder, der findes inden for stat og kommune, da ca. 60% af den nuværende kapacitet alene afsættes til Post- og Telegrafvæsenet.

Væveri.

Maskinparken er tydelig forældet og kan på ingen måde sammenlignes med, hvad der findes på det private arbejdsmarked. Som arbejdsstræning og beskæftigelsesterapi kan det kun være en fordel, at væve m.v. er tilpas enkle og arbejdskrævende for de indsatte, ligesom robustheden af maskinerne må være en fordel.

Arbejdsledelsen foregår på fuld forsvarelig måde med hensyn til både det faglige og økonomiske. Selve tilrettelæggelsen af arbejdet er betydeligt hæmmet af, at man kun leverer efter ordrer og således ikke kan arbejde i egen rytme og evt. lægge på lager.

Produktionen synes at være af en fin kvalitet, når man tager i betragtning, at de indsatte som regel er forholdsvis kort tid på værkstedet.

Prisfastsættelsen for de fremstillede varer synes at blive foretaget efter rimelige forhold. Så længe man benytter stateuse-princippet, må man lægge mere vægt på den betydning, de varierende værkstedstyper har for de indsatte, end på de egentlige konkurrenceforhold.

Allerede i 1957 blev det påpeget, at værkstedslokalene ikke var helt tilfredsstillende, og der er mangler set ud fra et arbejdsmiljømæssigt synspunkt. Man kunne her gøre en del for at mindske støj- og støvproblemer betydeligt.

Akkordfastsættelserne under kriminalforsorgen kan ikke sammenlignes med det private arbejdsmarked, hvor aflønningsformen næsten udelukkende består af dyrtidstillæg + ren akkord.

Den økonomiske udvikling fra 1983 til 1984 er helt katastrofal. Der må straks sættes ind på 2 væsentlige punkter, nemlig vareforbruget ned og priserne op. Antallet af beskæftigede ligger nogenlunde

fast og er ikke en udgift, der belaster regnskabet væsentligt, selvom antallet ligger 3-4 gange højere, end man ville beskæftige i et tilsvarende væveri i den private sektor.

Såfremt Post- og Telegrafvæsenet fortsat skal bruge de nuværende postsække, er der i dette en god basisproduktion. Det synes at være en klog disposition at starte en nyproduktion af frottestoffer, idet der i dag ikke findes noget frottevæveri i Danmark.

Mulighederne for nye produktionsområder synes ikke umiddelbart indlysende. En af mulighederne ville være at gå ind i fremstillingen af tekniske væv som f.eks. bærevæv til møbelindustrien. Varen importeres, idet danske væverier på dette felt ikke er konkurrencedygtige, men det kræver anskaffelse af skytteløse væve samt en krydsspolemaskine.

Den 8. oktober 1985

Notat om institutionsbesøg i Danmark.

I. Indledning.

Arbejdsgruppen vedrørende arbejdsdriften besøgte den 7. og 8. marts 1985 institutioner, der drives i medfør af bistandslovens § 91. Herudover besøgte arbejdsgruppen Kofoeds Skole, hvis værkstedskursus drives i medfør af bistandslovens § 105.

Besøgene var arrangeret af Københavns kommune, social- og sundhedsforvaltningen, der ligeledes ved institutionsafdelingen var behjælpelig under afvikling af besøgene.

Den 27. februar 1985 besøgte arbejdsgruppen endvidere Træningsskolen for unge arbejdsledige.

Bistandsloven fastsætter følgende regler vedrørende revalideringsinstitutioner m.v.:

§ 91 Amtsrådet skal sørge for, at invaliderede og andre erhvervs-hæmmede har mulighed for optagelse på institutioner til erhvervsmæssig optræning og uddannelse samt arbejdsprøvning og omskoling. Amtsrådet skal endvidere sørge for, at personer, der af fysiske eller psykiske årsager m.v. ikke er i stand til at fastholde eller opnå normal beskæftigelse i det almindelige erhvervsliv, har mulighed for beskæftigelse på beskyttede virksomheder og lign. eller ved

andre erhvervsmæssige foranstaltninger.

stk 2 Revalideringsinstitutioner og beskyttede virksomheder m.v. kan oprettes og drives af en eller flere amtskommuner, kommuner eller som selvejende institutioner, med hvilke amtsrådet indgår overenskomst. I overenskomsten fastsættes bestemmelse om institutionens ledelse og drift, der ikke må påføre andre virksomheder ubillig konkurrence.

§ 92 Amtsrådet skal påse, at planer for oprettelse eller ændring af revalideringsinstitutioner og beskyttede virksomheder m.v. er i overensstemmelse med retningslinier, der er udarbejdet af socialministeren.

§ 93 Amtsrådet fører tilsyn med revalideringsinstitutioner og beskyttede virksomheder i amtskommunen.

§ 94 Beslutning om optagelse på revalideringsinstitutioner og beskyttede virksomheder m.v. træffes af amtskommunens social- og sundhedsudvalg efter indstilling fra det sociale udvalg i pågældendes opholdskommune. Beslutning om optagelse på beskyttede virksomheder m.v.,

som alene er beregnet for personer med bopæl i en bestemt kommune, træffes dog af det sociale udvalg i vedkommende kommune.

§ 95 Amdsrådet fastsætter efter retningslinier udarbejdet af socialministeren regler om beregning og udbetaling af arbejdsvederlag samt befordring m.v. under beskæftigelse på revalideringsinstitutioner og beskyttede virksomheder m.v.

Ved socialministeriets cirkulære af 18. marts 1976 om bistandslovens bestemmelser om institutionerne under amtskommunerne er området nærmere beskrevet i pkt. 53-86.

II. Revalideringsinstitutionerne.

Følgende institutioner blev besøgt: Revalideringsvirksomheden Sønderbro, Erhvervsoptræningsvækststedet og A/S Inerfa.

A. Sønderbro.

Institutionen er normeret til 125 klienter, heraf 118 til revalidenter, 7 beskyttede pladser og herudover 5 individuelt beskyttede arbejdspladser.

Klienterne, der er socialt belastede, ofte med forudgående misbrugsproblemer, oppebærer under opholdet bistandshjælp i medfør af lovens § 42.

Den gennemsnitlige opholdstid er ca. 4 måneder.

Institutionens tilbud består af:

Kørsels- og transportafdeling, der kan hjælpe med erhvervelse af kørekort og optræne i almindeligt chaufførarbejde.

Snedkeri, med hånd- og maskinsnedkeri.

Kantinearbejde i institutionens kantine

Gartneri med fuldautomatiske drivhuse, hvor der dyrkes potteplanter samt et frilandsgartneri.

El-montage, herunder lodde- og klippearbejder samt andet montagearbejde.

Reparations- og maskinafdeling, herunder svejsning samt cykelværksted.

Trykkeri og bogbinderi.

Kontortest/-optræning opdelt i 2 afdelinger til henholdsvis maskinskrivning/korrespondance og bogholderi/talbehandling.

Almen undervisning, hvor en klients skolekundskaber vurderes, enten som forudsætning for at starte en uddannelse i et erhverv eller som forudsætning for videre undervisning. Undervisningen, der foregår holdvis, men tager individuelle hensyn, tilrettelægges i moduler à 8 uger på ca. 5 timer dagligt med hovedvægt på de fag, der er obligatoriske ved folkeskolens afgangsprøve, især dansk og regning, men er under omlægning til også at rumme mere arbejds (-marks) orienteret undervisning. Undervisning kombineres med og efterfølges af arbejdsoptræning, f.eks. i kontorafdelingen.

Udskrivning uden gennemført revalidering skyldes hyppigst overførsel til andet revalideringstilbud, eller at klienten bedømmes til ikke at kunne revalideres og indstilles dl førtidspension.

Efter afsluttet ophold på institutionen går klienterne ofte videre til uddannelse på specialarbejderskole. Institutionen har et godt samarbejde med disse, således at de lange ventetider søges undgået.

Produktionen består af nicheopgaver for såvel private som offentlige.

Institutionens udgifter er i 1985 budgetteret til 8.651.200 kr., indtægterne 1.778.000, således at nettoudgifter udgør 6.873.200 kr.

Pladsprisen pr. dag udgør 200 kr.

B. Erhvervsoptræningsværkstedet.

Institutionens klienter (36 pladser) er intelligensmæssigt svagere udrustede unge, dels fra den bedste ende af den tidligere åndssvageforsorgs klientel, dels unge fra hjælpeklasser i normalsystemet.

Opholdet varer 1 år incl. ferier og efterfølges af en praktikperiode på 6 måneder i typisk en mindre erhvervsvirksomhed.

Kurset er opbygget af 3 moduler på henholdsvis 18, 18 og 9 ugers varighed.

Værkstedet er opdelt i en lodde/svejseafdeling, en træafdeling og en file/drejeafdeling.

Klienterne opholder sig i hver af afdelingerne i 6 uger i modul I og II. Indlæringen er knyttet til udførelse af mindre, forud definerede arbejdsopgaver, som eleverne lærer såvel den teoretiske baggrund for at udføre som den praktiske udførelse af.

På modul III udføres en individuel valgt opgave i hver af afdelingerne, som planlægges og udføres i løbet af 3 uger.

Herudover undervises i såvel færdighedstræning, arbejdsbeskyttelse, ferielov, syge- og dagpengeloven, arbejdsretten, LO og DA, ansættelses- og ansøgningsforhold m.v. Der aflægges endvidere forskellige institutionsbesøg.

Værkstedet skaffer selv praktikpladser ved et intensivt opsøgende arbejde.

Klienterne oppebærer under opholdet hjælp i medfør af bistandslovens § 42.

Mange af klienterne fortsætter efter praktikperioden hos den pågældende arbejdsgiver, evt. med løntilskud.

Klienternes produkter afsættes ikke.

Værkstedets driftsudgifter er i 1985 budgetteret til 1.505.100 kr., indtægterne til 5.000 kr.

Pladsprisen pr. dag er 128 kr.

C. A/SInerfa.

Institutionen var på besøgstidspunktet under omstrukturering og bygningsmæssig udvidelse.

Institutionen vil komme til at råde over 61 optræningspladser og 13 beskyttede pladser.

Klienterne har typisk været ude af erhverv i mange år og har desuden massive sociale problemer. De fleste klienter er ufaglærte, men gruppen af faglærte er voksende, hvilket også gælder Reva, Sønderbro.

Målet er at gøre klienterne fuldt arbejdsdygtige i almindelige erhvervsvirksomheder.

Indsatsen bestod indtil omstrukturen alene i arbejdstræning, enten i montageværksted eller metalfabrik under vejledning af faguddannede.

Tilbuddet udvides nu med ansættelse af en socialrådgiver, en faglærer og psykolog, således at opholdet skal indeles med gruppeterapi og testning. Først herefter skal klienter, såfremt udfaldet indicerer dette, ind i produktionen til egentlig arbejdstræning, muligvis via et produktionsforberedende kursus. Arbejdstræningen skal fortsat foregå ved udførelse af produktivt, rigtigt arbejde.

Institutionen forventer endvidere at få forbedret udslusningsfasen, dels ved at få tilladelse til at udføre egentlig arbejdsformidling, dels ved etablering af en opfølgingsperiode på 3 måneder efter udskrivning.

Den typiske opholdstid i institutionen er ca. 7-12 måneder.

Under den indledende fase med testning og gruppeterapi og under opholdet i det produktionsforberedende kursus, skal klienterne oppebære hjælp i medfør af bistandslovens § 42. Herefter oppebæ-

res mindstelønnen indenfor metal (ca. 48 kr.) samt et tillæg op til i alt kr. 61 i timen efter en individuel arbejdsmeritvurdering.

Uagtet der udbetales timeløn, er alt arbejde akkordsat efter foretagne tidsstudier og institutionen kan løbende evaluere arbejdspræstationerne.

Institutionen producerer som underleverandør til ca. 10 større private kunder, heraf flere udenlandske.

Priserne fastsættes med udgangspunkt i reglen om, at der ikke må skabes ubillig konkurrence og relaterer sig ikke til omkostningerne. Underskuddet dækkes af Københavns Kommune.

Driftsudgifterne er i 1985 budgetteret til 12.153.000 kr., indtægterne til 6.510.000 kr. således at nettoudgiften udgør 5.643.000 kr.

Pladsprisen pr. dag udgør 276 kr.

///. Kofoeds Skole.

Udover ovennævnte revalideringsinstitutioner besøgte arbejdsgruppen Kofoeds Skole, en selvejende institution, der som hovedregel sorterer under socialstyrelsen.

Undtaget er skolens værkstedskursus, der indtil 1984 var en revalideringsforanstaltning, men da blev overført som en foranstaltning i medfør af bistanstlovens § 105 med 75 % statstilskud.

Skolens grundtanke var oprindeligt hjælp til selvhjælp, og denne målsætning har man de senere år sat i centrum igen i bogstavelig forstand.

Skolen tilbyder stadig et gratis bad og tøj. Mad skal der imidlertid betales for enten kontant eller ved hjælp af Kofoedpenge, som kan tjenes i et dertil oprettet produktionsværksted, hvor der max. kan tjenes et beløb svarende til 18 kr. om dagen. Det er hensigten at udvide betalings-

princippet til andre ydelser.

Målsætningen er at få klienterne gjort i stand til at klare sig selv igen, om ikke økonomisk så socialt.

Klienterne er kun i begrænset omfang et traditionelt forsorgsklientel. Den overvejende del er mennesker, der er kommet i eksistentiel nød uden nogen umiddelbare ressourcer - familiemæssigt eller på anden måde - til at komme igang igen.

Klientellet har de senere år været stærkt stigende, hovedsagelig p.g.a. en stigning i de danske klienter.

Skolen råder over en bred vifte af tilbud omfattende alkoholklínik med sovepladser og krav om dagbeskæftigelse, lægekonsultation, tandlægeklinik, socialrådgivning, retshjælp, en serviceafdeling med garderobe og postservice, bad, vaskeri, opholdsrum og tøjdepot, en praktisk-teknisk forvaltning, der forestår cafeteriaøkkenet og rengøring, produktionsværksted, en undervisningsafdeling spændende fra specialundervisning til højskolekurser og endelig værkstedskurset, der råder over en kørselsafdeling, smede-, snedkeri- og malerværksted, aktivitetsværksted samt et nyetableret mekanisk værksted.

Der produceres stort set kun til institutionens eget behov.

Kurset, der råder over 50 pladser, er i 1985 budgetteret til en driftsudgift på 5.026.100, indtægt til 310.000 kr. d.v.s. en nettoudgift på 4.716.100 kr.

IV. Møde med institutionsafdelingen.

Institutionsbesøgene blev afrundet med et møde med Københavns kommunes institutionsafdeling.

Hovedindtrykkene heraf var, at institutionsrevalidering må antages at blive af aftagende betydning, dels fordi revalideringssagerne i et vist omfang diagnosticere-

res på et tidligere tidspunkt end førhen, således at individuel revalidering er mulig, dels fordi samfundet grundet den store arbejdsløshed er mindre revalideringsindstillet end tidligere. Som symptomer blev nævnt loven om social pension og det på det pågældende tidspunkt fremsatte forslag til ændring af lov om beskæftigelsestilbud til langtidsledige.

V. Træningsskolen for unge arbejdsledige.

1. Træningsskolen, der hidtil havde været en afdeling af Kofoeds Skole, fik ved Akt 239 3/4 1974 godkendt en statslig tilskudsordning under arbejdsministeriet svarende til den, der gælder for de selvejende specialarbejderskoler. Statstilskuddet udgør i dag 100 % af nettoudgifterne i henhold til § 16 i lov nr. 194 af 8. maj 1960 om erhvervsmæssig uddannelse af specialarbejder m.fl. og omskoling.

Efter en 5-årig forsøgsperiode blev skolen i 1979 definitivt udskilt fra Kofoed Skole og etableret som selvejende institution, hvilket blev godkendt af arbejdsministeriet i 1982.

2. 1 spidsen for skolen står et repræsentantskab på 24 personer, hvoraf 6 udpeges af Kofoeds Skole, 2 af Københavns kommune, 1 af Frederiksberg kommune, 1 af Dragør kommune, 2 af Københavns amtskommune, 2 af Direktoratet for arbejdsmarkedsuddannelserne, 2 af Arbejdsformidlingen, 1 af Direktoratet for kriminalforsorgen, 1 af Herlevskolen, 3 af LO og 3 af DA.

Et skoleudvalg på 7, hvoraf 6 vælges af repræsentantskabet og 1 udpeges af Direktoratet for arbejdsmarkedsuddannelserne, har ansvar for den daglige ledelse af skolen. Forstanderen, der ansættes af skoleudvalget med samtykke fra repræ-

sentantskabet, forestår den daglige virksomhed.

Administrativt sorterer skolen under Direktoratet for arbejdsmarkedsuddannelser, der godkender budget og regnskab, nye aktiviteter m.v. Ny- og genskaffelser af materiel og inventar samt vedligeholdelse heraf til en værdi af over 6.000 kr. skal godkendes af direktoratet.

Større vedligeholdelsesarbejder må kun iværksættes efter tilsvarende godkendelse.

3. Skolens driftsbudget var i 1984 på 8.957.000 kr. til udgifter og 1.815.000 kr. i indtægter (heraf 1.690.000 kr. i salg af producerede ydelser), nettoudgift 7.142.000 kr. Anlægsbudgettet var på 388.000 kr.

4. Skolen har til formål gennem en flerhed af tilbud at iværksætte erhvervsforberedende optræning og uddannelse fortrinsvis for unge arbejdsledige mellem 18 og 25 år med særlige tilpasningsproblemer (vedtægtens § 2). Klientellet er unge, der som følge af en social fejludvikling står i den situation, at de ikke kan modtage arbejdsstræning og uddannelse i normale miljøer. Normeringen er på 50, d.v.s. ca. 45 i praksis.

Den altovervejende del af klientellet er stofmisbrugere, kriminelt- og institutionsprægede. En del af klientellet udstationeres fra fængslerne forud for en løsladelse, fortrinsvis fra Herstedvester, Ringe og Nyborg.

Klienternes gennemsnitlige opholdstid på skolen er 11 måneder. I løbet af de første 2 måneder sker der gennemsnitlig 3 bortvisninger, jfr. nedenfor.

5. Skolens pædagogiske holdning er baseret på konsekvenspædagogik, d.v.s., at mennesket er et tænkende socialt individ, der har frihed til at vælge, og som er an-

svarlig for de trufne valg, (som er det, det gør).

Basis er i øvrigt nej til misbrug, kriminalitet og voldelig adfærd. Det gøres forud og i forbindelse med klienternes optagelse klienterne lysende klart, at en overtrædelse af én af disse grundholdninger vil medføre, at eleven bortvises (bortviser sig selv) i en nærmere aftalt periode varierende fra 8-21 dage. Bortvisningen er således ikke definitiv, da der tages afstand fra handlingen og ikke mennesket.

I øvrigt forsøger skolen at erstatte elevernes negative misbrug/kriminelle identitet med en positiv, handlingsrettet identitet gennem arbejds- og undervisningstilbud i fællesskab.

6. Skolens personalenormering er på 14 mod tidligere 26. Personalet deltager på skift i aftenvagten (1).

Personalesamarbejdet er tæt, der holdes daglige personalemøder, hvorved man sikrer, at der trækkes på den samme hammel. Personalet er ved en særlig aftale alle indplaceret på det samme løntrin. Personalet har pligt til at deltage i kurser i 3 uger om året efter fastansættelse, og må selv udarbejde forslag til en kursusplan.

7. Arbejdsmæssigt har man et landbrug på 320 tønder land, kvægdrift i løsstald, jern- og metal-, snedkeri- og bilværksted, bygge- og anlæg og køkken.

Arbejdet skal være af konstruktiv karakter og ikke beskæftigelsesarbejde (der produceres aldrig til lager og kun til det offentlige) og indeholde så mange elementer, at der kan opbygges en undervisningssituation.

Eleverne undervises dagligt af faglærerne (værkmestrene) i skolen.

Herudover finder der hver uge en mere højskolepræget undervisning sted bl.a.

for at give eleverne andre samtaleemner end misbrug, kriminalitet o.s.v.

Eleverne aflønnes med 350 kr. pr. uge + et tillæg på 175 kr., såfremt de er tilstede i arbejdstiden. Der tages ikke hensyn til kvalifikationer. 525 kr. svarer til den sociale bistandsydelse, klienterne kunne oppebære. Indtægterne er efter aftale med statsskattedirektoratet skattefrie. Arbejdstiden er 40 timer om ugen ÷ middagspause. Der startes 6.30 om morgenen og 7.30 om vinteren, også i skolen.

Salgsindtægterne skal dække elevernes kollektive og individuelle forbrug. Salgspriserne udregnes efter sædvanlige pris-kuranter.

Eleverne kan afskediges og må da henvende sig til den stedlige »arbejdsformidling,« der helst skal give 2 arbejdstilbud. Arbejdsløshed tolereres, men ikke for længe. En arbejdsløse oppebærer 90 % af 350 kr.

8. Elevernes indflydelse er formaliseret i arbejdsrådet, hvortil hver arbejdsgruppe vælger 2 hver uge. Der kan ske genvalg.

Arbejdsrådet er i de fleste situationer kun rådgivende.

Arbejdsrådet kan nedsætte udvalg, bl.a. findes et filmudvalg, der vælger den egentlige film. Arbejdsrådet har kun ønsket én fremvisning om ugen. Film censureres ikke af personalet, men er genstand for efterfølgende kritik og diskussion.

Eleverne har oprettet en elevfond, hvortil 10-20 % af lønnen indbetales, og som driver butik og vaskeri. Et evt. overskud tilbageføres elevfonden.

VI. Konklusioner.

Værkstedproduktions- og maskinmæssigt gjorde revalideringsinstitutionerne indtryk af at ligge på niveau med kriminalforsorgen. Som særlig bemærkelsesværdigt skal omtales kontortest

/optræningen på Sønderbro, som virkede både hjælpemiddel- og ambitionsmæssigt avanceret og effektiv. Etablering af et sådant kursus kunne overvejes f.eks. på skolen i statsfængslet ved Horserød. Imod taler måske beskæftigelsesudsigterne indenfor kontorområdet.

Den integrerede undervisnings/arbejdssituation på Træningsskolen gjorde indtryk af at fungere godt og kunne og burde overføres til nogle af kriminalforsorgens anstalter med henblik på den tungere del af klientellet, der er kommet til kort i traditionelle undervisnings- og beskæftigelsesmæssige forløb.

Herudover kunne erhvervstræningsværkstedets integration af undervisning og håndværksmæssig kunnen mane til eftertanke i relation til den helt tunge del af

kriminalforsorgens klientel med henblik på en målrettet beskæftigelsesmæssig afprøvning og optræning fremfor den nuværende ret ørkesløse terapi- eller montage-mæssige beskæftigelse.

I relation til spørgsmålet om løn/underholdshjælp kan det konkluderes, at hovedreglen var bistandshjælp, i medfør af bistandslovens § 42 (d.v.s. at ydelsen fastsættes efter principperne i § 37 om forbigående kontanthjælp - uden anvendelse af tidsbegrænsningen på 9 måneder i bistandslovens § 37 stk. 4) eller et niveau svarende til bistandshjælp bortset fra Inerfa, hvor klientellet på den anden side er af en sådan karakter, at man som målsætning kan arbejde med udlusning til det almindelige arbejdsmarked.

Den 8. oktober 1985

Notat om de svenske forsøg med markeds­mæssig løn til de indsatte samt MAIK-komitéens forslag.

1. Principielle synspunkter bag forsøgs­virksomheden.

Den principielle grundbetragtning går ud på, at samfundets reaktion over for dem, der er idømt frihedsstraf, så vidt muligt skal begrænses til selve frihedsberøvelsen. De indsatte har samme ret til samfundets støtte og service som andre borgere, for så vidt det ikke er uforeneligt med anstaltsanbringelsen. Utsigtede og unødvendige følger af fængselsstraffen bør derfor forhindres, og straffen skal udformes på en måde, der støder mindst muligt an mod f.eks. socialpolitiske, arbejdsmarkedspolitiske og boligpolitiske betragtninger.

Fængselsstraf medfører ofte voksende økonomiske problemer for de indsatte, der i almindelighed har betydelig gæld ved frigivelsen, både til offentlige og private kreditorer. Hertil kommer, at frihedsstraffen berøver de indsatte mulighederne for selv at løse eller begrænse disse problemer ved at skaffe sig indkomst til betaling af gæld. Indførelse af markeds­mæssig løn og de dermed følgende bedre indtjeningsmuligheder har bl.a. til formål at begrænse disse skadevirkninger af frihedsberøvelsen.

Arbejde og uddannelse er de anstalts-

aktiviteter, som mest ligner det civile liv. De indsatte bør derfor have mulighed for at arbejde og uddanne sig under forhold, der ligner dem, der gælder for alle andre.

En efterlevelse af disse principper tjener ikke blot til at normalisere anstalts­tilværelsen, men vil også gøre det lettere for de indsatte at indpasse sig i arbejdslivet på det åbne arbejdsmarked efter strafafsoningen.

2. Anstalter og indsatte i forsøgene med markeds­mæssig løn.

Det første forsøg blev iværksat i 1972 på den åbne riksanstalt i Tillberga i nærheden af Vesterås. Anstalten har 100 pladser, og arbejdsdriften omfatter præfabrikation af træhuse, metalværksted, skovarbejde og økonomiarbejde.

Med henblik på at konstatere, om systemet kan fungere i en lukket anstalt med et betydeligt mere belastet klientel, blev det andet forsøg iværksat i 1975 på den lukkede riksanstalt i Skogome i nærheden af Göteborg. Den har 102 pladser, og arbejdsdriften omfatter vaskeri, systue og økonomiarbejde.

Riksanstalterne modtager fortrinsvis personer, der er idømt fængsel i mindst et år. Der er imidlertid gjort visse undta-

gelse herfra i de 2 forsøgsanstalter.

Det tredje forsøg blev iværksat i 1982 på den åbne lokalanstalt Vångdalen i nærheden af Uppsala med det formål at undersøge, om markedsmæssig løn kan fungere i anstalter, hvor klientellet fortrinsvis er korttidsstraffede.

Forsøget blev påbegyndt på foranledning af og i samarbejde med MAIK-komiteen, der i 1979 blev nedsat af den svenske regering med henblik på at udarbejde en redegørelse for forudsætningerne for at udvide systemet med markedsmæssig løn til indsatte i kriminalanstalterne og at foreslå løsninger på spørgsmål, som har sammenhæng med arbejdspenge såsom skattepligt, sociale forsikringsordninger m.m.

MAIK-komiteen bestod af fire svenske rigsdagsmænd. Blandt disse var den tidligere LO-formand Gunnar Nilsson formand. Det fremgik af komitéens kommissorium (div. 1979: 104), at den som led i sine overvejelser i samarbejde med den svenske kriminalvårdsstyrelse kunne anmode om iværksættelse af yderligere forsøgsvirksomhed.

Der er i hver af de tre anstalter registreret oplysninger om ca. 200 personer som

grundlag for MAIK-komiteens vurderinger. Da forsøgsordningerne imidlertid løber videre, er det efterhånden et større antal, der har arbejdet i anstalterne for markedsmæssig løn. De tre anstalter tegner sig for ca. 5 % af den samlede anstaltskapacitet i Sverige.

Der er visse forskelle mellem forsøgene i de 2 rixanstalter og forsøget i lokalanstalten.

I de to rixanstalter skal indsatte, der ønsker at deltage i forsøgene med markedsmæssig løn, ansøge om at blive optaget, hvilket i praksis indebærer en vis sortering af klientellet. Herudover gælder der mere liberale udgangsregler for de indsatte. I Vångdalen placeres og afsøner indsatte, der er omfattet af forsøget, efter sædvanlige regler.

I rixanstalterne er lønnen fastsat til en nettoløn, (1982/83 17,40 kr. i timen), mens den markedsmæssige løn i Vångdalen er skattepligtig og ATP-begrundende. Endvidere har man i Vångdalen valgt at inddrage den fri kriminalforsorg i arbejdet med budgetplanlægning for den indsatte.

I øvrigt er der stor lighed mellem forsøgene.

Klientellets nærmere beskaffenhed på de 3 forsøgsanstalter fremgår af nedenstående oversigt.

	Tillberga	Skogome	Vångdalen
Alder (21-29) (%)	46	50	47
Alder (-20) (%)	4	4	6
Svensk statsborger (%)	85	70	83
Gift (T og S:samboende)(%)	50	30	16
Ingen børn under 18 år (%)	43	46	48
Student el. erhvervsudd.(%)	54	44	47
Tidl. ubetinget straf (%)	50	66	34
Dom på over 1 år (%)	30	18	5
Dom indtil 4 md.(S:6 md.)(%)	20	16	75
Nettotid i anstalten over 6 md. (%)	17	2	40

Narkotikamisbrug (%)	5	4	42
Spiritusmisbrug (%)	34	26	64

Den første kolonne vedrørende Tillberga angår de indsatte, der blev løsladt fra Tillberga, benådede eller flyttet til pension (143). Den anden kolonne omhandler de indsatte, der blev forflyttet (50), i 75 % af tilfældene på grund af udgangsmisbrug (udgangsmulighed hver anden uge). Misbrugsprocenten som helhed var 2,3 % mod 6,2 % på landsbasis for åbne anstalter. 6 % forflyttedes efter ansøgning.

Tillbergapopulationen ses at afvige væsentligt fra Skogomepopulationen i stort set alle henseender, og i visse henseender, f.eks. uddannelsesniveau, mere end forskellen åben/lukket anstalt kan begrunde.

En sammenligning mellem de, der blev godkendt optaget i forsøget på Tillberga og de, der fik afslag, viser endvidere, at den godkendte gruppe var mindre belastede i social- og økonomisk henseende.

Tillberga klientellet er således særdeles udvalgt.

Der foreligger ikke tilgængelige data i undersøgelsesrapporterne, der belyser Skogomepopulationens sammenlignelighed med klientellet i andre lukkede riksanstalter.

Da de indsatte i Vångdalen som nævnt placeres efter sædvanlige regler og uden ansøgning, må klientellet her antages at være typisk for en åben lokalanstalt. 2 personer blev i forsøgsperioden forflyttet på grund af problemer med budgetplanlægningen for de pågældende.

MAIK-komiteén afgav betænkning i november 1984. Da komitéens redegørelse og forslag især knytter sig til Vångdalsforsøget, redegøres der nærmere for dette i det følgende.

3. Vångdalen.

Vångdalen er en åben lokalanstalt med 36 pladser, heraf 6 til kvinder. Arbejdsdriften omfatter et metalværksted (10), træ- og monteringsværksted (10), skovarbejde (10) og økonomiarbejde (6). Skovarbejde blev etableret på anstalten i forbindelse med forsøgets iværksættelse, idet man lagde vægt på, at der i forsøgsperioden skulle være meningsfyldt arbejde til alle. De indsattes gennemsnitlige opholdstid i anstalten er 2 måneder.

4. Den markedsmæssige løn.

Forudsætningen for at blive beskæftiget til markedsmæssig løn er, at man er rask, arbejdsduelig og villig til at samarbejde med anstaltspersonalet om en økonomisk planlægning med sigte på at forbedre sin økonomiske situation.

Den markedsmæssige løn betales for færdiggjort, besigtiget og godkendt arbejde. Det bemærkes i denne forbindelse, at anstaltsopholdet kan indledes med en introduktions- og oplæringstid på højst tre uger.

Grundlaget for den markedsmæssige løn i de tre anstalter er lønforholdene i de statsejede værksteder for beskyttet arbejde under A.B. Statsforetag. Det drejer sig om 200 virksomheder, der beskæftiger ca. 20.000 personer med henblik på optræning til at indtræde på det normale arbejdsmarked. I praksis forbliver de fleste dog i de beskyttede værksteder, der betragtes som et led i den svenske arbejdsmarkedspolitik. Lønningerne i værkstederne fastsættes ved kollektive overenskomster mellem A.B. Statsforetag og vedkommende faglige organisationer.

Der er tale om et normallønssystem med syv løngrupper. Den laveste løn var i 1982/83 30 sv. kr. i timen, og lønspredningen lå mellem 5.673 sv. kr. og 7.233 sv. kr. om måneden for en 35 timers arbejdsuge.

Lønordningen er overført til de tre anstalter på den måde, at førnævnte mindsteløn er fastsat som *maximal* timelønssats. Den faktiske gennemsnitlige løn ved Vångdalen var i 1983 27,30 sv. kr. i timen, og den gennemsnitlige månedlige indtjening var 3.500 sv. kr. De indsatte indplaceres i lønssystemet efter indsats og arbejdssevne, hvilket skal forstås på den måde, at reduceret arbejdssevne kun i begrænset omfang kommer den indsatte til skade, hvis hans arbejdsflid er god.

Selv om den markedsmæssige løn tager udgangspunkt i lønforholdene i de beskyttede værksteder, er der således væsentlig forskel i den måde, lønssystemet praktiseres på. Formentlig skal man heri søge forklaringen på, at der ikke tales om egentlig markeds løn til indsatte, men om såkaldt markedsmæssig løn.

Den markedsmæssige løn i Vångdalen er skattepligtig. Det overvejende antal af de indsatte ved arbejdsdriften har tidløn, der bestemmes individuelt, og som pr. juli 1983 maksimalt udgjorde 32 kr. i timen. Angående akkordløns udfærdiger kriminalvårdsstyrelsen priskuranter, der skal være tilgængelige for de indsatte. Der er særlige løntillæg for overarbejde og for ubekvem arbejdstid, nemlig 16 kr. henholdsvis 10 kr. i timen på almindelige hverdage og 32 kr. henholdsvis 12 kr. i timen på lørdage, søndage og helligdage. Tillægget for ubekvem arbejdstid kan ikke kombineres med tillæg for overarbejde. Der er særlig godtgørelse for transport mellem anstalt og arbejdssted, hvis transporten varer mere end 10 minutter,

nemlig 16 kr. på timebasis. Ved tilfældig driftsafbrydelse på mindst 30 minutter erstattes lønnen med en godtgørelse, der for den enkelte er 10 % lavere end hans gennemsnitsløns.

For særlig anordnet virksomhed i arbejdstiden, d.v.s. mødevirksomhed og fremstilling i visse forbindelser, ydes en godtgørelse svarende til den pågældendes gennemsnitlige arbejdsindtægt. I tilfælde af læge- og tandlægebesøg ydes en godtgørelse på 20 kr. i timen.

De indsatte omfattes ikke af den almindelige sygedagpengeordning, men modtager ved sygdom et beløb af anstalten, der står i forhold til de pågældendes normale arbejdsindtægt efter en skala, der går fra 100 kr. til 220 kr. om dagen i 5 dage om ugen. Der udbetales ikke godtgørelse for 1. sygedag, og udbetaling forudsætter forudgående beskæftigelse i mindst 14 dage med sammenlagt mindst 60 timers arbejdstid.

I tilfælde af arbejdsløshed (mangel på arbejde i anstalten) får den indsatte 130 kr. om dagen i 5 dage om ugen.

Den gennemsnitlige månedsløn i forsøgsperioden udgjorde 3.500 sv. kr., der blev anvendt som følger:

	Kr. pr. mdr.	% af løn
<i>Bruttoløn</i>	3.500	100
Heraf til:		
Skat	1.050	30
Betaling for kost	700	20
Kontant udbetal.	700	20
»Budgetmidler«	1.050	30

De indsatte skal betale skat efter de almindelige regler, d.v.s. løbende forskudsskat og årsvis restskat/overskydende skat. De indsatte skal betale 40 kr. daglig for kost i anstalten. Derimod skal der ikke betales for logi. Det anses endvidere for

mest naturligt, at anstalten betaler for sådanne ting som lægeudgifter, fritidsbeskæftigelse, TV, aviser og lignende, således at kosten i praksis er den eneste naturlieydelse, de indsatte betaler for.

Den kontant udbetalte del af lønnen er fastsat til 20 % af bruttolønnen og er fastsat således, at beløbet svarer nogenlunde til det beløb, der i andre anstalter udbetales som arbejdspenge.

Man har i forsøgene lagt vægt på, at de indsatte har nogenlunde lige mange penge til rådighed i det daglige, så der ikke opstår store forskelle i deres levevilkår under anstaltsopholdet.

Der er som nævnt tale om gennemsnits-tal, idet der ifølge sagens natur er forskel på, hvad de indsatte tjener under markeds-mæssig løn. Denne forskel viser sig især på posten »budgetmidler«, der i gennemsnit andrager 30 % af de indsattes indtjening. Der er i øvrigt også stor forskel på de indsattes behov for budgetmidler til gældsafdrag m.v.

5. Budgetplanlægning.

For at deltage i forsøget med markeds-mæssig løn må de indsatte være indforstået med at samarbejde med anstaltsper-sonalet om kortlægning og planlægning af deres økonomiske forhold. Det sker ved, at den indsatte, der senere skal løslades med tilsyn, sammen med en forsorgs-medarbejder fra den fri kriminalforsorg og ellers sammen med en i anstalten ansat kontorfunktionær, udarbejder en bud-

getplan, som anstaltsledelsen skal godkende, og som er indrettet efter den enkelte indsattes situation, herunder især hans familiemæssige forpligtelser og hans gældsforhold.

Budgetplanlægningen er et af de vigtigste elementer i **projektet** »markeds-mæssig løn«.

Planlægningen indledes med en kortlægning af den indsattes gæld på grundlag af hans egne oplysninger suppleret med oplysninger fra anden side. Kronofogden har adgang til et dataregister med oplysning om alle offentlige tilgodehaver. Han kan endvidere manuelt finde oplysninger om private fordringer, for hvilke der er begæret udlæg. Hos de sociale myndigheder kan indhentes andre oplysninger, bl.a. om skyldige underholds-bidrag.

I mange, måske de fleste tilfælde, er den indsattes gæld så stor, at det ikke er realistisk at forvente den tilbagebetalt fuldt og helt. Vångdalen er som nævnt en anstalt for korttidsindsatte. Det undersøges derfor i forbindelse med budget-planlægningen, om der kan opnås efter-givelse, nedsættelse eller på anden måde en realistisk afdragsordning. Når kreditorerne underrettes om, at den indsatte foretager budgetplanlægning i samarbejde med anstalten, kan der undertiden opnås forståelse for hans situation, særligt hos offentlige kreditorer, men undertiden også hos private.

Vejledende prioritering af budgetmid-

lernes anvendelse er følgende: Først afsættes midler til løsladelsen. Dernæst afsættes midler til løbende husleje under frihedsberøvelsen og til families underhold. I denne forbindelse undersøger man ved henvendelse til de sociale myndigheder, om der kan opnås huslejefritagelse eller -nedsættelse og bistand til familie. Næste led i prioriteringen omfatter sådan gæld, for hvilken der normalt kan foretages tilbageholdelse i løn (inførselbara skulder), d.v.s. underholdsbidrag, skatter, visse almindelige afgifter samt

bøder. Der kan ikke ske tilbageholdelse i de indsattes løn i anstalten, men det har betydning at indkredse den gæld, som efter frigivelsen ville kunne inddrives. Dernæst kommer skadeserstatning til skadelidte i forbindelse med den begivenhed, der har foranlediget fængselsstraffen. Man tilstræber i det mindste nogen afbetaling. Æresgæld bør ikke betales.

I forsøgsperioden blev der af i alt 175 indsatte afsat 362.104 kr. til budgetplanerne, gennemsnitlig pr. indsat 2.069 kr. Budgetmidlerne blev brugt som følger:

	Formål	I alt	Gennemsnit
1.	Til løsladelsen	149.326 kr.	853 kr.
2.	Husleje	67.391 kr.	1.375 kr.
3.	Familiens underhold	8.180 kr.	1.022 kr.
4.	Huslejegæld	9.975 kr.	1.247 kr.
5.	Underholdsgæld	4.980 kr.	1.245 kr.
6.	Bøder og p-afgift.	9.402 kr.	348 kr.
7.	Sagsomkostninger og lignende	13.013 kr.	765 kr.
8.	Erstatning	23.517 kr.	1.120 kr.
9.	Andet	54.500 kr.	924 kr.

ad 1:

33 indsatte havde ingen forpligtelser eller gæld og kunne afsætte alle budgetmidlerne til løsladelsen.

ad 2 og 3:

Det fremgår ikke, hvor mange der har fået bistandshjælp til disse formål, således at budgetmidlerne har kunnet anvendes til andre formål, men dette oplyses at have været hyppigt forekommende.

ad 8:

Erstatningerne har som oftest vedrørt den aktuelle dom.

ad 9:

De oftest forekommende gældsposter har her vedrørt el- og telefonregninger, vægtafgift, studielån, fagforeningskontingent, afbetalingsgæld og banklån.

6. Omkostningsvurdering.

Arbejdsmorale blev bedre i forsøgsperioden. Værkmestrene vurderede, at de indsatte udførte bedre arbejde og var mere påpasselige med at passe tider. Sygefraværet blev halveret. Anstaltsklimaet forbedredes i det hele. Der var færre disciplinære problemer.

Det har af forskellige årsager ikke været muligt at måle eventuelle produktivitetstigninger, og det har ej heller været et mål med forsøget, at produktiviteten skulle øges. MAIK-komiteén tror ikke, at markedsmæssig løn til de indsatte vil medføre nogen større (»påtaglig«) stigning i produktiviteten.

Samfundsøkonomisk viste forsøget følgende vedrørende i alt 1.236.000 kr.,

der udbetaltes i markeds­mæssig løn eller sygepenge i forsøgsperioden fra den 29.

november 1982 til den 27. november 1983:

	<i>Kroner</i>	<i>Kroner</i>
Kontant udbetalt til de indsatte		246.000
Tilbagebetalt til staten:		
Skat	358.000	
Bøder og lignende	22.000	
Kost i anstalt	276.000	656.000
Formindsket udgift for stat og kommune:		
Løsladelsespenge	149.000	
Løbende husleje	67.000	
Tøj	17.000	
Underhold til familie	8.000	241.000
Afdrag på privat gæld for:		
Husleje	10.000	
Underholdsbidrag	5.000	
Skadeserstatning	24.000	
Anden gæld	54.000	93.000
Samlet bruttoløn		1.236.000

Af de udbetalte penge returnerede således 53 % til statskassen (656.000 kr.).

Yderligere 39 % vedrører udgifter, som stat eller kommune alternativt med stor sandsynlighed ville have betalt (487.000 kr.).

8 % af bruttolønningerne er blevet anvendt til betaling af privatretlig gæld (93.000 kr.).

I opgørelsen over udgifterne er der ikke taget hensyn til udgifterne til ansættelse af en yderligere kontorfunktionær på anstalten som konsekvens af forsøget eller til konsekvenserne af de indsattes inddragelse under ATP-ordningen.

Man har i forbindelse med forsøget afstået fra at undersøge de samfundsmæssige økonomiske konsekvenser i bred forstand, herunder forsøgets eventuelle virkning på recidivet på grund af problemerne med at drage videnskabeligt baserede slutninger.

En recidivundersøgelse i forbindelse med Tillbergaforsøget, hvor sammenligningsfaktoren alene var antal tidligere anstaltsanbringelser, viste statistisk signifikant forbedring indtil 9 måneders forløb, hvorefter forskelle forsvandt. Der var kun forskel for indsatte, der ikke var førstegangsafsonere.

7. De impliceredes vurdering af forsøget.

Anstalts/edelsen har som tidligere nævnt en gunstig vurdering af ordningens virkning på de indsattes arbejdsmoral. De passer arbejdstiden bedre, og sygefraværet er dalet. Der har i metalværkstedet været problemer med at få arbejdet til at slå til. Anstaltsklimaet er i det hele blevet bedre. De indsatte har fået større selvtillid, og der er færre disciplinærproblemer. Budgetplanlægningen giver de indsatte en vigtig social træning som følge af, at de på normal måde skal betale

for ophold (kosten), betale skatter og afdrage på gæld. For det flertal af de indsatte, som var i anstalten i mindre end to måneder, er budgetmidlerne dog alene anvendt til betaling af løbende husleje og til opsparing til løsladelsen. Samarbejdet med den fri kriminalforsorg er blevet bedre.

Den frie kriminalforsorg fremhæver, at fordelene ved markedsfølsom løn er større, jo længere frihedsstraf, der er tale om. Det er vanskeligt at følge budgetplanlægningen op i tilsynsperioden efter frigivelsen. Dels fordi rapporteringen af resultaterne af budgetplanlægningen ikke er god nok, dels og særligt fordi de løsladte på grund af arbejdsløshed eller af andre grunde har lavere indtægter og større udgifter end under anstaltsopholdet. Bedre samarbejde fremhæves også her.

De lokale *skattemyndigheder*, der under forsøget har haft en kontaktperson til Vångdalen, udtrykker tilfredshed med forsøgsordningen.

Det samme gør *kronofogden*, der ligeledes har haft en fast kontaktperson. Budgetplanlægningen er fra hans synspunkt et bedre system end udpantning og løntilbageholdelse, fordi man kan tage den sociale faktor i betragtning. Kronofogden bliver altid underrettet om indsatte, der oppebærer markedsfølsom løn.

De *sociale myndigheders* holdning er, at markedsfølsom løn skal betragtes som arbejdsindkomst og efter de almindelige regler modregnes i de sociale ydelser, der ellers ville blive udbetalt til den indsatte og hans familie. Såfremt det ud fra rehabiliteringssynspunkter findes begrundet, at budgetmidler anvendes til andre formål end løbende udgifter (f.eks. husleje og families underhold), kan socialhjælp blive udbetalt til dækning af disse, hedder

det dog.

Interviews med *de indsatte* i Vångdalen efterlader et gunstigt indtryk. Der synes gennemgående at være tilfredshed med arbejdsmæssig placering og arbejdsmiljø samt med forholdet til arbejdskamerater, arbejdsledere og øvrige personale. De fleste mente dog ikke, at de efter løsladelsen havde haft nytte af arbejds erfaringerne fra Vångdalen. Halvdelen fandt lønsættelsen retfærdig, og de fleste var tilfredse med budgetplanlægningen. Det gjaldt især indsatte, der tidligere havde været i fængsel uden budgetordning. Det var dog kun de færreste, der magtede at fortsætte budgetplanlægningen efter løsladelsen.

Kriminalforsorgens regionale ledelse i Uppsala (under de regionale kriminalvårdsdirektører sorterer lokalanstalter, arresthuse, den fri forsorg og transportcentraler) mener, at forsøget med markedsfølsom løn har fungeret godt og kunne indføres på alle anstalter. Er dette af økonomiske grunde ikke muligt, bør lukkede lokalanstalter prioriteres højere end åbne, således at man giver muligheden for en højere løn til de med det største behov herfor og ikke de, der i forvejen er socialt og økonomisk tilpassede.

8. MAIK-komitéens forslag.

På grundlag af erfaringerne fra forsøgsanstalterne og det øvrige tilgængelige materiale, konkluderer MAIK-komitéen følgende:

I Arbejdspligt.

Komitéen anbefaler, at arbejdspligten opretholdes.

Det anføres, at »arbejde har en vigtig funktion under anstaltsopholdet som middel mod pacifisering, men måske

fremfor alt som træning til livet uden for anstalten. Som kriminalvårdberetningen (SOU 1972: 64) fremhævede, turde den totale tvangssituation være det afgørende for den indsatte.«

En følge af arbejdspligten er, at den indsatte ikke anses som arbejdstager i civilretlig forstand.

Komitéeen har gennemdrøftet forskellige muligheder for at konstruere et aftalelignende forhold mellem kriminalforsorgen og den indsatte, men har nået den konklusion, at det er nytteløst at tale om aftaleforhold i et tvangssystem, som frihedsstraf nødvendigvis indebærer.

Komitéeen mener, at det i stedet udtrykkeligt ved lov må fastslås, i hvilket omfang anstaltsarbejde bør sidestilles med erhvervsarbejde.

II. Arbejds miljøloven.

Indsatte er efter gældende svensk lov omfattet af lovens regler bortset fra reglerne om samarbejde mellem arbejdsgiver og arbejdstager. I forarbejderne til loven forudsættes, at særlige samarbejdsregler skulle udfærdiges vedrørende indsatte, og dette er sket i 1980 (FAK 1980: 29).

Komitéeen foreslår ingen ændringer.

III. Arbejdstid m.m.

Arbejdstidsloven er så vidt muligt overført i et styrelsescirkulære (KVVFS 1984: 1).

Da anstaltsarbejde udføres, så længe der afsones, er der ikke behov for ansættelsesbeskyttelse.

Kommissionen mener, at de indsatte bør sikres feriepenge, (men ikke ferie på grund af de særlige regler om udgang, *flugtrisici og sikkerhedsaspekter*), hvilket skulle kunne gennemføres administrativt med støtte i gældende lov.

IV. Markedsmæssig løn.

Komitéeen foreslår markedsmæssig løn indført for produktions- og økonomiarbejde. Af hensyn til de forskelligheder, der eksisterer mellem anstalterne, til at mange indsatte ikke er egnede til at varetage et arbejde inden for arbejdsdriften samt til de øgede omkostninger, systemet indebærer, foreslås en etapevis udbygning, således at yderligere erfaring kan indhentes undervejs.

Den markedsmæssige løn bør tilpasses den kollektivaftale, der regulerer lønningerne for arbejde i beskyttede værksteder, da de to arbejdsområder har mange lighedspunkter.

Komitéeen afstår imidlertid fra i sit ændringsforslag til »Lag i kriminalvård i anstalt« nærmere at definere udtrykket »markedsmæssig løn«, da dette må bero på en regeringsafgørelse.

Det foreslås endvidere, at godtgørelse for arbejde skal bestemmes under hensyntagen til den indsatte arbejdsindsats og arbejdsformåen, hvis der ikke er grundlag for andet. Arbejdspræstation isoleret betragtet foreslås herved forladt som norm.

V. Budgetplanlægning/retsforfølgning.

Komitéeen finder, at kombinationen markedsmæssig løn/obligatorisk gældsplanlægning i samarbejde med anstaltspersonale/den fri forsorg har været et væsentligt middel til at forbedre de indsatte økonomiske og sociale forhold inden løsladelsen.

Gennem den indledende kortlægning tvinges den indsatte til at få overblik over sin situation, ligesom han lærer at opstille et budget og overholde et sådant. I forbindelse med kortlægningen og planlægningen kommer den indsatte aktivt i forbin-

delse med myndighederne uden for anstalten, hvilket har været et værdifuldt led i normaliseringsbestræbelserne.

Komitéen foreslår derfor obligatorisk individuel budgetplanlægning indført sammen med markedsmæssig løn.

Budgetplanen bør godkendes af anstaltsledelsen, efter at kronofogden har været hørt, da man er af den opfattelse, at kriminalforsorgen bør have den afgørende indflydelse på budgetplanlægningen, for at målsætningen kan ske fyldest.

Budgetmidlerne skal udgøres af det beløb, der er tilbage, når den indsatte kontant har fået udbetalt 20-30 % af bruttolønnen, svarende til arbejdspengebeløbet i anstalter uden markedsmæssig løn, har betalt skat samt betalt kost. Komitéen finder således ikke, at der bør ske ændringer i det disponible beløb i anstalten.

Komitéen erkender, at obligatorisk budgetplanlægning er en tvangsforanstaltning, der ikke er i overensstemmelse med princippet om, at indsatte så vidt muligt skal have samme retsstilling som borgerne i øvrigt.

Komitéen anser imidlertid systemet for værdifuldt i sig selv, og anfører herudover, at alternativet kunne være, at der åbnes for retsforfølgning (løntilbageholdelse). En sådan adgang betragter komitéen imidlertid for en dårligere løsning med mere begrænsede muligheder for at tage socialt afbalancerede hensyn.

Komitéen foreslår derfor forbudet mod løntilbageholdelse opretholdt og tydeliggjort.

Kriminalforsorgens adgang til at modregne erstatningskrav for indsattes forsætlige skadegørende handlinger foreslås opretholdt uændret.

VI. Godtgørelse for naturalieydelser.

Komitéen anser det for udelukket, at de indsatte skal betale for logi, da dette er en nødvendig følge af frihedsberøvelsen, og sådanne bør de indsatte ikke betale for.

I øvrigt finder man ikke, at der bør betales for andet end kosten modsat et tidligere forslag fremsat af kriminalvårdsstyrelsen.

VII. Skatte- og pensionsforhold.

Komitéen anbefaler, at den markedsmæssige løn beskattes som i Vångdalsforsøget, bl.a. fordi den skattepligtige indtægt er beregningsgrundlag for det svenske ATP-system.

Det oplyses, at administrationsudgifterne vedrørende skatteindbetalingerne har været begrænsede i Vångdalen.

Det foreslås endvidere, at den markedsmæssige løn skal være ATP-begrundende, således at indtægten ligestilles med erhvervsindtægter.

VIII. Arbejdsløshedsunderstøttelse m.m.

I gældende svensk ret bortses der fra en afsoningsperiode ved bedømmelsen af, om en indsat har ret til dagpenge ved ledighed. Anstaltsarbejde kan ikke medregnes ved afgørelse af, om arbejdskravet er opfyldt (5 måneder i løbet af de sidste 12 måneder før ledighedens indtræden).

Med henblik på at højne værdien af anstaltsarbejde, at forbedre de indsattes økonomiske situation ved løsladelsen og i øvrigt ud fra normaliseringstanken foreslås det, at *anstaltsarbejde* i denne henseende sidestilles med andet arbejde.

Der foreslås indført udtrykkelig lovhjemmel til at sidestille markedsmæssig løn med anden arbejds løn i relation til betaling af sociale afgifter, således at anstalterne skal betale disse afgifter på linie

med andre arbejdsgivere.

Komiteén foreslår endvidere, at de indsatte ikke som følge af et fængselsophold skal tabe rettigheder i henhold til sygedagpengeordningen (et særligt svensk problem).

IX. Godtgørelse for deltagelse i undervisning.

Det lå uden for komitéens kommissorium at foreslå godtgørelsen for deltagelse i undervisning forhøjet til et markedsniveau, hvilket det anføres heller ikke ville være i overensstemmelse med de muligheder, der er til rådighed i det civile samfund.

Indsatte, der deltager i arbejdsmarkedsuddannelser (AMU) på frigang, modtager dog uddannelsesstøtte efter de almindelige regler på samme måde som ikke-indsatte. Bidraget er skattepligtigt og ATP-begrundende. Der trækkes af bidraget 25 kr. om dagen, svarende til det beløb, indsatte på frigangsarbejde betaler for kost. Komiteén foreslår, at denne ordning også skal gælde for indsatte, der deltager i arbejdsmarkedsuddannelser i anstalt (3 anstalter i alt). Til gengæld skal disse indsatte inddrages under den obligatoriske budgetplanlægning.

Indsatte, der deltager i undervisning på grundskolens mellemstade (grund-vux) i anstalt, oppebærer 13 kr. i timen i højst 15 timer om ugen af skolestyrelsen i den kommune, der har anordnet undervisningen. Såfremt der deltages på frigang samtidig med arbejde på frigang, oppebæres 38 kr. i timen som erstatning for tabt arbejdsfortjeneste. Anstaltsarbejde anses således ikke for arbejde, der kan begrunde den højere sats. Indtægten er skattepligtig.

Komiteén foreslår ikke ændringer heri.

Deltagelse i anden undervisning i anstalt godtgøres under gældende regler med 5 kr. i timen.

Komiteén foreslår i realiteten ingen ændringer heri, idet en ligestilling på dette punkt med samfundet i øvrigt i vid udstrækning kun indebærer lånemuligheder, og man finder ikke, at de indsatte bør belastes med mere gæld.

X. Spørgsmålet om medbestemmelse.

MAIK-komiteén anbefaler som før nævnt opretholdelse af arbejdspligt og arbejdsret for de indsatte. Det er et standpunkt, der principielt har vidtrækkende følger, idet de indsatte som konsekvens ikke er arbejdstagere i civilretlig forstand. Forholdet til anstaltsledelsen er ikke et forhold mellem arbejdsgiver og ansat. De indsatte kan ikke være part i kollektive aftaler. De falder dermed uden for det arbejdsretlige system og har ikke adgang til medbestemmelse.

»Sådanne spørgsmål på kriminalforsorgens område, som reguleres ved forskrift, ved beslutning af bevilgende organer eller ved overenskomst vedrørende ansatte kan således ikke blive genstand for beslutning ved forhandlinger, i hvilke de indsatte deltager«, hedder det i komitéens indstilling.

Komiteén peger imidlertid på, at man via samrådsorganer, hvori de indsatte er repræsenteret, kan sikre, at deres synspunkter kommer til de besluttende instansers kundskab. Der findes anstaltsråd, afdelingsråd og arbejdsråd ved anstalterne, hvor indsatte og personale er lige stærkt repræsenteret, og hvor en repræsentant for anstaltsledelsen er formand.

Komiteén antager, at de indsattes interesse for at deltage aktivt i samrådsorga-

ners virksomhed vil forstærkes ved indførelse af markedsmæssig løn og peger her især på betydningen af nævnene for arbejdsmarkeds- og faglige spørgsmål (»N AFF«), der findes ved så godt som alle anstalter. De består af repræsentanter for personalet og den frie kriminalforsorg samt indsatte. Endvidere er den stedlige arbejdsformidling og arbejdsmarkedets hovedorganisationer repræsenteret i nævnet, for hvilket anstaltens leder er formand. På landsplan findes et centralt N AFF, der skal følge og inspirere de lokale nævns virksomhed og tage stilling til spørgsmål, som de lokale nævn rejser. MAIK-komiteén anser disse nævn for de bedst egnede organer, når det gælder de indsattes muligheder for at få en vis medindflydelse på spørgsmål, som vedrører anstaltsarbejdet. Det gælder bl.a. i forbindelse med metoder til lønfastsættelse og løndifferentiering m.v., som er naturlige spørgsmål for NAFF-nævne at beskæftige sig med, og hvorved LO's og arbejdsgivernes repræsentanter får mulighed for at meddele sine synspunkter. »Dette bør medføre, at lønforholdene nærmer sig til, hvad der gælder ude i samfundet«. NAFF er således et kontaktpunkt mellem kriminalforsorgen og arbejdsmarkedet. Nævne skal behandle spørgsmål vedrørende de indsattes arbejde og uddannelse og kan foreslå ændring og komplettering af uddannelsen og arbejdet i pågældende anstalt. Nævne behandler endvidere de indsattes forhold under frigang. Nævne skal i det hele taget virke for, at de indsatte får den nødvendige bistand i faglige spørgsmål. Endelig peges der på, at nævne har en opgave i henseende til at stimulere offentlighedens interesse for anstaltens og de indsattes problemer.

Vedrørende det under II nævnte spørgsmål om indsattes indflydelse på arbejdsmiljøspørgsmål har kriminalvårdsstyrelsen bestemt, at de indsatte har adgang til at vælge et »ombud«, som repræsenterer dem i spørgsmål om arbejdsmiljø, og som anstaltsorganer med opgave på disse områder skal samråde med. Tilsvarende skal de indsatte have mulighed for at fremføre deres synspunkter på sådanne spørgsmål som fremstillingsmetoder, rationaliseringer, produktudvikling m.v.

XI. Omkostningerne ved indførelse af markedsmæssig løn.

Komiteén foreslår forsøgene gjort permanente med skattepligt som i Vångdalen. I første omgang foreslås yderligere 14 af i alt 70 anstalter inddraget under markedsløssystemet. Udgiften hertil anslås til ca. 24 mio. kr. brutto, hvoraf 11 mio. kr. vedrører sociale afgifter.

XII. Dissens.

Et af MAIK-komiteéns medlemmer finder, at komitéén har løst den del af opgaven, der består i at påpege tekniske løsninger på indpasningen af et system med markedsmæssig løn til skattesystemet, pensionssystemet m.m.

For så vidt angår omkostningerne forbundet med at gennemføre markedsmæssig løn, finder medlemmet, at komitéén har beregnet disse, så vidt det lader sig gøre på det foreliggende grundlag.

Den dissentierende er imidlertid skeptisk over for flertallets formodning om, at de direkte omkostninger stort set opvejes af skatteindtægter, bødebetalning, besparelser i bistandshjælp m.m. Det anføres, at klientudviklingen siden kriminalforsorgsreformen i 1974 har udviklet sig på en måde, som ikke kunne forudses. For-

andringerne skyldes dels stofproblemer, dels differentiering af straffetiderne. En stor del af de indsatte er så psykisk, medicinsk og socialt belastede, at de kun delvis kan passe et arbejde i anstalten.

Straffetidsdifferentieringen indebærer, at en gruppe indsatte har meget lange straffe og en meget stor gruppe straffe på nogle måneder eller mindre.

For langtidsstraffede er markedsmæssig løn en god og måske endog nødvendig løsning. Jo kortere straffen er, jo mere omkostningskrævende bliver imidlertid forslaget, for at nærme sig det meningsløse ved de helt korte straffe.

Som følge af det anførte er det økono-

miske resultat for et fuldt udbygget system usikkert, og systemets positive egenskaber i forhold til klientudviklingen og straffetiderne ikke entydigt klarlagt.

Udbygningen af systemet bør derfor ske med stor forsigtighed, således at der for hvert skridt foretages en revaluering.

Det anføres endvidere, at da komitéen som følge af et generelt regeringsdirektiv ikke bør foreslå omkostningsforøgende reformer, og da komitéens forslag indebærer merudgifter, omend af begrænset omfang, bør forslaget ses som en teknisk mulig model, såfremt statsmagten ønsker at prioritere en sådan reform frem for andre.

Den 8. oktober 1985.

Notat om udvalgets studierejse til Sverige.

I. Indledning.

Fra den 9. til den 11. april 1985 foretog udvalgets formand, sekretariat samt en repræsentant fra hver af de i udvalget repræsenterede personaleorganisationer en studietur til Sverige med det formål dels at øge kendskabet til det svenske anstalts-system i almindelighed, dels ved besøg på de tre svenske anstalter, der på forsøgsbasis har indført markedstilpasset/markedsmæssig løn, at tilføje et førstehånd-sindtryk til MAIK - kommittéens rapport om markedsmæssig løn til de indsatte i de svenske anstalter.

Turen indledtes med drøftelser med den svenske kriminalvårdsstyrelse i Norrköbing overdirektør Marianne Håkonson, og justiedepartementet i Stochkholm ved bl.a. departementsråd Jan Vilgeus og sekretæren for MAIK-kommittéen Ove Horned.

Anstaltsbesøgene omfattede den åbne lokalanstalt for mænd og kvinder Vångdalen i nærheden af Uppsala (markedsmæssig løn), den åbne riksanstalt for mænd Tillberga ved Västerås (markedstilpasset løn), den lukkede riksanstalt for stærkt belastede kvindelige narkomaner Hinseberg ved Frövi, den åbne lokalanstalt for mænd og kvinder Båtshagen ved Frövi, den lukkede lokalanstalt for mænd

og kvinder Borås ved Borås og den lukkede riksanstalt for mænd Skogome ved Göteborg (markedstilpasset løn).

Under anstaltsbesøgene blev arbejdsdriften, afdelinger og fritidslokaliteter besigtiget, og der var herudover drøftelse med anstaltsledelsen, personale og enkelte (tilfældige) indsatte. I Vångdalen og Båtshagen deltog også regionschefen i drøftelserne.

Delegationen blev under hele besøget ledsaget af burochef Jörgen Johanson og burochef Per Kolliander fra kriminalvårdsstyrelsen.

2. Det svenske anstaltssystem i hovedtræk.

Anstaltssystemmet omfatter ca. 25 riksanstalter med i alt ca. 1800 pladser, heraf ca. 1400 pladser i lukkede anstalter og resten i åbne. Der tilstræbes en belægningsprocent på 85.

2.1.

I riksanstalter placeres indsatte, der er idømt fængsel i over 1 år. Herudover kommer, selvom straffen er kortere, indsatte, der har et særligt behandlingsbehov eller som ikke kan placeres på lokalanstalt af sikkerhedsmæssige eller pladsmæssige grunde. Der findes desuden et par åbne

riksanstalter til spritbilister med korte straffe (1-2 måneder), som det ikke er nødvendigt at ofre særlige ressourcer på.

Riksanstalterne er i øvrigt specialiserede, ledes af en direktør og sorterer administrativt direkte under kriminalvårdsstyrelsen.

2.2.

Udover riksanstalterne findes ca. 65 lokalanstalter af varierende størrelse (fra 20 til 60 pladser) med i alt ca. 2.100 pladser. Også lokalanstalterne er opdelt i lukkede og åbne anstalter.

På lokalanstalt anbringes indsatte, der er idømt fængsel på under et år. Også indsatte med domme på over et år vil normalt blive overført til lokalanstalt i den sidste del af afsoningstiden for at forberede løsladelsen.

En af lokalanstalterne Grubberget i Nordsverige, fungerer som en højskole-/feriekoloni for indsatte, hvor også disses familier kan bo på ophold, der strækker sig over 7 dage.

Siden 1979 har man bygget 14 nye lokalanstalter, herunder Borås, hver på ca. 42 pladser.

Hensigten var i løbet af 15 år at bygge ca. 1000 nye lokalanstaltspladser til erstatning for forældede eller uhensigtsmæssigt beliggende lokalanstalter.

Med indvielsen af lokalanstalten i Nyköping i april 1985 er udbygningen imidlertid gået i stå. Udgiften til en lokalanstalt på 42 pladser udgør i dagens priser ca. 50 mill. SV. kr.

Lokalanstalterne ledes af en styresman og sorterer administrativt under en af de 13 svenske regionschefer.

2.3.

Fængsel kan idømmes fra 14 dage

til 10 år, dog i ganske særlige tilfælde op til 16 år.

Herudover kan der idømmes livsvarigt fængsel.

I 1982 blev der indsat 13.798 personer med fængselsstraf. Heraf var 66 % idømt højst 3 måneders fængsel, 25 % højst 1 års fængsel og 9 % over 1 års fængsel.

Hovedforbrydelsen var spirituskørsel for 25 %, berigelses kriminalitet (+ bedrageri) for 22 %, vold for 14 %, narkotikakriminalitet for 8 %.

Gennemsnitsbelægningen var i 1983/84 på 3.260 mod 3.600 i 1982/83. Det kraftige fald skyldes en ændring af prøveløsladelsesreglerne i 1983, hvorefter prøveløsladelse gennemgående sker efter udståelse af 1/2 tid. Den svenske kriminalforsorg skal som følge heraf reducere kapaciteten med 200 pladser.

2.4.

Frigang kan finde sted fra lokalanstalt og i særlige tilfælde fra riksanstalt.

Lokalanstalternes beskæftigelsesapparat er dimensioneret til, at 25 % af de indsatte forudsættes at være på frigang. Denne forudsætning har med stigende arbejdsløshed ikke altid været opfyldt.

Historisk set er frigang til arbejde udgangspunktet, men i det seneste tiår er frigangsandelen til uddannelse, herunder faglig uddannelse, stigende.

På anstalter, hvor frigang forekommer, skal der være en ansat, der forestår ordningen, fortrinsvis blandt arbejdslederne, men i stigende grad er også tilsynspersonalet benyttet.

2.5.

Værkstedsarbejde beskæftiger ca. 30 % af de indsatte. Værkstederne varierer størrelsesmæssigt fra beskæftigelse af

8-10 indsatte og indtil ca. 70 indsatte.

Dominerende er maskinværksteder, forskellige slags smedier, vaskerier, papirvare- og monteringsværksteder.

Maskinparken er sammenlignelig med den tilsvarende i beskyttede værksteder.

Herudover beskæftiges ca. 15 % med skov- og jordbrug. Kriminalvården ejer stort set ikke selv skov, men arbejder for skovej er foreninger m.m. Jordbrug findes i 13 anstalter.

Bygningsarbejde i form af om- og nybyggeri forekommer kun i begrænset omfang.

Økonomiarbejde beskæftiger ca. 10 % af de indsatte. Beskæftigelse med madlavning er under afvikling.

Arbejdsprøvning forekommer dels på frigang på arbejdsmarkedsinstituttet (AMI), dels på en afdeling på en lukket riksanstalt, fortrinsvis beregnet til det unge klientel.

Arbejdstræning forekommer på 9 anstalter og anvendes fortrinsvis i forbindelse med alkohol- og narkotikaskadede, som er svagt præsterende og motiverede, og som derfor ikke kan placeres i egentlige arbejdspladser umiddelbart.

Arbejdsterapier findes ved et par anstalter i forbindelse med afdelinger for fysisk eller psykisk syge.

2.6.

Ansvar for den faglige uddannelse er placeret i arbejdsmarknadsstyrelsen og skolöverstyrelsen. Anstalterne stiller kun lokaler og elever til disposition. Maskiner, værktøj, undervisningsmateriale og lærere tilvejebringes af det nærmeste center for arbejdsmarkedsuddannelse (AMU). AMU-filialer findes på 3 anstalter.

2.7.

Specialundervisning, opfriskningskurser (grund VUX) varetages af den kommunale voksenuddannelse (KOMVUX), d.v.s. grundliggende undervisning i læsning, skrivning og matematik, der modsvares undervisning på højst 6. klassetrin i grundskolen. Undervisningen foregår altid på deltid.

Herudover undervises der på grundskolens 7. - 9. klassetrin og gymnasieniveau.

Der gives endvidere kurser af forskellig art såsom introduktions- og løsladelseskurser, socialfærdighedstræning, alkoholkurser m.m.

2.8.

Af de en given uge til disposition værende arbejdstimer i anstalterne, anvendes ca. 80 % i beskæftigelsen i vid forstand, herunder ca. 46 % i arbejdsdriften, ca. 10 % i uddannelse, ca. 16,5 % i økonomiarbejde og ca. 5 % i frigang.

Sygdom udgør 7,3 % af timerne og arbejdsvægring 0,7 %.

2.9.

Weekendudgang kan, såfremt straffen er under 2 år på åbne anstalter, gives en gang om måneden efter udståelse af 2 måneder af straffen, på lukkede anstalter en gang hveranden måned efter udståelse af 6 måneder af straffen. Såfremt straffen er over 2 år, skal 1/3 af tiden afsones, før weekendudgang kan bevilges.

2.10.

Besøg tillades, medmindre der er sikkerhedsmæssige betænkeligheder, eller besøget kan modvirke den indsatte tilpasning til samfundet eller i øvrigt være til skade for ham eller andre.

Besøgende til indsatte i lukket riksanstalt skal i fon ejen have deres forhold undersøgt, medmindre det er åbenbart unødvendigt.

Andre besøgende skal forundersøges, såfremt sikkerhedshensyn kræver det.

Anstalterne har til dette formål direkte adgang til politiets register.

2.11.

Fritid i fællesskab strækker sig på lukkede anstalter i praksis kun til kl. 19.30, på hvilket tidspunkt de indsatte på lukkede riksanstalter låses inde på cellerne, på lukkede lokalanstalter på afdelingen.

2.12.

Disciplinærstraf består enten af en advarsel eller strafforlængelse, højst 10 dage og sammenlagt højst 45 dage. Strafcelle er afskaffet.

Enrumsanbringelse af ordens- og sikkerhedsmæssige grunde kan finde sted.

3. Besøgte anstalter uden markedsmæssig løn.

3.1.

Hinseberg er som før nævnt en lukket riksanstalt med ca. 80 pladser for hårdt belastede kvindelige misbrugere. Belæget var på besøgstidspunktet på ca. 50.

Efter at have været igennem store problemer med narkotika på anstalten i 70erne, oplyser anstalten nu at være stof-fri, ligesom den skulle have en i forhold til klientellets belastningsgrad ganske betragtelig succes med sit behandlingsprogram, der er baseret på tæt kontrol (hyppige urinprøver), kontrol med og eventuel forbud mod uønskede besøgende, alle indsatte i arbejde, eventuel arbejds-træning og udstrakt benyttelse af KOMVUX (50 % af de indsatte), alle syge på sygeaf-

deling, daglig motion, et udbygget fritidsprogram med udstrakt benyttelse af udflugter til opbyggelse af sunde fritidsinteresser, udstationeringer før løsladelse og i øvrigt ved anvendelse af konsekvenspædagogik via et enigt personale.

Beskæftigelsen på anstalten udgøres af et vaskeri, et hønseri, fåreavl, økonomiarbejde og et arbejds-træningsværksted.

Sidstnævnte var i særlig grad årsagen til udvalgets besøg på anstalten.

Indsatte, der funktionsmæssigt er for svage til at placeres i anstaltens øvrige beskæftigelsesmuligheder, gennemgår i arbejds-træningen i hold på 6 et kursus på mindst 5 og højst 10 uger. Kurset er bygget op omkring specifikke opgaver af varierende sværhedsgrad i syning, sløjd, ernæringslære, madlavning m.m. og tillempes i øvrigt individuelt. Til grund for hver opgave er der udarbejdet en skriftlig instruktion, således at kursistens læse og forståelsesevne også tilses. Grundtanken i og udformningen af kurset har mange lighedspunkter med erhvervsop-træningsværkstedet på Amager, som udvalget ligeledes har besøgt.

3.2.

Båtshagen er en åben lokalanstalt for begge køn opdelt i 2 afdelinger på hver 15 pladser, hvoraf den ene er beliggende kun få hundrede meter fra *Hinseberg* og den anden er placeret i Ørebro i en tidligere hotelpension.

I Ørebro afdelingen, der primært er en frigangsinstitution, er man fra 1983 begyndt at give et 4 ugers kursus for kvindelige indsatte (spritbilister) om alkohol og dets skadevirkninger m.m. i erkendelse af, at disse indsatte ofte har et uerkendt og ubehandlet spiritusproblem. Hensigten er bl.a. at skaffe denne kategori af ind-

satte, der som oftest er uden kontakt med sociale myndigheder i øvrigt, kontakt med frivillige organisationer såsom Lænken og AA, hvilket i øvrigt kun lykkes i begrænset omfang, da de nævnte organisationer fortrinsvis er udbredt i de store byer.

3.3.

Den lukkede lokalanstalt i Borås er bygget i 1982 til 2 kvindelige og 40 mandlige indsatte, sidstnævnte fordelt på 2 etager hver med 4 afdelinger à 5 pladser. En af disse afdelinger på 5 pladser er nu varigt optaget af kvinder.

Anstalten er i øvrigt trods størrelsen udbygget med imponerende faciliteter både i relation til arbejdsdrift/undervisning og fritidsanvendelse.

Anstalten disponerer over et stort snedkeri med plads til 15 indsatte samt et montageværksted.

Skolen er placeret i umiddelbar tilknytning til værkstederne og her undervises dagligt i alt ca. 14 indsatte på deltid.

Herudover er 2 indsatte beskæftiget med udendørs anlæg, et skovhold beskæftiger et varierende antal, kun 4 indsatte var for tiden på frigang.

Hver etage er udstyret med et fællesrum, vaskeri og telefon, underafdelingerne er udstyret med et fælles køkken/opholdsrum, hvor morgenmaden tilberedes og indtages. Måltider i øvrigt indtages i en fælles kantine for indsatte og ansatte. Anstalten er endvidere forsynet med en sportshal og et motionsrum.

4. Anstalter med markedstilpasset/-mæssig løn.

I det der i øvrigt henvises til det tidligere udarbejdede notat om de svenske forsøg, skal der her kun bemærkes de obser-

vationer, der giver anledning til korrektioner og tilføjelser.

IntroduktionsVoplæringslønnen på anstalterne er ikke den sædvanlige tidløn, men man begynder på Tillberga og Skogome med 12 kr/t og på Vångdalen med 25 kr./t.

Arbejdsindsatsen på Tillberga er de senere år faldet fra 38 timer om ugen til 32-33 timer i gennemsnit. Derimod er afbrydelser stort set ikke-eksisterende på Skogome. På Vångdalen arbejdes der i gennemsnit 30 ud af ugens 40 arbejdstimer.

Forsøgene er baseret på så vidt muligt at undgå, at budgetmidlerne anvendes til ydelser, som normalt betales af de sociale myndigheder, d.v.s. underhold til familie og huslejeudgifter.

Hovedvægten ligger på gældssanering, herunder huslejegæld. Her er reglen på Tillberga, at halvdelen af budgetmidlerne reserveres til gæld til det offentlige og resten til anden gæld.

De indsatte skal dog af budgetmidlerne forud for gældssanering selv betale tøj og udgifter i forbindelse med orlov, ligesom der på Tillberga de første 4 uger afsættes mindst 100 kr. om ugen med henblik på løsladelsen. På Skogome afsættes der konsekvent 100 kr. om ugen til nævnte formål.

Såfremt den indsatte overføres til anden anstalt, kan han forlange opsparede penge udbetalt, også »løsladelsespenge«.

På Skogome overføres 3/4 af de indsatte til lokalanstalt og pengene smuldrer ofte væk inden løsladelsen.

Der er f.s.v.a. riksanstalt-forsøgene nogen usikkerhed med hensyn til, om tiltrækningskraften ved forsøgene i højere grad er de mere liberale udgangsregler end lønspørgsmålet. Begge anstalter har i

øvrige belægsproblemer som de øvrige riksanstalter.

Beløbet til fri disposition i anstalten forøges ikke i forhold til andre anstalter, ofte tværtom.

I Vångdalen, hvor forsøgs filosofien var normalitet, er man efter afslutningen af MAIK-kommittén forsøg, begyndt at visitere til anstalten ud fra en vurdering af gældssaneringsbehov.

NAFF blev bedømt yderst forskelligt på de forskellige anstalter. Der var dog en vis enighed om, at systemmet har sin berettigelse for lokalanstalterne, hvorimod hensigtsmæssigheden ikke fandtes indlysende for riksanstalterne.

5. Vurdering af de svenske forsøgsordninger.

Fra flere sider blev værdien af, at den indsatte tvinges til at få overblik over sin økonomi (som ofte ikke er så katastrofal som antaget) fremhævet.

Herudover tvinges den indsatte til at tage kontakt med forskellige myndigheder, hvilket i sig selv er positivt. Myndighederne viser sig endvidere ofte at være mere forhandlingsvenlige end den indsatte forventede.

En vis gældssanering lykkes det at få

gennemført. Betydningen af at fastholde en bopæl ved at få afviklet huslejegæld blev særligt fremhævet.

Herudover synes systemets værdi tvivlsom.

Kun de færreste er i stand til at fortsætte gældsafviklingen efter løsladelsen.

Den indsatte lærer ikke umiddelbart at administrere en indtægt.

Lønnen anvendes til givne formål uden valgmuligheder - bortset fra i et vist omfang valg af hvilken gæld, der betales. Den manglende pædagogiske effekt synes da også at fremgå af det under punkt 4 nævnte om »smuldreeffekten« efter overførsel til lokalanstalt.

Produktiviteten stiger ikke nævneværdigt. MAIK-kommittéen tror ikke herpå, og det var ej heller den danske delagations indtryk, at arbejdstempoet afviger fra dansk fængselsniveau - bortset fra Skogome, hvor tempoet blev sat af maskinerne.

Administrativt synes et lønsystem med hovedvægt på budgetplanlægning og gældssanering at være en dyr løsning. Selv på Vångdalen har det været nødvendigt at ansætte yderligere en halvtids kontormedarbejder. Med faldende afsoningstider vokser den administrative byrde og effekten af gældssaneringen falder.

Den 5. november 1985

Bilag vedrørende indsattes gæld.

I maj 1985 blev der foretaget en stikprøveundersøgelse vedrørende indsattes gældsforhold.

I undersøgelsen deltog 3 lukkede og 3 åbne anstalter, nemlig:

Anstalten ved Herstedvester,
Statsfængslet i Nyborg og
Statsfængslet Vridsløselille
samt
Statsfængslet ved Horserød,
Statsfængslet på Kragsskovhede og
Statsfængslet ved Sdr. Omme.

Hver anstalt blev bedt om at give oplysninger vedrørende 15 indsattes gældsforhold. Der indkom oplysninger vedrørende i alt 85 indsatte. Stikprøven omfatter således godt 5 % af det samlede antal indsatte i anstalterne, arresthuse og Københavns fængsler ikke medregnet.

En samlet gæld på 21.889.177,00 kr. er fordelt efter gældsstørrelser som følger:

<i>Gældens størrelse</i>	<i>Antal indsatte</i>	<i>Gennemsnitlig gæld 1.000 kr.</i>
ingen gæld	2	
0 - 10.000 kr.	5	
10 - 25.000 kr.	9	
25 - 50.000 kr.	14	36
50 - 75.000 kr.	7	
75 - 100.000 kr.	6	
100 - 250.000 kr.	28	153
250 - 500.000 kr.	5	315
500 - 1.000.000 kr.	2	715
over 1.000.000 kr.	7	1.860

Gælden fordelte sig på gældsarter som følger:

	%	1.000 kr.
Børnebidrag	7,7	1.676
Tilbagebetalingspligtig bistand	1,4	317
Skat	3,5	758
Told	3,2	691
Studielån	1,4	314
Bøder	5,3	1.168
Sagsomkostninger	13,1	2.874
Anden offentlig gæld	6,1	1.339
Kredit- og afbetalingskøb	1,5	317
Banklån	9,4	2.053
Erstatninger	36,3	7.954
Privat gæld i øvrigt	11,1	2.427
	100,0	21.889

Den gennemsnitlige gæld pr. indsat var i lukkede anstalter 271.000 kr. og i de åbne anstalter 228.000 kr.

Det skal bemærkes, at der utvivlsomt mangler adskillige gældsposter i opgørelsen, idet ikke alle indsatte har overblik over sin gæld. Om de 85 indsatte, der indgik i stikprøven, har der kunnet redegøres for 318 gældsposter, altså gennemsnitligt 4 gældsposter pr. indsat.

Det skal også bemærkes, at gælden vokser under anstaltsopholdet dels på grund af rentetilskrivning dels på grund af fortsat gældssættelse, f. eks. i form af løbende børnebidrag, og tilbagebetalingspligtig bistandshjælp til renter og afdrag på prioritetsgæld.

**Foreløbig redegørelse og indstilling
vedrørende de indsattes vederlag
for arbejde og beskæftigelse**

Afgivet af det af justitsministeren den 4.
oktober 1982 nedsatte udvalg vedrørende
beskæftigelsen af de indsatte i kriminal-
forsorgen.

Juli 1983

Indholdsfortegnelse.

	side
1. UDVALGETS NEDSÆTTELSE OG OPGAVER.	103
2. UDVALGETS VURDERINGER OG KONKLUSIONER.	104
2.1. Hovedresultatet af udvalgets hidtidige overvejelser.	104
2.2. Udviklingen i de indsattes realløn.	105
2.3. Arbejdsdriftens produktivitet.	106
2.4. Mulige årsager til ringe produktivitet.	106
2.5. Specifikke problemer omkring arbejdspengeordningen.	107
2.5.1. Store forskelle i de indsattes indtjening og arbejdspenge.	107
2.5.2. Problemerne omkring en egentlig lønudjævning.	108
2.5.3. Spørgsmålet om at anvende kvalifikationstillæggene til lønudjævning.	109
2.5.4. Spørgsmålet om at regulere akkordlønniveauet med henblik på lønudjævning.	109
2.5.5. Spørgsmålet om at inddrage løsladelsesbeløbet med henblik på lønudjævning.	110
2.5.6. Spørgsmålet om at konvertere gratisydelser med henblik på at forhøje arbejdspengene.	110
2.6. Forbedring af de indsattes økonomiske vilkår under udgang.	110
2.6.1. Anvendelse af løsladelsespenge under udgang.	110
2.6.2. Hjælp efter bistandsloven til indsattes familier under udgang.	111
2.6.3. Modregning af kostpenge under udgang.	112
2.6.4. Forbedring af den gældende billettilskudsordning.	112
2.6.5. Andre behov affødt af udviklingen.	112
2.7. Resumé af forslag, der kan gennemføres uden yderligere principielle overvejelser.	113
3. ARBEJDSPENGEORDNINGEN I HOVEDTRÆK	114
3.1. Formålet med at udbetale arbejdspenge til de indsatte.	114
3.2. Arbejdspengeordningens opbygning.	114
3.3. Dispositionsretten over arbejdspengene.	114
3.4. Særligt om dyrtidsreguleringen af arbejdspengene.	115
4. DE INDSATTES FORBRUG.	115
4.1. Gældende regler og praksis.	115
4.2. Ændringer i de indsattes forhold, der kan have påvirket forbruget.	118

4.3.	Forbrug i forbindelse med løsladelsen.	119
4.4.	De indsattes selvhjulpethed.	120
5.	ARBEJDSPENGENES UDVIKLING.	120
5.1.	Udviklingen i de indsattes arbejdspenge.	120
5.2.	Prisudviklingen.	122
5.3.	De indsattes »årsindkomster«.	123
6.	ARBEJDSPENGENE I RELATION TIL DRIFTSREGNSKABET FOR DE INDSATTES BESKÆFTIGELSE.	124
7.	UDDRAG AF ARBEJDSPENGEUNDERSØGELSEN.	125
8.	FINANSIELLE PROBLEMER VEDRØRENDE EN EVENTUEL FORHØJELSE AF ARBEJDSPENGENE PÅ KORT SIGT.	126
8.1.	Forhøjelse af og omdisponering inden for de gældende arbejdspengebevillinger.	127
8.2.	Konvertering af gratisydelse.	127
Bilag	Tabel 1. Udviklingen i arbejdspengesatserne i perioden juli 1973 - april 1983.	128
	Tabel 2. Arbejdspengesatserne pr. juli 1962.	129
	Tabel 3. Det samlede driftsregnskab vedr. værkstedsdrift, landbrug og gartneri - finansåret 1981.	130
	Definitioner af driftsregnskabets nøgletal.	131
	Tabel 4. De indsatte procentvis fordelt efter den gennemsnitlige dagindkomst i kr. og institution.	132
	Bilag 1. Arbejdspengeundersøgelsen.	133
	Bilag A. Definitioner af beskæftigelsesområder.	145

1. UDVALGETS NEDSÆTTELSE OG ARBEJDSOPGAVER

Ved skrivelse af 14. oktober 1982 nedsatte justitsministeriet et udvalg vedrørende beskæftigelsen af de indsatte i kriminalforsorgen.

Til medlemmer af udvalget blev udpeget:

Formand:

Fhv. minister og medlem af folketinget, Lauge Dahlgaard.

Medlemmer:

For arbejdsministeriet: Fuldmægtig Ole B. Larsen.

For ministeriet for kulturelle anliggender: Fuldmægtig Vibeke Jacobsen.

For undervisningsministeriet: Undervisningsinspektør Bent Berg-Nielsen.

For Dansk Arbejdsgiverforening: Fuldmægtig Niels Jørgen Hansen.

For Landsorganisationen i Danmark: Konsulent Jan Kaare Pedersen.

For Dansk Fængselsforbund: Forbundsformand Søren Andersen, værkfører Mogens Glade.

For foreningen af fængselsinspektører og vicefængselsinspektører: Fængselsinspektør Erik Andersen, fængselsinspektør Ole Hansen.

For Kriminalforsorgsforeningen: Fængselsforvalter Frede Clausen, fængselslærer Søren Bie.

For justitsministeriets departement: Konsulent Michael Christiansen.

For direktoratet for kriminalforsorgen: Fængselsinspektør Erik Kjærgaard, fængselsinspektør William Rentzmann, kontorchef Arne Ougaard, hovedbogholder A. Haugaard-Nielsen, undervisningskonsulent Henning Jørgensen, vicefængselsinspektør Jørgen Balder, fuldmægtig Bodil Philip, afdelingsleder Ejev.

Andersen, undervisningsleder Thorkild Larsen.

De fire sidstnævnte medlemmer virker endvidere som sekretariat for udvalget.

Fuldmægtig Vibeke Jacobsen er den 25. maj 1983 afløst af fuldmægtig Ole Wildt Pedersen. Det er samtidig bestemt, at kulturministeriets repræsentant fremtidig alene fungerer som tilforordnet udvalgets arbejde vedrørende undervisning, uddannelse og fritidsvirksomhed.

Udvalget fik til opgave at udarbejde en redegørelse for beskæftigelsen ved arbejde, undervisning og uddannelse samt i fritiden af indsatte m.v. i kriminalforsorgens institutioner. På grundlag af redegørelsen skal udvalget overveje, hvorvidt der bør ske ændringer i indholdet og organisationen af beskæftigelsen samt fremkomme med de forslag, som udvalgets overvejelser og vurderinger måtte give anledning til.

Kommissoriet fremhæver bl.a., at udvalget skal overveje, om der er behov for at revidere gældende regler og praksis vedrørende de indsattes vederlag for arbejde og undervisning. Udvalget er anmodet om at behandle dette spørgsmål forlods og snarest afgive indstilling herom. Under en drøftelse med ledelsen af direktoratet for kriminalforsorgen, er det aftalt, at en forlodsindstilling om arbejdspengespørgsmålet søges udarbejdet og afgivet i foråret 1983.

På udvalgets første møde blev det besluttet at nedsætte et antal arbejdsgrupper med henblik på at tilvejebringe og arbejde materiale, som skulle indgå i udvalgets arbejde. En af arbejdsgrupperne blev anmodet om at overveje spørgsmålet

om behovet for at revidere gældende regler og praksis vedrørende arbejdspenge. Til denne arbejdsgruppe blev udpeget:

Afdelingsleder Ejv. Andersen,
forbundsformand Søren Andersen,
vicefængselsinspektør Jørgen Balder,
fængselsinspektør Ole Hansen,
undervisningskonsulent Henning Jørgensen,
hovedbogholder A. Haugaard-Nielsen,
kontorchef Arne Ougaard og
fuldmægtig Bodil Philip.

Fhv. minister Lauge Dahlgaard har endvidere deltaget i arbejdsgruppens afsluttende drøftelser.

Arbejdsgruppen, som har afholdt 7 møder, har gennemført en undersøgelse af udbetalte arbejdspenge til samtlige indsatte i uge 4 i 1983.

Udvalget har på 2 møder drøftet indstillingen fra arbejdsgruppen. Arbejdsgruppens indstilling er lagt til grund for denne foreløbige redegørelse og indstilling.

2. UDVALGETS VURDERINGER OG KONKLUSIONER.

2.1. Hovedresultat af udvalgets hidtige overvejelser.

I nærværende kapitel redegøres for udvalgets foreløbige indstilling vedrørende arbejdspengeordningen. I de følgende afsnit beskrives en række bestemmelser og faktiske forhold i relation til arbejdspengene, som ligger til grund for udvalgets foreløbige indstilling.

Det har fra første færd stået udvalget klart, at der er nøje sammenhæng mellem spørgsmålene vedrørende arbejdspenge og de øvrige emner, som kommissoriet omfatter, herunder især arbejdsdriftens

tilrettelæggelse. Denne opfattelse er blevet yderligere bestyrket under overvejelserne omkring udvalgsarbejdets tilrettelæggelse.

Hovedresultatet af udvalgets overvejelser er derfor blevet, at man har måttet afstå fra på nuværende tidspunkt at stille forslag om principielle eller i øvrigt væsentlige ændringer i ordningen vedrørende de indsattes vederlag for arbejde og undervisning. Udvalgets foreløbige indstilling har således karakter af en beskrivelse af problematikken omkring vederlagsordningen, idet endelige vurderinger og forslag må afvente en række undersøgelser og analyser særligt vedrørende de indsatte («klientundersøgelsen») og vedrørende en række administrative, organisatoriske og lignende forhold i relation til kriminalforsorgens arbejdsdrift («institutionsundersøgelsen»).

Udvalget har dog fundet det påkrævet, at der snarest sker en forbedring af de indsattes økonomiske vilkår under udgang. Som led i den almindelige kriminalpolitiske udvikling er antallet af udgange under afsoning blevet væsentligt udvidet i løbet af 1970'erne. Man har imidlertid ikke hidtil fuldt ud draget konsekvenserne af det forhold, at behovet for rede penge er større udenfor end indenfor fængslerne.

Da den tilsigtede resocialiserende virkning af adgangen til udgang kan hæmmes af en alt for skrabet økonomi, stiller udvalget nogle forslag til forbedringer, bl.a. ved at åbne adgang for de indsatte til i begrænset omfang at kunne hæve af de såkaldte løsladelsespenge under udgang. Det er forslag, som for det første ikke griber ind i strukturen af ordningen for arbejdsvederlag, og som for det andet har en særdeles beskedent økonomisk rækkevidde for kriminalforsorgen, nemlig

mindre end en ½ mio. kr. årligt ud af et budget, som for kriminalforsorgen som helhed andrager 747 mio. kr. i 1983.

2.2. Udviklingen i de indsattes realløn.

I kapitel 3 er der givet en beskrivelse af arbejdspengeordningen, dens formål og nærmere udformning. I kapitel 4 er redegjort for de indsattes aktuelle forbrug, hovedsagligt på grundlag af arbejdspengene. I kapitel 5 er redegjort for udviklingen i arbejdspengenes realværdi gennem en årrække, og i kapitel 6 er arbejdspengene vurderet som omkostning for arbejdsdriften.

Arbejdspengene har to hovedformål. De skal muliggøre et rimeligt forbrug for de indsatte under og i tilknytning til fængselsopholdet, og de skal tilskynde til en god indsats i arbejdsdriften.

I nærværende afsnit 2.2. foretages en vurdering af, om den gennem en årrække stedfundne udvikling i arbejdspengenes realværdi for de indsatte kan begrunde en forhøjelse. I følgende afsnit 2.3. vurderer man, om der ud fra en vurdering af arbejdspengene som vederlag for udført arbejde, altså som omkostning for arbejdsdriften, er baggrund for en forhøjelse.

Normaltimelønnen udgjorde i 1962 i anstalterne 0,52 kr. og i arresthusene incl. Københavns fængsler 0,35 kr. Disse satser er løbende blevet pristalsreguleret indtil 1.4. 1967 på grundlag af et særligt »fangepristal« udarbejdet af Danmarks Statistik og siden på grundlag af det almindelige reguleringspristal.

I perioden 1967 til 1973 blev arbejdspengene forhøjet med 0,30 kr. pr. dag for hvert 8 points udsving i pristallet. Fra 1973 forhøjedes arbejdspengene med 3% for hver 3 points stigning i pristallet. I lig-

hed med det civile samfund suspenderedes denne ordning i efteråret 1982. I april 1983 indførtes en reguleringsordning gældende for 1983 og 1984, hvorefter arbejdspengesatserne halvårligt forhøjes med 2%.

Siden 1962 er der sket en reallønsforbedring i perioden 1970-1974, hvor normaltimelønnen blev forhøjet med ca. 100% og i 1978, hvor der blev foretaget en forhøjelse med 0,28 kr. Endvidere er arbejdstiden nedsat fra 45 timer til 40 timer ugentlig, og der er i forbindelse hermed indført 5 dages arbejdsuge. Normaltime-lønnen udgør p.t. 3,62 kr.

I foråret 1982 gennemførte direktoratet med hjælp af Danmarks Statistik en undersøgelse af, om prisudviklingen siden 1978 inden for de varekategorier, der indgår i de indsattes særlige forbrugsmønstre, havde udhulet arbejdspengenes realværdi. Undersøgelsen viste, at arbejdspengene var steget med 28,0%, mens pristigningen var 26,7%.

En sammenligning mellem udviklingen i niveauet for de indsattes arbejdsvederlag på den ene side og ufaglærte mandlige arbejderses disponible realløn på den anden side viser, at der har været en parallel udvikling, når man sammenligner forholdene ultimo 1973 med forholdene i 1982.

Udvalget finder herefter, at udviklingen i arbejdspengenes realværdi ud fra isoleret betragtning ikke giver baggrund for en ekstraordinær forhøjelse af arbejdspengene på nuværende tidspunkt.

Det skal tilføjes, at udvalgets vurderinger er baseret på udviklingen frem til efteråret 1982, da udvalget blev nedsat. Som nævnt reguleres arbejdspengene i 1983 og 1984 med 2% halvårligt i lighed med lønreguleringen på det almindelige

arbejdsmarked, og der ydes - i lighed med det private arbejdsmarked - ikke kompensation for afgiftsforhøjelser. Da en væsentlig del af det forbrug, arbejdspengene bruges til, er afgiftsbelagte varer, spiller afgiftsændringer en ret betydelig rolle for de indsatte. Afgiftsforhøjelserne i december 1982 svarer således i de indsattes forbrugsmønster til en timelønsforhøjelse på 0,23 kr.

2.3. Arbejdsdriftens produktivitet.

Timesatser for de indsatte indtjening har undertiden givet anledning til overvejelser om, hvorvidt man i realiteten benytter den arbejdspligt, der påhviler de indsatte efter straffeloven, til at underbetale dem. Det skal til sammenligning anføres, at timefortjenesten på det almindelige arbejdsmarked ligger omkring 10 gange så højt som for de indsatte arbejdspenge.

I den anledning har udvalget foretaget de i kapitel 6 nærmere beskrevne sammenstillinger vedrørende det økonomiske resultat af arbejdsdriften, arbejdstimeforbruget i forbindelse hermed og timeindtjeningen. Det fremgår heraf, at det til trods for at der kalkuleres med timelønninger på omkring 10% af de på det almindelige arbejdsmarked gældende, alene er landbrugsdriften, der giver et mindre overskud. Værksteddriften og gartnerierne giver underskud og har haft et gennem de seneste år stadigt dårligere økonomisk resultat.

Udvalget finder herefter, at arbejdsdriftens økonomiske resultat og de senere års udvikling heri ud fra en isoleret betragtning ikke giver baggrund for en ekstraordinær forhøjelse af arbejdspengene på nuværende tidspunkt.

2.4. Mulige årsager til den ringe produktivitet.

Årsagerne til arbejdsdriftens dårlige økonomiske resultat, ikke mindst gennem de senere år, må søges i en kombination af en række faktorer. Blandt disse faktorer kan nævnes:

2.4.1. Som nævnt bl.a. i betænkning nr. 272/1960 vedrørende beskæftigelsen i kriminalanstalterne har arbejdskraften i anstalterne og arresthusene i et vist omfang fysiske og psykiske handicap, der medfører, at *arbejdsevnen og -viljen blandt de indsatte er mere uensartet end på normale civile arbejdspladser*. Bl.a. har et relativt højt antal indsatte narkotikaproblemer, der påvirker deres arbejdsmæssige stabilitet og effektivitet i uheldig retning. Endvidere har de senere års ændringer af straffelovgivningen formentlig medført, at det mindst belastede klientel blandt lovovertrædere i højere grad end tidligere idømmes kortvarige frihedsstraffe eller betingede straffe, således at de ikke kommer til at præge fængselsklientellet og fængselsmiljøet i samme omfang som tidligere.

Udvalget agter at iværksætte en »*klientundersøgelse*« vedrørende de indsatte i kriminalforsorgens institutioner. Undersøgelsen skal bl.a. belyse de indsatte almindelige baggrund, herunder kriminalitet, social-, familie- og arbejdsmæssig baggrund,, adfærdsmønster i fængslerne, samspil i forhold til medfanger og personale, aktiviteter i forbindelse med arbejdsdrift og undervisning samt problemer i forbindelse med frigang, løsladelse og udslusning til det normale samfund. Undersøgelsen skal således tilvejebringe en række oplysninger til belysning af de mange forhold og problemer, som det er

pålagt udvalget at gøre rede for.

2.4.2. Udvalget skal dernæst pege på, at arbejdsdriften - og især værkstedsdriften - nok halter en del bagefter det civile samfund med hensyn til hensigtsmæssig *udrustning med maskiner og arbejdsredskaber*. Dette spørgsmål vil blive gjort til genstand for en mere konkret vurdering, ligesom *personalets uddannelses- og efteruddannelsesmæssigforløb* vil blive draget ind i overvejelserne.

2.4.3. Fra flere sider - bl.a. fra repræsentanter for indsatte - er der fremhævet *en række administrative og organisatoriske forhold*, som efter deres mening forårsager en svækkelse af effektiviteten i kriminalforsorgens arbejdsdrift. Der er bl.a. peget på, at de indsatte skal møde til samtaler af forskellig art i arbejdstiden, at der ses gennem fingre med en dårlig arbejdsindsats, at der forekommer mangel på arbejdsmaterialer, hvorfor man er tilbøjelig til at »strække arbejdet« for at have noget at bestille og få tiden til at gå med, at priserne på de fremstillede varer er for lave, og at de indsattes interesse i en effektiv indsats svækkes af den lave lønning.

Udvalget agter at iværksætte en »*institutionsundersøgelse*« til belysning af de administrative, organisatoriske og andre lignende forhold af kriminalforsorgens arbejdsdrift. I undersøgelsen vil udvalget inddrage de anførte forhold.

2.4.4. Underudvalget tillægger det betydning, at arbejdspengeordningen udformes på en sådan måde, at den tilskynder de indsatte til en god arbejdsindsats. Den nuværende udformning af ordningen er beskrevet i kapitel 3. Det fremgår, at den har lighed med lønsystemer i det civile

samfund med mulighed for akkordindtjening, tildeling af kvalifikationstillæg, overtidsbetaling, ulempetillæg og lignende. Imidlertid anvendes der betydelig lavere timeløns- og akkordsatser m.v.

Spørgsmålet om *arbejdspengeordningens indflydelse på arbejdsdriftens produktivitet m.v.* vil indgå i udvalgets fortsatte arbejde.

2.5. Specifikke problemer omkring arbejdspengeordningen.

2.5.1. Store forskelle i de indsattes indtjening af arbejdspenge.

Den af udvalget foretagne arbejdspengeundersøgelse som er omtalt i afsnit 7, og som bringes som bilag til nærværende redegørelse, viser bl.a. stor uensartethed i de indsattes indtjening. Dette forhold har givet udvalget anledning til yderligere overvejelser.

De samlede ydelser, som de indsatte modtager i form af kost, logi, visse andre naturalieydelser, løsladelsesbeløb m.v. og arbejdspenge, ligger stort set mellem 37.000 kr. og 45.000 kr. på årsbasis. Beløbet er baseret på en ansat værdi for kost og logi på 75 kr. pr. døgn og er naturligvis stærkt følsomt over for vurderinger vedrørende det realistiske i denne værdiansættelse. Til yderligere sammenligning skal anføres, at varig bistandsydelse for tiden udgør godt 36.000 kr. årligt og er ubeskattet i lighed med arbejdspengene.

Det angivne spillerum, 37.-45.000 kr., kan siges at være relativt beskedent. Spillerummet for så vidt angår *specielt arbejdspengene* er ganske betydeligt, idet det ligger mellem 7.000 kr. og 15.000 kr. årligt. Da arbejdspengene i almindelighed er de indsattes eneste indtjening i form af *rede penge*, er der betydelig forskel i omfanget af de indsattes forbrug af

varer, som arbejdspengene kan bruges til, bl.a. og især ved indkøb i fængslernes butikker. Det er et forhold, der erfaringsmæssigt kan have ugunstige virkninger på fængselsmiljøet, bl.a. af ordens- og sikkerhedsmæssig art.

Til nærmere belysning af forholdene skal man fremdrage følgende oplysninger fra arbejdsundersøgelsen. Undersøgelsen omfatter kun de indsatte, der modtog arbejdspenge i undersøgelsesugen. Det vil sige ca. 55% af de indsatte i Københavns fængsler og arresthusene og 94% i anstalterne. De øvrige modtog ikke arbejdspenge.

I anstalterne havde 40% af de indsatte der modtog arbejdspenge, gennemsnitlig en indtjening svarende til normaltimestlønningen, det vil sige ca. 30 kr. om dagen. 15% havde en indtjening på under 28 kr. De resterende 45% af de indsatte have akkordløn eller timeløn med kvalifikationstillæg, og derved en gennemsnitlig indtjening på 45 kr. om dagen.

Disse gennemsnitstal dækker imidlertid over betydelig større variationer i den individuelle indtjening. Her spredte variationerne sig fra godt 20 kr. til en del over 60 kr. om dagen. I Københavns fængsler og arresthusene havde 25% af de indsatte endog under 25 kr. om dagen.

Disse betydelige variationer har bl.a. sammenhæng med forskelle i de enkelte indsattes arbejdsindsats, men også med selve udformningen af de gældende regler vedrørende arbejdspenge, herunder navnlig, at kvalifikationstillægget udgør næsten 50% af normaltimestlønningen, og at den gennemsnitlige akkordløn ligger betydelig højere i forhold til normaltimestlønningen end oprindeligt forudsat. Hertil kommer, at undersøgelsen viser en *betydelig uensartethed* med hensyn til såvel

fordelingen af kvalifikationstillæggene anstalterne imellem som de enkelte anstalters administration af ordningen.

De store forskelle i de indsattes indtjening af arbejdspenge sammenholdt med den uensartede administration, der kan give de indsatte indtryk af vilkårlighed, kan som nævnt virke demoraliserende på fængselsmiljøet. Udvalget finder derfor, at det i længden ikke er holdbart med så store forskelle i indtjening af arbejdspenge.

Kriminalforsorgens repræsentanter i udvalget har tilkendegivet, at man vil tage anledning i de stedfundne overvejelser i udvalget til at foretage en administrativ justering af den gældende kvalifikationstillægsordning med sigte på en større ensartethed i administrationen af den. I forbindelse med justeringen vil der kunne tilvejebringes midler, der muliggør en lønforhøjelse på 20 øre pr. time. Lønforhøjelsen forudsættes ikke at få afsmittende virkning for akkordlønninger og tillægsbelagte lønområder, herunder kvalifikationstillægget, der således reduceres med 0,20 kr.

2.5.2. *Problemerne omkring en egentlig lønudjævning.*

Den nævnte lønforhøjelse på 0,20 kr. i timen uden afsmittende virkning på akkord og tillægsbelagte lønområder indebærer en meget begrænset og utilstrækkelig tendens i retning af lønudjævning. Udvalget har derfor overvejet mulighederne for allerede i nærværende forlodsindstilling at stille forslag til en mere omfattende lønudjævning.

Det skal i den forbindelse bemærkes, at udvalget tillægger det betydning, at arbejdspengeordningen udformes på en sådan måde, at den tilskynder til en god ar-

bejdsindsats. Dette synspunkt betyder, at der også efter en eventuel lønudjævning bør være individuelle lønforskelle afhængig af de enkeltes arbejdsindsats. Disse lønforskelle behøver imidlertid næppe at være så store som nu, og de bør frem for alt ikke have »tilfældig« sammenhæng med, hvem der tildeles kvalifikationstillæg, og hvem der får mulighed for akkordarbejde.

Der er således tale om en kompliceret problemstilling, som ikke kan siges at være tilstrækkelig belyst på nuværende tidspunkt. Udvalget har derfor ikke fundet det forsvarligt allerede nu at stille forslag til en mere omfattende reform af ordningen vedrørende arbejdsvederlag.

Nogle af de spørgsmål, der rejser sig ved overvejelser om lønudjævning, skal dog omtales nedenfor, idet det drejer sig om problemer, som vil indgå i udvalgets fortsatte arbejde.

2.5.3. Spørgsmålet om at anvende kvalifikationstillæg til lønudjævning.

Ifølge arbejdspegeundersøgelsen er anstalterne tildelt kvalifikationstillæg, der som nævnt udgør ca. 50% af normaltimelønnen. Eventuel ophævelse af kvalifikationstillægsordningen og anvendelse af det derved frigjorte beløb til en generel lønforhøjelse vil kunne begrunde en forhøjelse på ca. 0,50 kr. pr. time af normalløsniveauet for de indsatte i anstalterne. Da en eventuel forhøjelse også vil få betydning for lønniveauet i arresthuse og i Københavns fængsler, som ikke er omfattet af kvalifikationstillægsordningen, vil det generelle normaltimeløsniveau imidlertid kun kunne hæves med ca. 0,30 kr. pr. time. Samtidig hermed vil ca. 400 ud af ca. 1700, nemlig de indsatte der hidtil har modtaget kvalifikationstillæg,

dog få nedsat arbejdspegeindtjeningen med godt 25%.

Udvalget finder ikke, at man kan anbefale, at de nuværende indehavere af kvalifikationstillæg skal gå ned i løn. Man har derfor overvejet at tilføre arbejdspegeordningen flere midler i form af hel eller delvis frigivelse af løsladelsesbeløbet. Udvalget har imidlertid ikke kunnet anbefale frigivelse af løsladelsesbeløbet til dette formål, jfr. i øvrigt afsnit 2.5.5.

Udvalget finder endvidere, at en fuldstændig ophævelse af kvalifikationstillægsordningen vil være forbundet med problemer for den daglige drift af anstalterne og anstalternes produktionsapparat. Baggrunden herfor er bl.a., at kvalifikationstillæg tildeles indsatte, som er beskæftiget enten ved arbejde, som er nødvendig for anstalternes daglige drift (økonomiarbejde), eller ved produktionsarbejde, hvor akkordindtjening er forbundet med sikkerhedsmæssige risici og lignende eller i øvrigt ikke lader sig praktisere.

Endelig er det anført, at anstalterne kan tænkes at reagere på kvalifikationstillæggenes bortfald ved at indføre akkord på områder, som man ikke hidtil har anset for egnede til akkordsættelse.

I sammenhæng hermed finder udvalget, at det må tages i betragtning, at det fortsatte arbejde med problemerne omkring arbejdsdrift, økonomidrift og undervisning kan vise, at der er behov for at kunne variere aflønningen på områder, hvor akkord ikke er mulig.

2.5.4. Spørgsmålet om at regulere akkordlønniveauet med henblik på lønudjævning.

Ifølge arbejdspegeundersøgelsen er ca. 350 indsatte i anstalterne akkordaf-

lønnede med en gennemsnitlig dagindtjening på ca. 45 kr. Som omtalt i kapitel 3 er det meningen, at akkordniveauet skal fastsættes således, at betalingen for en tilfredsstillende arbejdspræstation svarer til den indtjening, der kan opnåes ved normal timeløn for arbejde af samme karakter. Af grunde som udvalget på nuværende tidspunkt ikke har haft mulighed for at undersøge nøjere, ligger akkordindtjeningen imidlertid væsentlig over dette niveau.

En eventuel tilpasning af det gennemsnitlige akkordniveau til timelønsniveauet ville kunne begrunde en forhøjelse af det gennemsnitlige timelønsniveau med ca. 0,30 kr. pr. time.

En sådan tilpasning vil imidlertid indebære styringsmæssige problemer, som på kort sigt ikke lader sig løse, bl.a. fordi der ikke foreligger mere indgående analyser og vurderinger af akkordlønningens betydning for arbejdsdriftens produktivitet. Udvalget må derfor afstå fra på nuværende tidspunkt at foreslå indgreb i akkordlønordningen, som i øvrigt ville rejse komplicerede overgangsproblemer.

2.5.5. Spørgsmålet om at inddrage løsladelsesbeløbet med henblik på lønudjævning.

Indsatte, som er beskæftiget ved kriminalforsorgens foranstaltning, »opsparer« ca. 7 kr. pr. opholdsdag til brug for underholds- og etableringsudgifter ved løsladelsen. Inddragelse af dette beløb ville muliggøre en forhøjelse af arbejdspengeniveauet med ca. 0,80 kr. pr. time.

Af en arbejdsgruppe vedrørende revision af anordninger m.v. blev det i 1971 foreslået, at ordningen med løsladelsesbeløb blev ophævet. Forslaget blev ikke taget til følge, men det vil være naturligt,

at nærværende udvalg tager spørgsmålet op til fornyet behandling. Overvejelserne bør imidlertid ske i forbindelse med en bredere vurdering af problemerne omkring udslusning af de indsatte til det almindelige samfund.

Udvalget finder derfor, at det er for tidligt at aktualisere spørgsmålet om en mere vidtgående ændring af løsladelsesbeløbsordningen. Derimod foreslår man, jfr. nedenfor, en mere begrænset ændring, der tager sigte på at åbne mulighed for, at de indsatte kan anvende en del af løsladelsesbeløbet til dækning af udgifter i forbindelse med udgang.

2.5.6. Spørgsmålet om at konvertere gratisydelse med henblik på at forhøje arbejdspengene.

Udvalget har overvejet, i hvilket omfang det er muligt at konvertere forskellige »gratisydelse« såsom kost, beklædning, toiletartikler o.s.v. med henblik på at forhøje arbejdspengene. Såfremt en sådan konvertering skal have en mere marginal betydning, må den efter et umiddelbart skøn nødvendigvis omfatte konvertering af »kost« til kostpenge og etablering af muligheder for, at de indsatte selv kan indkøbe og tilberede kost. Gennemførelsen af en sådan konvertering indebærer en række videregående konsekvenser af bl.a. personalemæssig art, som udvalget endnu ikke har haft mulighed for at overveje.

2.6. Forbedring af de indsatte økonomiske vilkår under udgang.

2.6.1. Anvendelse af løsladelsespenge under udgang.

I kapitel 4 er der gjort rede for de indsatte forbrug og ændringer i de indsatte forhold, der kan påvirke forbruget i bred

forstand. Der er bl.a. peget på, at antallet af udgange med overnatning er blevet væsentlig udvidet i løbet af 1970'erne, og uden at der samtidig er sket en forbedring af de indsattes muligheder for at afholde de øgede udgifter, der har været en følge af denne udvikling.

Efter det for udvalget oplyste forekommer det, at indsatte af økonomiske grunde må afstå fra at benytte en tilladelse til udgang, fordi behovet for rede penge er større uden for anstalterne. Dette indicerer, at økonomiske bekymringer i forbindelse med udgang kan være betydelige også for indsatte, der alligevel benytter udgangsmulighederne. Derved kan den resocialiserende betydning, der tilstræbes med udgangsordningen blive hæmmet. Udvalget finder det i øvrigt principielt uheldigt, såfremt indsatte af grunde, som de i hovedsagen er uden indflydelse på, er afskåret fra at anvende de lempelser i afsoningsvilkårene, som der er truffet beslutning om, og som de derfor også bør kunne gøre brug af.

Som nærmere omtalt i kapitel 3 og 4 opsparer domfældte et løsladelsesbeløb, der forudsættes anvendt til underhold, indskud i lejlighed, indkøb af arbejdstøj og lignende udgifter, der er hensigtsmæssige i forbindelse med den indsattes genindpasning i det civile samfund efter løsladelsen. Et af de væsentligste hensyn der ligger til grund for udgangsordningen er, at den indsatte skal kunne bevare kontakten med familien med henblik på at fremme mulighederne for genindpasning i det civile samfund. Det er således i vidt omfang de samme hensyn, som ligger til grund for henholdsvis løsladelsespengeordningen og udgangsordningen.

På denne baggrund vil det være naturligt, om løsladelsesbeløbet i et vist om-

fang kunne anvendes i forbindelse med udgang. Udvalget foreslår derfor, at der åbnes mulighed for, at indsatte der har tilladelse til udgang med overnatning af løsladelsesbeløbet ud over 500 kr. kan få udbetalt op til 75 kr. pr. udgang til dækning af udgifter til underhold (kost og lomme-penge), under rejse frem og tilbage til udgangsadressen og i øvrigt til udgifter, der ikke er omfattet i reglerne i bistandsloven, jfr. nedenfor.

Det bemærkes, at efter nugældende praksis med hensyn til udgang vil indsatte have opsparet et løsladelsesbeløb på godt 500 kr. inden første mulighed for udgang med overnatning. Herefter vil de beløb, der efter forslaget løbende vil kunne anvendes af løsladelsesbeløbet under udgang, normalt svare til ca. halvdelen af den løbende »optjening« af løsladelsesmidler.

Da det er formålet med forslaget at forbedre de indsattes økonomiske vilkår under udgang, er det en afgørende forudsætning for forslaget, at det frigivne løsladelsesbeløb ikke modregnes i den hjælp til underhold under udgang, som den indsattes familie kan ydes efter bistandsloven, jfr. nedenfor.

2.6.2. Hjælp efter bistandsloven til indsattes familier under udgang.

I henhold til bistandsloven kan der ydes et beløb på for tiden 70 kr. pr. døgn til den indsattes familie under den indsattes besøg i hjemmet i forbindelse med udgang. Det er en forudsætning herfor, at den indsattes familie i forvejen modtager hjælp efter bistandsloven, eller at familiens indtægt ligger på et tilsvarende niveau. Efter det for udvalget oplyste, yder ikke alle kommuner denne hjælp, ligesom kendskabet blandt potentielle modtagere af

hjælpen er utilstrækkelig. Udvalget skal derfor foreslå, at fængslerne orienterer den indsatte og den indsattes familie ved hver udgang om den nævnte hjælpemulighed ved anvendelse af et blanketsystem, der også indebærer praktiske lettelser ved ansøgning til bistandskontorerne om den omhandlende hjælp.

2.6.3. Modregning af kostpenge under udgang.

Principielt skal indsatte betale for det offentlige udgifter til underhold, forplejning og hjemsendelse, for tiden 75 kr. pr. påbegyndt døgn. I praksis bliver kravet om betaling af det nævnte beløb for så vidt angår fængselsdømte i almindelighed afskrevet som uerholdeligt. Indsatte, der har tilladelse til frigang til lønnet arbejde uden for anstalten, får dog modregnet det nævnte beløb i lønnen. Endvidere inddrages beløbet hos et mindre antal andre fængselsdømte, hos hvem betalingsevnen ligeledes er til stede. Ved beregning af beløbet fradrages et beløb, for tiden 30 kr. for hvert døgn den indsatte har været fraværende fra institutionen på grund af udgang eller lignende og derfor ikke modtager kost i fængslet. Det nævnte fradrag gives dog ikke for de første 3 døgn fravær. Der gives således fx. ikke fradrag i tilfælde af »week-end udgang«.

Udvalget foreslår, at den nævnte adgang til at nedsætte opholdsudgifter m.v. som følge af fravær udvides til at omfatte fravær i 1 døgn og derover. Det bemærkes, at kun ganske få indsatte vil blive berørt af forslaget.

2.6.4. Forbedring af den gældende billettilskudsordning.

Anstaltens geografiske beliggenhed indebærer, at et forholdsvis stort antal

indsatte, navnlig fra det storkøbenhavn-ske område, ikke kan anstaltsplaceres i overensstemmelse med det såkaldte nærhedsprincip, hvorefter indsatte, bl.a. under hensyn til mulighederne for besøg og udgang, så vidt muligt søges placeret i en anstalt i nærheden af deres bopæl. Som nævnt i kapitel 4 er der indført en rabat- og tilskudsordning for rejser med DSB m.v., der indebærer, at indsatte maksimalt skal betale 60 kr. pr. rejse uanset rejse-længden. Dette beløb, der svarer til ca. 2 daglønninger for en indsat, forekommer efter udvalgets opfattelse urimeligt højt. Hertil kommer, at rejsetilskudsordningen i praksis virker skævt, idet indsatte, der ikke er anbragt i overensstemmelse med nærhedsprincippet, i modsætning til indsatte for hvem dette er opfyldt, typisk må betale maksimumsbeløbet på 60 kr. pr. rejse.

Med henblik på at mindske de indsattes rejseudgifter i forbindelse med udgang samt at rette op på den nævnte skævhed foreslår udvalget principalt, at der gennemføres en ordning, hvorefter der ydes tilskud til dækning af hele rejseudgiften. Subsidiært foreslår man, at der ydes tilskud til dækning af den del af udgiften, der overstiger 25 kr., hvilket beløb omtrentligt svarer til en dobbeltrejse inden for HT-området.

Gennemførelse af det principale forslag anslås at ville medføre en merudgift på ca. 300.000 kr. årligt og merudgiften ved gennemførelse af det subsidiære forslag ca. 200.000 kr.

2.6.5. Andre behov affødt af udviklingen.

Foruden den ovenfor anførte udvidelse i antallet af udgange redegøres der i kapitel 4 for en række andre ændringer i de indsattes forhold, der må antages at

have påvirket deres behov. Som led i den almindelige kriminalpolitiske udvikling er der inden for de seneste 10-15 år gennemført en række ordninger m.v., der i økonomisk henseende har været til såvel gunst som ugunst for de indsatte. Der er således indført gunstigere ordninger vedrørende tilskud til tandbehandling og rejseudgifter. På den anden side er der sket en betydelig udvidelse i antallet af besøg. Pligten til at gå i anstaltens tøj er ophævet. Fritids- og fællesskabsmulighederne, adgangen til at supplere kostforplejningen samt til at medbringe egne effekter er udvidet.

Udvalget finder, at adskillige af disse ændringer må antages at have påvirket de indsattes behov i opadgående retning. Det er dog ikke muligt på det foreliggende grundlag mere eksakt at angive, i hvilket omfang, endsige hvorledes det fordeler sig på grupper af de indsatte. Disse spørgsmål vil blive søgt belyst nærmere i ovennævnte »klientundersøgelse«.

2.7. Resumé af forslag, der kan gennemføres uden yderligere principielle overvejelser.

I det foregående har udvalget redegjort for de overvejelser, det har været muligt at anstille på nuværende tidspunkt omkring arbejdsplengene.

Der er bl.a. beskrevet en række problemer med relation til arbejdspengeordningens struktur. Udvalget har ikke ment at kunne gøre disse spørgsmål til genstand for en endelig vurdering, før det kan ske på grundlag af undersøgelser og analyser i forbindelse med de øvrige opgaver, der er pålagt udvalget med hensyn til arbejdsdrift, undervisning og fritidsanvendelsen i fængslerne.

Udvalget har imidlertid fundet det på-

krævet, at de indsattes økonomi lettes specielt under udgang, og stiller med henblik herpå følgende forslag, der vil kunne gennemføres uden yderligere principielle overvejelser.

1. Det foreslås, at indsatte, der har tilladelse til udgang med overnatning, af det »opsparede« løsladelsesbeløb ud over 500 kr. kan få udbetalt op til 75 kr. pr. udgang. Det er en forudsætning, at det således frigivne løsladelsesbeløb ikke modregnes i den hjælp til underhold under udgang, som den indsatte familie kan ydes efter bistandsloven. Forslaget er omtalt under punkt 2.6.1.
2. Det foreslåes, at de indsatte og deres familier ved anvendelse af et blanket-system ved hver udgang bliver informeret om støttemulighed i henhold til bistandsloven. Forslaget er omtalt under punkt 2.6.2.
3. Det foreslåes, at indsatte, af hvilke der afkræves betaling for underhold, forplejning og hjemsendelse, indrømmes et fradrag heri på 30 kr. for hvert døgn, han eller hun har været fraværende fra institutionen på grund af udgang eller lignende. Forslaget er omtalt under punkt 2.6.3.
4. Det foreslåes principielt, at der i forbindelse med udgang ydes de indsatte tilskud til dækning af hjemrejseudgiften, subsidiært til dækning af udgifter ud over 25 kr. Forslaget er omtalt under punkt 2.6.4.
5. Herudover foreslåes, at der i forbindelse med en justering af kvalifikationsstillægsordningen med sigte på at tilvejebringe større ensartethed i ordningens administration bliver tilvejebragt midler til en generel forhøjelse af arbejdspengene med 0,20 kr. pr. time. Der henvises til afsnit 2.5.1.

3. ARBEJDSPENGEORDNINGEN I HOVEDTRÆK.

3.1. Formålet med at udbetale arbejds- penge til de indsatte.

I betænkning nr. 272/1960 vedrørende beskæftigelsen i kriminalanstalterne er det bl.a. anført, at det bør tilstræbes, *at* arbejdspengeordningen indeholder den fornødne stimulans til flid og omhu ved arbejde, *at* den fremmer den indsatte selvhjulpethed, og *at* arbejdspenge har en rimelig størrelse. Om anvendelse af arbejdspengene er det bl.a. anført, at de indsatte kan anvende en del af arbejdspengene (købeevne) til tobak og andre nydelsesmidler i mådeholdent omfang, til porto, husflidsmaterialer, toiletartikler og lign. Den resterende del af arbejdspengene kan de indsatte anvende under afsøningsopholdet til forsørgsformål og, når disse formål er tilgodeset, til hjælp til pårørende og til anskaffelse af genstande, der kan være til længerevarende gavn og nytte for den indsatte samt til opsparing til brug ved løsladelsen. Som eksempler på anvendelsesmuligheder er nævnt beklædning, kontingent til fagforeninger og lign. Disse anvendelser gør det i et vist omfang muligt for de indsatte selv at klare deres forpligtelser og skaber derved grundlag for en appel til deres vilje til selvhjulpethed.

Det må antages, at de nævnte principper fortsat er gældende for den nuværende arbejdspengeordning.

3.2. Arbejdspengeordningens opbygning.

Arbejdspengeordningen er bygget op som et almindeligt lønsystem, der omfatter timeløn, akkordløn samt diverse former for tillæg. Som supplement hertil er der til indsatte, der er fraværende fra beskæftigelse på grund af sygdom, etableret en dagpengeordning.

Akkordsatsen skal fastsættes således, at betalingen for en i enhver henseende tilfredsstillende arbejdspræstation svarer til den indtjening, der kan opnås ved normal timeløn for arbejde af samme karakter.

For særligt kvalificeret arbejde, der er aflønnet ved timeløn, kan der ydes et kvalifikationstillæg

Inden for et direktoratet for kriminalforsorgen fastsat maksimalt antal kvalifikationstillæg, der samtidig kan ydes - for tiden 454 - træffer anstalterne afgørelse om, hvor mange kvalifikationstillæg der afhængig af arbejdets art og omfang kan ydes til de indsatte. Forudsætningen for at udbetale kvalifikationstillæg er, *at* arbejdet ikke kan akkordsættes, *at* den indsatte har de fornødne arbejdsmæssige kvalifikationer, *at* tillægget er betinget af det arbejde, der er grundlaget for ydelsen (tillægget kan derfor ikke »medtages« ved arbejdsskift), *at* kvalifikationstillægget ikke må benyttes til forhøjelse af timeløn til indsatte, der alene udviser stadig og god flid, men som ikke er i besiddelse af særlige kvalifikationer til det pågældende arbejde, samt endelig *at* den indsatte ikke er anbragt i modtagelsesafdeling.

Der har været og er fortsat (jfr. afsnit 7) i praksis visse problemer med hensyn til administrationen af såvel akkordsatser som tildeling af kvalifikationstillæg.

3.3. Dispositionsretten over arbejds- penge.

Blandt andet med det formål at sikre, at arbejdspengene anvendes til dækning af de forudsatte behov, samt i et vist omfang også af sikkerhedsmæssige grunde, er der fastsat forskellige begrænsninger i de indsatte rådighed over arbejdspengene.

Fra 1962 til 1973 var arbejdspengene delt i tre konti: konto 1 »løsladelsesmid-

ler«, konto 2 »forsorgsmidler« og konto 3 »købeeavn«, senest i forholdet 20 - 20 - 60. »Købeeavnen« blev udbetalt til den indsatte fri disposition. »Forsorgsmidlerne« kunne den indsatte imidlertid kun råde over med anstaltens tilladelse.

»Løsladelsesbeløbet« blev opsparet til løsladelsen, og i forbindelse hermed blev der truffet bestemmelse om, hvorvidt den indsatte skulle have beløbet udbetalt til fri rådighed, eller om det helt eller delvist skulle forvaltes for ham af tilsynsmyndigheden.

I 1973 gennemførtes den nuværende arbejdspengeordning, ifølge hvilken den indsatte har fri rådighed over såvel »købeeavnen« som »forsorgsmidlerne«. Den nuværende ordning indebærer således en todeling af arbejdspengene. »Løsladelsespengene« udbetales fortsat ved løsladelsen og beregnes - i modsætning til tidligere - nu på grundlag af antal opholdsdage i stedet for en andel af arbejdspengene. Der er fortsat hjemmel til i forbindelse med eventuel prøveløsladelse at fastsætte vilkår om forvaltning af løsladelsesbeløbet. Efter praksis udbetales dette beløb som alt overvejende hovedregel til den indsatte fri disposition.

Den ændrede beregningsmetode af løsladelsesbeløbet har ikke ændret det relative forhold mellem dette beløb og de arbejdspenge, som under anstaltsopholdet udbetales til den indsatte disposition. De udbetalte løsladelsespenge udgør således fortsat ca. 20% af den samlede arbejdspengeudbetaling til de indsatte.

3.4. Særligt om dyrtidsregulering af arbejdspengene.

Arbejdspengene blev indtil 1. april 1967 reguleret efter et særligt »fangepristal« udarbejdet af Danmarks Statistik.

»Fangepristallet« blev beregnet på grundlag af de varer, som de indsatte efter de da gældende regler kunne købe under anstaltsopholdet. Reguleringen fandt sted, når »fangepristallet« udløste en stigning svarende til 30 øre pr. arbejdsdag for de indsatte i anstalterne.

Fra den 1. april 1967 til den 1. april 1973 blev arbejdspengene reguleret med 30 øre pr. dag for hver 8 points udsving i det almindelige reguleringspristal.

Regulering fandt sted pr. 1. april og 1. oktober på grundlag af reguleringspristallet for henholdsvis januar og juli mdr.

Fra den 1. april 1973 blev arbejdspengenes grundsats forhøjet med 3% for hver 3 points stigning i det almindelige reguleringspristal. Reguleringen blev foretaget pr. 1. april og 1. oktober på grundlag af reguleringspristallet for henholdsvis januar og juli kvartaler.

Sidstnævnte reguleringsordning var gældende indtil 31. marts 1983, hvor den blev suspenderet ved lov nr. 10 af 16. oktober 1982 om suspension af dyrtidsreguleringen af arbejdstageres løn. I henhold hertil reguleres arbejdspengene fra den 1. april 1983 at regne med 2% halvårlig af de gældende arbejdspengesatser pr. 1. oktober 1982. Den nævnte reguleringsordning vil være gældende i 1983 og 1984.

4. DE INDSATTES FORBRUG.

4.1. Gældende regler og praksis.

Principielt skal indsatte betale for det offentlige udgifter til underhold, forplejning og hjemsendelse, for tiden 75 kr. pr. påbegyndt døgn. I praksis bliver kravet om betaling af det nævnte beløb for så vidt angår fængselsdømte i almindelighed afskrevet som uerholdeligt. Indsatte, der har tilladelse til frigang til lønnet ar-

bejde uden for anstalten, får dog modregnet det nævnte beløb i lønnen. Endvidere indkræves beløbet hos et mindre antal andre fængselsdømte, hos hvem betalings- evnen ligeledes er til stede. Ved beregning af beløbet fradrages et beløb på for tiden 30 kr. for hvert døgn den indsatte har været fraværende fra institutionen på grund af udgang eller lignende. Det nævnte fradrag gives dog ikke for de første 3 døgn fravær. Der gives således fx. ikke fradrag i tilfælde af »weekendudgang«.

Arbejdstøj og undertøj m.v. udleveres vederlagsfrit ved indsættelsen. Såfremt den indsatte ønsker det, kan der endvidere udleveres visse former for fritidstøj, fodtøj og anden beklædning. Der er mulighed for regelmæssigt at få udskiftet den udleverede beklædning.

Tidligere havde de indsatte pligt til under anstaltsopholdet at anvende det tøj, som blev udleveret af anstalten. Imidlertid fik de indsatte i begyndelsen af 1970'erne som led i normaliseringen af den daglige tilværelse adgang til at anvende privat beklædning navnlig i fritiden. Flertallet af de indsatte benytter sig nu af denne mulighed. De indsatte kan vederlagsfrit få deres private beklædning vasket på et af kriminalforsorgens centralvaskerier. Endvidere kan de få yderbeklædningen rensset og repareret ved anstaltens foranstaltning. Udgifter til større reparationer, omsyning, kemisk rensning og lign. samt vask af tøj, der skønnes uegnet til institutionsvask, må den indsatte dog selv afholde.

De indsattes celler/opholdsrum er forsynet med seng med madras m.v., bord, stol, skab, askebæger og rumbelysning. Endvidere er der mulighed for i et vist omfang at udstyre opholdsrummene med yderligere inventar m.v. Der udleveres sen-

gelinned, diverse toilettartikler, håndklæder, barbergrej, sæbe m.v.

De indsatte får gratis lægehjælp incl. medicin. Endvidere ydes der tilskud til tandbehandling efter gunstigere regler end i det civile samfund. Således er akut tandbehandling gratis, mens anden supplerende tandbehandling skal betales af den indsatte med højst 1/6 af den samlede udgift. Der er gratis periodiske tandefter- syn for indsatte med opholdstider på 3 måneder og derover samt indsatte i Københavns fængsler og - i det omfang arresthuslægen anbefaler det - arresthuse- ne.

Anstalten afholder udgifterne til anskaffelse af lægeordineret brilleglas i almindelig udførelse samt yder tilskud til brillestel efter regler, svarende til sikrings- styrelsens regler for børn under 16 år, det vil sige efter gunstigere regler end i det ci- vile samfund.

Anstalten afholder nødvendige udgif- ter i forbindelse med gennemførelsen af et uddannelsesforløb. Såfremt uddannelsen finder sted uden for anstalten i forbindel- se med en udgangsordning, er det dog en forudsætning, at udgifterne ikke kan dækkes på anden vis, eller at det vil være særligt belastende for den indsatte selv at afholde disse. De indsatte har ikke mulig- hed for under anstaltsopholdet at modtage uddannelsesstøtte fra Statens Uddan- nelsesfond, ligesom de normalt heller ikke kan modtage uddannelseshjælp efter bistandsloven. Undtagelsesvis ydes der hjælp efter bistandsloven til gennemfø- relse af uddannelser, der har væsentlig be- tydning for den indsattes mulighed for at opnå beskæftigelse efter løsladelsen, fx. hjælp til erhvervelse af kørekort.

Brevpapir og konvolutter udleveres gra- tis. Porto må den indsatte som hovedregel

selv betale.

Til brug i de indsattes fællesopholdsrum indkøbes dagligt de almindeligste dagblade, hvorimod ugeblade og lign. må købes af den indsatte selv. I nogle anstalter er der i de indsattes celler/stuer installeret centralt radioanlæg med mulighed for at aflytte Danmarks Radios programmer. Anstalter uden centralt radioanlæg udlåner i et vist omfang radioer til indsatte. I øvrigt har de indsatte adgang til at medbringe egen radio. I de indsattes fællesopholdsstuer er der af anstalten stillet sort/hvid TV til rådighed.

Licens for radio og TV betales af anstalten. I hovedparten af anstalterne har de indsatte indgået fælles lejemaal af farve-fjernsyn hos lokale radioforhandlere. I de lukkede anstalter, hvor de indsatte låses inde på cellen om natten, er der mulighed for at optage TV programmer på video, således at de indsatte efterfølgende kan se TV programmer, som er vist efter afmønstringen. I arresthusene og på Københavns fængsler kan de indsatte leje radio og TV.

Hovedparten af anstalterne og arresthusene er tilknyttet den almindelige folkebiblioteksordning, således at de indsatte har mulighed for frit at låne bøger.

I de åbne anstalter er der opstillet mønttelefoner, som de indsatte for egen regning kan benytte.

De indsatte skal, som tidligere nævnt, selv betale nydelsesmidler som tobak, kaffe, kager, chokolade, frugt, alkoholfrie drikkevarer og lign. Endvidere har de indsatte i et vist omfang mulighed for efter eget ønske og for egen regning at supplere kostforplejningen.

Udgifter til fritidsvirksomhed, husflidsmaterialer og lign. må de indsatte selv betale.

Udgifter i forbindelse med udgang fra anstalten skal de indsatte som hovedregel selv afholde.

Det drejer sig især om rejseudgifter - herunder udgifter til forplejning under rejsen - udgifter til forplejning i hjemmet, udgifter til diverse småforbrødsudgifter i forbindelse med udgangen, fx. udgifter til en biograftur, til overværelse af en sportskamp, til en mindre gave til pårørende og lign.

For så vidt angår rejseudgifter ydes der 18% rabat på billetter til togrejser med DSB m.v. og således, at den indsatte skal betale højst 60 kr. af billetprisen.

Visse kommuner navnlig i hovedstadsområdet og i de større provinsbyer yder dog et beløb på for tiden 70 kr. pr. døgn til den indsatte familie i forbindelse med den indsatte besøg i hjemmet under udgang. Det er en forudsætning herfor, at den indsatte familie i forvejen modtager hjælp efter bistandsloven, eller at familiens indtægt ligger på et tilsvarende niveau. Som udgangspunkt for beregning af beløbet er anvendt 1/30 af underholdstaksten for en enlig.

De indsatte er under anstaltsopholdet som hovedregel afskåret fra at modtage hjælp efter den sociale lovgivning bortset fra hjælp, som er af betydning for den indsatte tilværelse efter løsladelsen. Således er der mulighed for at få dækket faste udgifter til fx. fagforeningskontingent, betaling for opbevaring af bohaver og afdrag på afbetalingskontrakter vedrørende sædvanligt indbo efter bistandsloven.

Endvidere kan der efter denne lov ydes hjælp til betaling af beklædning, der som led i den indsatte resocialisering skal benyttes uden for institutioner.

Den indsatte er normalt fritaget for be-

taling af arbejdsløshedskasse under afsoningen.

Endelig kan der efter bistandsloven ydes hjælp til familien, når en person er afskåret fra sine sædvanlige indtjeningsmuligheder på grund af ophold i en af kriminalforsorgens institutioner.

I det omfang de indsatte selv skal afholde udgifter til forbrug, kan de anvende indtjente arbejdspenge eller medbragte eller tilsendte penge. Indsatte, der udstår fængsel i afsoningsanstalt, kan dog ikke anvende medbragte og tilsendte penge til køb af nydelsesmidler (fx. tobaksvarer, kaffe, konfekturer, alkoholfrie drikkevarer, frugt og enkelte forplejningsvarer, der ikke kræver tilberedning). Baggrunden herfor er ligheds-, sikkerheds-, ordens- samt beskæftigelsesmæssige hensyn.

4.2. Ændringer i de indsattes forhold, der kan have påvirket forbruget.

I 1975 blev kostforplejningsordningen revideret, hvilket bl.a. medførte, at visse mindre populære retter blev udskiftet, og antallet af pålægsorter blev forøget. Ligeledes i 1970'erne blev de indsattes adgang til at supplere den almindelige kostforplejning med frugt og enkelte forplejningsvarer, der ikke kræver tilberedning, udvidet. I praksis har de indsatte nu mulighed for i anstaltsbutikkerne at købe konserver, æg, pandekagemel og lign., som kan tilberedes på tekøkkener i belægningsafdelingerne.

Før 1970 havde de indsatte pligt til i såvel arbejdstiden som i fritiden at gå i det tøj, som blev stillet til rådighed af anstalten. I begyndelsen af 1970'erne fik de indsatte adgang til navnlig i fritiden at anvende privat beklædning. Samtidig blev der indført mulighed for, at de indsatte private beklædning gratis kan vaskes i krimi-

nalforsorgens centralvaskerier.

I begyndelsen af 1970'erne blev antallet af udgange med henblik på besøg hos bestemte personer, det vil sige udgange med overnatning, væsentlig udvidet. Således blev der i 1972 givet ca. 3500 af sådanne udgangstilladelser årligt, hvor antallet nu er godt 10.000 årligt.

Det gennemsnitlige daglige belæg i anstalterne var ca. 1800 i 1972 og ca. 1660 i 1982. Også antallet af korte udgange uden overnatning er øget i den nævnte periode.

Som tidligere nævnt skal de indsatte som hovedregel selv afholde udgifter i forbindelse med udgang. Således udbetales der fx. ikke kompensation for den forplejning, som de indsatte ellers ville have fået under anstaltsopholdet. Dog er der, som nævnt ovenfor, mulighed for at få tilskud til dækning af rejseudgifter, ligesom der efter bistandsloven i visse tilfælde kan ydes et beløb til den indsatte familie, til dækning af de ekstra udgifter som denne har til underhold i forbindelse med den indsatte besøg i hjemmet under udgang.

Med hensyn til rejsetilskudsordningen bemærkes, at den virker diskriminerende for det relativt store antal indsatte, der ikke kan anstaltsplaceres i overensstemmelse med det såkaldte nærhedsprincip, hvorefter indsatte under hensyn til mulighederne for besøg og udgang så vidt muligt bør anbringes i en anstalt i nærheden af bopælen. Denne gruppe af indsatte må typisk betale maksimumbeløbet, ifølge rejsetilskudsordningen - for tiden 60 kr., det vil sige svarende til 2 daglønninger - i modsætning til indsatte i næranstalt, der i almindelighed kan nøjes med at betale et mindre beløb.

Med hensyn til hjælpemuligheden i henhold til bistandsloven bemærkes, at

det efter det for udvalget oplyste er begrænset, i hvilket omfang der ydes hjælp efter denne bestemmelse, dels fordi ikke alle kommuner yder hjælp efter bestemmelsen, dels fordi kendskabet til bestemmelsen blandt indsatte og familierne til indsatte ikke er tilstrækkeligt.

I begyndelsen af 1970'erne er der gennemført en principiel ligestilling mellem undervisning og beskæftigelse inden for arbejdsdrift og økonomivæsen. Herefter betragtes skolen som et »værksted« i lighed med anstaltens øvrige arbejdspladser. Denne ligestilling har været medvirkende årsag til, at andelen af indsatte, som deltager i undervisningsvirksomhed, gennem de seneste år har været stigende og nu udgør ca. 20% af de indsatte, som er beskæftiget ved kriminalforsorgens foranstaltning. De indsatte, som deltager i undervisning, har efter de gældende regler ikke mulighed for at modtage kvalifikations- eller andre lignende tillæg, således at de alene aflønnes efter normal timelønsats. Som følge heraf må det antages, at andelen af indsatte, som alene oppebærer normal timeløn, er steget.

I 1978 blev der gennemført gunstigere regler for de indsattes adgang til tandbehandling og tandeftersyn. Den indsatte andel af udgiften til supplerende tandbehandling blev således nedsat fra 1/3 til 1/6 af den samlede udgift.

I 1967/68 og 1972 blev de indsatte arbejdstid trinvis nedsat fra 45 til 40 timer ugentlig med en deraf følgende udvidelse af fritiden.

I de åbne anstalter er de indsatte mulighed for fællesskab i fritiden yderligere udvidet, idet afmønstringen og indelukningen i cellerne om aftenen i løbet af 1970'erne er afskaffet. Herefter bliver alene yderdørene låst.

I de lukkede anstalter har de indsatte i løbet af 1970'erne tilsvarende fået større adgang til at opholde sig i hinandens celler i fritiden inden afmønstringen.

Det må antages, at denne udvidelse af de indsatte fællesskab i fritiden medfører forøgede udgifter til fx. hobbyrekvisitter, nydelsesmidler og lign.

Ligeledes i begyndelsen af 1970'erne er der gennemført en række lempelser i besøgsreglerne, som har muliggjort en væsentlig udvidelse af adgangen til at modtage besøg.

De besøgende skal som altovervejende hovedregel selv afholde udgifterne i forbindelse med besøgene. Imidlertid er der mulighed for, at anstalten i ganske særlige tilfælde kan yde tilskud til de besøgendes rejse.

Der foreligger ikke en landsdækkende undersøgelse af, hvorledes de indsatte forbrug i gennemsnit fordeler sig på de enkelte poster. Imidlertid blev der i 1977 i statsfængslet i Vridsløselille gennemført en undersøgelse af de indsatte forbrug af indtjente arbejdspenge.

Af undersøgelsen fremgår at ca. 80% af arbejdspengene er anvendt til indkøb af nydelsesmidler m.v., ca. 10% er anvendt i forbindelse med udgang, mens de resterende ca. 10% er anvendt til at dække udgifter til tandbehandling, beklædning, privatgæld og lign.

4.3. Forbrug i forbindelse med løsladelsen.

Som nævnt i afsnit 3 optjener den indsatte, der udstår fængsel, under opholdet et løsladelsesbeløb, der bl.a. skal anvendes til diverse etableringsudgifter ved løsladelsen. Der vil typisk være tale om udgifter til underhold den første tid efter løsladelsen, til indskud i lejlighed, indkøb

af arbejdstøj og lign.

Indsatte, der udstår hæfte, og varetægtsarrestanter er ikke omfattet af denne ordning. Såfremt en indsat, der udstår fængsel, har været varetægtsfængslet umiddelbart forud for overførslen til fuldbyrdelsesanstalt eller datoen for fuldbyrdelsesordre, medregnes i beregning af løsladelsesbeløbet dog tillige opholdsdage i varetægtsfængsel (arresthus) fra det tidspunkt, hvor der er forløbet 3 mdr. fra varetægtsfængslingen.

Hvis den indsatte ikke ved hjælp af løsladelsesbeløbet eller på anden måde kan klare udgifterne til etablering m.v. efter løsladelsen, kan der ydes hjælp efter bistandslovgivningen. Såfremt den indsatte har fået udbetalt et større løsladelsesbeløb, er det praksis, at socialforvaltningen betinger sig, at en væsentlig del af beløbet anvendes til etablering, underhold m.v., inden der kan blive tale om udbetaling af bistandshjælp. Såfremt der er tale om løsladelsesbeløb fra ca. 200 kr. op til 500 kr., har det hidtil været praksis, at socialforvaltningen ikke tager hensyn til beløbet ved overvejelserne om, hvorvidt der skal ydes bistandshjælp. Af indberetninger fra tjenestestederne fremgår dog, at flere og flere kommuner som følge af den almene økonomiske stramning modregner det fulde løsladelsesbeløb i eventuel bistandshjælp.

Det fremgår af en undersøgelse, som udvalget har gennemført, at der normalt ikke udbetales hjemsendelsespenge til klienter, som har haft ophold i sociale døgninstitutioner m.v. Disse klienter er normalt henvist til hjælp i medfør af bistandsloven.

4.4. De indsatte selvhjulpethed.

Det fremgår af de foregående afsnit, at

en forholdsvis lille del af de indsatte forbrug i bred forstand betales ved hjælp af indtjente arbejdspenge. Den væsentligste del af forbruget betales af det offentlige, enten ved naturalydelse eller ved økonomisk tilskud.

En lille del af forbruget, som ikke kan opgøres nærmere, betales af den indsatte eller den indsatte familie ved hjælp af medbragte eller tilsendte penge. Det kan således konstateres, at graden af selvhjulpethed ikke er særlig stor.

Som nævnt i afsnit 3 er det i betænkning nr. 272/1960 vedrørende beskæftigelsen i kriminalanstalterne bl.a. anført, at det bør tilstræbes at fremme de indsatte selvhjulpethed. Udvalget, der som udgangspunkt er enig i det anførte, har imidlertid ikke haft mulighed for at vurdere spørgsmålet nærmere, herunder for at foretage sammenlignende undersøgelser inden for de andre institutionsområder. Spørgsmålet om de indsatte selvhjulpethed m.v. vil indgå i udvalgets fortsatte overvejelser.

5. ARBEJDSPENGENES UDVIKLING

5.1. Udviklingen i de indsatte arbejdspenge.

På baggrund af overvejelserne i betænkning nr. 272/1960 vedrørende beskæftigelsen i kriminalanstalterne blev arbejdspengesatsen til de indsatte i afsoningsanstalterne fra juli 1962 fastsat til 3,90 kr. pr. arbejdsdag. Normalarbejdstiden var 45 timer ugentlig fordelt på ugens 6 første dage. Afhængig af den indsatte flid var der mulighed for at forhøje arbejdspengene til 4,50 kr. pr. arbejdsdag, henholdsvis nedsætte dem til 3,30 pr. arbejdsdag. I arresthusene og på Københavns fængsler blev arbejdspengesatsen fastsat 1/3 lavere (normalsats 2,60 kr. pr.

arbejdsdag).

Normalsatsen for de indsatte i afsoningsanstalterne svarede herefter til en timeløn på 0,52 kr. pr. arbejdstime, mens den i arresthusene og på Københavns fængsler udgjorde 0,35 kr. pr. arbejdstime.

Ligeledes på baggrund af overvejelserne i betænkning nr. 272/1960 blev arbejdet i arbejdsdriften i videst muligt omfang akkordsat. Akkordsatsen, der blev centralt administreret, blev fastsat således, at en fuld tilfredsstillende arbejdsindsats blev honoreret med et beløb, der svarede til ovennævnte normale arbejdspengesats.

De nævnte arbejdspengesatser blev dyrtidsreguleret første gang i maj 1965, således at normalsatsen blev forhøjet til 0,56 kr. pr. arbejdstime. I 1967 blev der foretaget 2 reguleringer. Samtidig blev arbejdstiden nedsat til 44 timer ugentlig. I oktober 1968 blev arbejdstiden nedsat yderligere til 42 ½ time ugentlig samtidig med, at der blev gennemført en dyrtidsregulering. Normalsatsen udgjorde herefter 0,72 kr. pr. arbejdstime.

Under hensyn til, at arbejdspegenniveauet ud fra en samlet vurdering ikke var fulgt med udviklingen, gennemførtes på finansloven for finansåret 1971/72, som led i en 4-årig plan om fordobling af arbejdspegenniveauet, en forhøjelse af satserne med 50%, og i finansåret 1972/73 med yderligere 20%. Normaltimelønsatsen udgjorde fra april 1972 herefter 1,45 kr. og 0,96 kr. pr. arbejdstime i henholdsvis afsoningsanstalterne og arresthusene (incl. Københavns fængsler).

Fra juli 1973 blev der som tidligere nævnt gennemført en omlægning af arbejdspengesystemet. Omlægningen betød ikke en egentlig forhøjelse af det sam-

lede arbejdspegenniveau, men en ændret fordeling af de beløb, som de indsatte henholdsvis frit kunne disponere over under opholdet og skulle opspare til løsladelsen. Før juli 1973 kunne de indsatte i afsoningsanstalterne som nævnt frit anvende 60% af arbejdspengene. 20% kunne kun anvendes til nærmere angivne formål under anstaltsopholdet, mens de resterende 20% blev hensat til løsladelsen. Omlægningen af arbejdspengesystemet indebar, at den del af arbejdspengene, der skulle anvendes til særlige formål under anstaltsopholdet, blev tillagt den almindelige købeevne, således at den indsatte selv var ansvarlig for dispositionerne over arbejdspengene. Det hidtidige opsparingsbeløb til løsladelsen, hvis størrelse havde været afhængig af den indsatte arbejdsindsats, blev konverteret til et fast løsladelsesbeløb, der blev beregnet pr. opholdsdag.

Omlægningen indebar endvidere, at samtlige indsatte i kriminalforsorgens institutionssystem blev aflønnet efter et ensartet aflønningssystem.

Som nævnt udgjorde de indsatte købeevne og forsgsmidler inden juli 1973 henholdsvis 60% og 20% af arbejdspengesatsen. Da normalpengesatsen udgjorde 1,45 kr. pr. arbejdstime, var de indsatte købeevne og forsgsmidler således henholdsvis 0,87 kr. og 0,29 kr. pr. arbejdstime, eller i alt 1,16 kr. pr. arbejdstime, som i større eller mindre omfang frit kunne benyttes under anstaltsopholdet. Efter juli 1973 udgjorde den omregnede arbejdspengesats, der nu kun indeholdt den indsatte disponible købekraft, 1,20 kr. pr. time. Løsladelsesbeløbet blev fastsat til 2,62 kr. pr. opholdsdag.

Den tidligere omtalte planlagte fordobling af arbejdspengesatserne blev afslut-

tet i april 1974, hvorefter normalarbejds- pengesatsen udgjorde 1,45 kr. pr. arbejdstime.

Arbejdspengesatserne er herefter dyrtidsreguleret i overensstemmelse med udviklingen i det lønregulerende pristal.

I efteråret 1977 blev det konstateret, at dyrtidsreguleringen set over en kortere periode ikke havde givet dækning for de reelle prisstigninger på de varekategorier, der har særlig vægt i de indsattes forbrugsmønster. På baggrund af en undersøgelse i statsfængslet i Vridsløselille af dette forbrugsmønster beregnede Danmarks Statistik et efterslæb i arbejds- pengesatsens udvikling. På baggrund heraf blev arbejdspengene i april 1978 ekstraordinært forhøjet med 0,28 kr. pr. arbejdstime, således at arbejdspengesatsen fra dette tidspunkt incl. dyrtidsregulering blev fastsat til 2,50 kr. pr. arbejdstime.

Arbejdspengesatsen udgør efter de seneste reguleringer pr. april 1983 3,62 kr. pr. arbejdstime.

Det kan herefter konstateres, at normalarbejdspengesatsen fra juli 1973 til april 1983 er steget fra 1,20 kr. pr. time til 3,62 kr. pr. time, svarende til en stigning på 201,7%.

Udviklingen i arbejdspengene siden 1973 er gengivet i tabel 1 på side 128.

Endvidere fremgår arbejdspengesatserne pr. juli 1962 - omregnet til timeløn efter de nugældende regler - af tabel 2 på side 129.

5.2. Prisudviklingen.

Der foreligger ikke generelle opgørelser over, hvorledes de indsatte forbruger indtjente arbejdspenge under anstaltsopholdet. Imidlertid blev der i november 1977 gennemført en sådan undersøgelse i statsfængslet i Vridsløselille. Undersøgelsen

omfattede de indsattes forbrug af arbejdspenge i perioden 1. - 30. november 1977. Det fremgår af undersøgelsen, at forbruget fordelte sig således:

Tobaksvarer	30,7 %
Kaffe, kakao og the	15,0 %
Fødevarer	18,0 %
Chokoladevarer	3,8 %
Hobbyvarer	1,5 %
Øvrige varer	11,4 %
Løbende afdragsordninger	3,9 %
Udgang	9,2 %
<u>Andre udgifter</u>	<u>6,5 %</u>
I alt	100,0 %

De løbende afdragsordninger omfatter tandbehandling, bøder, opsparing, erstatninger m.v., mens andre udgifter omfatter udgifter i forbindelse med besøg, hjemsendte penge til familie samt diverse andre udgifter. Ca. 80% af arbejdspengene blev i undersøgelsesperioden således anvendt til forbrugsvarer og nydelsesmidler, ca. 10% i forbindelse med udgang, mens de resterende ca. 10% blev anvendt til andre formål.

Materialet blev som nævnt i afsnit 5.1. anvendt som grundlag for beregninger over prisudviklingen i slutningen af 1970'erne. Materialet var dog forinden korrigeret for de mere specielle poster under løbende afdragsordninger, udgang og andre udgifter, idet der ikke kunne sættes index-tal for prisudviklingen på disse specielle udgiftsposter.

Materialet, der blev bearbejdet af Danmarks Statistik og anvendt som grundlag for den særlige arbejdspengeforhøjelse i april 1978, er ved senere undersøgelser anvendt som indikator for, om dyrtidsreguleringen af de indsattes arbejdspenge står i rimelig forhold til den faktiske forbrugerprisstigning. På baggrund af så-

danne beregninger kan det konstateres, at forbrugerpriserne for de varekategorier, som indgår i den nævnte forbrugsundersøgelse, i perioden fra april 1978 til juli 1982 er steget med 26,7%, mens arbejdspengene i samme periode er steget med 28,0%. Forbrugerprisindexet, der er benyttet i beregningerne, indeholder såvel indirekte afgifter som momsafgifter.

I perioden fra juli 1973 til marts 1983 er forbrugerpristallet steget med 165,8%, mens det lønregulerende pristal er steget med 144,0%. Som nævnt i afsnit 5.1. er arbejdspengeniveaueet i samme periode steget med 201,7%.

5.3. De indsatte »årsindkomster«.

Som nævnt i afsnit 4.1. skal indsatte, som har modtaget endelig dom, som en del af omkostningerne ved straffesagen betale for det offentliges udgifter til underhold, forplejning og hjemsendelse. Taksten herfor udgør for tiden 75,00 kr. pr. påbegyndt døgn. I praksis bliver kravet om betaling af det omtalte beløb navnlig for så vidt angår fængselsdømte normalt afskrevet som uerholdeligt. Som følge heraf modtager den overvejende del af de indsatte i kriminalforsorgens institutioner kost og logi gratis.

Efter gældende regler skal normale lønindkomster indkomstbeskattes. Imidlertid er de indsatte arbejdspenge efter praksis, som er godkendt af skattedepartementet, fritaget for indkomstbeskatning.

Herefter kan de indsatte »normalårsindkomst« opgøres således:

Kost og logi: 75 kr.x365	27.375 kr.
Normaltimeløn: 3,62 kr.x2080	7.530 kr.
Løsladelsespenge: 7,08 kr.x365	2.584 kr.
I alt	37.489 kr.

»Årsindkomsten« for indsatte, som oppebærer normal timeløn med kvalifikationstillæg, udgør efter samme beregningsmåde 41.066 kr. For indsatte med fx. en dagløn på 60 kr. udgør »årsindkomsten« 45.559 kr. Hovedparten af de indsatte i afsoningsanstalterne har en gennemsnitlig dagløn på mellem 28 kr. og 60 kr.

Til sammenligning kan anføres, at varig bistandshjælp for tiden udgør 3.044 kr. pr. måned eller 36.528 kr. pr. år. Varig bistandshjælp indkomstbeskattes heller ikke. Personer, som modtager varig bistandshjælp, har ikke pligt til som modydelse at præstere arbejde eller andet i modsætning til indsatte, der udstår fængselsstraf, som i medfør af straffeloven har pligt til at udføre det arbejde, som pålægges dem.

Bistandsklienter har endvidere fri adgang til at anvende modtaget bistandshjælp i modsætning til de indsatte, der pålægges en tvangsopsparing på ca. 25% af de samlede arbejdspenge med henblik på løsladelsen (løsladelsesbeløbet).

De indsatte adgang til at modtage naturalydelser (jfr. bl.a. afsnit 4) er formentlig større end bistandsklienternes, når bortses fra bolig, hvor der kan ydes bistandsklienter yderligere hjælp, hvis de har særlig store boligudgifter.

Ovennævnte variation i de indsatte beregnede »årsindkomster« ligger inden for ca. 15%. I det civile samfund er variationerne formentlig noget større.

Variationen i de indsatte arbejdspenge (det disponible »lømmepengebeløb«) er følgende:

Normalsats pr. år	7.530 kr.
Normal timesats med kvalifikations tillæg pr. år	11.107 kr.
Dagløn 60 kr.	15.60 kr.

Sættes normaltimeårsindkomsten til 100, bliver de to andre satser henholdsvis 148 og 207. Der er således en betydelig variation i det disponible »lommepegebølbe«.

Som nævnt i afsnit 5.2. anvendes formentlig op til ca. 80% af »lommepegebølbet« til kortvarige forbrugsvarer som tobak, kaffe, suppleringskost m.v. Der foreligger ikke materiale, som umiddelbart giver oplysninger om størrelsen af det tilsvarende forbrug i det civile samfund.

6. ARBEJDSPENGENES RELATION TIL DRIFTSREGNSKABET FOR DE INDSATTES BESKÆFTIGELSE.

I betænkning nr. 272/1960 vedrørende beskæftigelsen i kriminalanstalterne er det bl.a. angivet, at de indsatte produktivitet på daværende tidspunkt var på mellem 1/3 og 1/4 af den frie arbejders. Bl.a. på denne baggrund mente man at burde afvise en væsentlig forhøjelse af arbejdspegniveauet som for tiden uigenneførlig.

Værdien af de varer, der produceres i kriminalforsorgens anstalter og arresthuse med salg for øje, udgjorde i finansåret 1981 ca. 54,3 mill. kroner. Udgifterne i forbindelse hermed var incl. forrentning og afskrivning ca. 55,9 mill. kroner. Nettoresultatet var således et underskud på ca. 1,6 mill. kroner. Til produktionen blev anvendt ca. 12 mill. arbejdstimer, præsteret af de indsatte.

I de anførte udgifter er indeholdt arbejdspegnudgifter til de indsatte på ca. 5,4 mill. kroner, således at de indsatte opnåede en gennemsnitlig arbejdstimefortjeneste på ca. 4,55 kr. Værdien af de varer, der blev produceret, var ca. 45,35 kr. pr. arbejdstime. Denne produktivitet lig-

ger væsentlig under produktiviteten i det civile samfund.

Kriminalforsorgen fastsætter salgspriserne for de fremstillede produkter på grundlag af aftale med aftagerne. Det principielle grundlag for prisfastsættelsen er, at leveringspriserne følger niveauet for tilsvarende varer fremstillet i det private erhvervsliv. Udgangspunktet for prisfastsættelsen er for værkstedsdriften for- og efterkalkulation af de enkelte produkter omfattende råvareudgifter og arbejdspege samt andele af fællesudgifter. Jordbrugsproduktionen omsættes gennem mejerier, slagterier, salgforeninger m.v., hvorfor prisfastsættelsen sker på grundlag af notering og auktion.

Udgifterne ved produktion opdeles i variable omkostninger, der omfatter udgifter til råvarer, arbejdspege, anskaffelser og vedligeholdelse af maskiner samt andre driftsudgifter, der har sammenhæng med produktionsstørrelsen. Den anden del er de faste omkostninger, som omfatter personaleløn (værkmestre), bygningsomkostninger samt forrentning og afskrivning, hvilket er omkostninger, der er uafhængig af produktionsstørrelsen.

De variable omkostninger udgjorde ca. 76% af produktionsværdien fordelt med ca. 49% til råvarer, ca. 10% til arbejdspege, ca. 6% til anskaffelser og vedligeholdelse samt ca. 11% til andre driftsudgifter.

De faste omkostninger udgjorde ca. 27% af produktionsværdien fordelt med ca. 22% til personaleløn (værkmestre), ca. 1% til bygningsomkostninger og ca. 4% til forrentning og afskrivning.

De udgifter, der afholdes, har alle relation til produktionen af de pågældende varer og er således ikke belastet med om-

kostninger, der har relation til fængslets drift i øvrigt. Fx omfatter råvareudgifterne således indkøb af råvarer i egentlig forstand til værkstedsproduktionen samt indkøb af gødning, sprøjtemidler, korn, frø, foderstoffer og besætning til kvæghold og svinehold. Arbejdspengeudgifterne omfatter de penge, der er udbetalt til de indsatte, der er beskæftiget ved produktionsafsnittet, dog således, at sygedagpenge og løsladelsesbeløbene ikke belaster regnskabet.

De faste omkostninger belastes overvejende af personalelønninger, som er et faktortal for den del af værkmeester- og administrationspersonalet, der er tilknyttet produktionsafsnittet. Faktortallet er således søgt friholdt for de udgifter, der er betinget af de særlige fængselsmæssige forhold, herunder opsyns- og sikkerhedsopgaver, og for administrationspersonalet det forhold, at der ligeledes varetages andre opgaver i forbindelse med fængslernes drift i øvrigt.

Af tabel 3 fremgår det samlede driftsregnskab vedrørende værkstedsdrift, landbrug og gartneri for finansåret 1981.

7. UDDRAG AF ARBEJDSPENGE-UNDERSØGELSEN.

Med henblik på at få tilvejebragt aktuelle oplysninger vedrørende administrationen og udbetalingen af arbejdspenge til indsatte, der beskæftiges ved kriminalforsorgens foranstaltning, har udvalget ladet foretage en undersøgelse af samtlige lønsedler til indsatte i uge 4 i 1983. (i det følgende benævnt »arbejdspengeundersøgelsen«).

Det tilvejebragte materiale er bearbejdet ved hjælp af EDB.

Det gennemsnitlige daglige belæg i undersøgelsesugen udgjorde ca. 3.100. Ca.

75% heraf modtog løn eller dagpenge. Ca. 6% af de indsatte i anstalterne modtog hverken løn eller dagpenge. Det drejer sig i det væsentlige om indsatte beskæftiget ved selv forskaffet arbejde og arbejdsvægrende indsatte. I arresthusene og Københavns fængsler modtog knap halvdelen af de indsatte hverken løn eller dagpenge. Den væsentligste årsag hertil er, at indsatte i arresthusene og Københavns fængsler i hovedsagen er varetægtsarrestanter, som ikke har arbejdspligt.

I undersøgelsesugen var lønsatserne (beregnet på grundlag af en 8 timers arbejdsdag) for tidlønnede indsatte som følger:

Dagpengesats	21,23 kr.
Nedsat timeløn	23,60 kr.
Normal timeløn	28,40 kr.
Normal timeløn med kvalifikationstillæg	41,92 kr.
Normal timeløn med ulempe- tillæg og 50% overtidstillæg (kun lørdag og søndag)	68,52 kr.
Normal timeløn med kvalifi- kationstillæg, ulempe- tillæg og 50% overtidsbetaling (kun lørdag og søndag)	88,80 kr.

De to sidstnævnte lønsatser forudsætter, at den indsatte forud for lørdag-søndag har opfyldt arbejdstidsnormen på 40 timer ugentlig.

Ifølge undersøgelsen udgjorde den gennemsnitlige faktiske dagindkomst ca. 37 kr. i anstalterne og ca. 32 kr. i Københavns fængsler og arresthusene.

Ca. 78% af de indsatte var tidlønnede, ca. 13% akkordlønnede, og ca. 9% var både tid- og akkordlønnede.

Den gennemsnitlige dagløn var ca. 35 kr. for tidlønnede, ca. 48 kr. for akkordlønnede og ca. 44 kr. for indsatte, som var

både tid- og akkordlønnede.

I Københavns fængsler og arresthuse-
ne havde ca. 40% af de indsatte en dag-
indkomst på 22 kr. eller derunder. Bag-
grunden herfor er formentlig en kombi-
nation af manglende arbejdspligt og en
stor andel akkordlønnede indsatte. I an-
stalterne lå den hyppigste dagindkomst
på mellem 28 og 32 kr., hvilket er lidt over
nomaltimelønsniveauet.

Både i anstalter og arresthuse (incl. Kø-
benhavns fængsler) er der en betydelig
lønsbredning.

I anstalterne varierer hovedparten af
dagindkomsterne fra ca. 28 til ca. 60 kr. I
Københavns fængsler og arresthusene fra
nogle få kroner til 60-70 kr. om dagen.

De højeste lønninger ligger generelt i
produktionsfagene, som har en stor andel
af akkordlønnede. Niveaue t ligger noget
lavere på arbejdsområder, der er nødven-
dige for anstaltens drift (bygningvedlig-
eholdelse, forplejning, gangmænd m.v.).
Indsatte der er under uddannelse, samt
indsatte som er på timeløn uden kvalifi-
kationstillæg eller andre tillæg (navnlig
indsatte i anstaltens økonomidrift) afl-
lønnes med ca. 30 kr. om dagen. Laveste
indtjening har indsatte på dagpenge (sy-
ge) og indsatte, der er anbragt i modtagel-
sesafdeling.

Enkelte indsatte har mulighed for at
hæve den gennemsnitlige dagindkomst
ved at arbejde 6 eller 7 dage om ugen. Det-
te gælder især gangmænd samt indsatte
beskæftiget ved forplejning, landbrug og
gartneri.

Der er i alt 454 kvalifikationstillæg til
fordeling mellem anstalterne. I undersøg-
elsesugen fik 391 indsatte i anstalterne
kvalifikationstillæg. Dette svarer til ca.
41% af de timelønnede indsatte og til ca.
23% af samtlige indsatte.

Antallet af kvalifikationstillæg varie-
rer anstalterne imellem. Således udbeta-
les der ikke kvalifikationstillæg i stats-
fængslet Møgelkær, mens ca. 83% af de
tidlønnede indsatte i statsfængslet i Ny-
borg får udbetalt kvalifikationstillæg.

Kvalifikationstillæggenes fordeling på
de enkelte beskæftigelsesområder varie-
rer anstalterne imellem. Således modta-
ger samtlige gangmænd i visse anstalter
kvalifikationstillæg, mens der i andre an-
stalter ikke udbetales kvalifikationstillæg
til gangmændene. Undersøgelsesmateri-
alet gør det ikke muligt at konstatere, om
gangmændenes arbejdsopgaver er de
samme i samtlige anstalter. Materialet vi-
ser imidlertid, at tildeling af kvalifikati-
onstillæg ikke administreres ensartet an-
stalterne imellem.

Den gennemsnitlige dagindkomst vari-
erer fra ca. 28 kr. i statsfængslet Møgel-
kær til ca. 48 kr. i statsfængslet i Ringe.
Forskellene de enkelte anstalter imellem
beror ud over administrationen af kvalifi-
kationstillæggenes på stor variation i an-
delen af akkordlønnede. Således er ingen
indsatte i statsfængslet Møgelkær ak-
kordlønnede, mens godt 50% af de ind-
satte i statsfængslet i Ringe er aflønnet ef-
ter et akkordlønsnignende system.

8. DE FINANCIELLE PROBLEMER VEDRØRENDE EN EVENTUEL FORHØJELSE AF ARBEJDS PENGENE PÅ KORT SIGT.

Principielt kan en eventuel forhøjelse
af arbejdspengene ske ved en forhøjelse
af bevillingsrammerne, ved omdisponering
inden for de gældende bevillingsram-
mer eller ved en kombination af de nævnte
fremgangsmåder.

8.1. Forhøjelse af og omdisponering inden for de gældende arbejdspengebevil-linger.

Kriminalforsorgens samlede budget for finansåret 1983 udgør ca. 750 mill. kroner. Heraf udgør ca. 70% personale-lønninger.

I finansåret 1983 er der opført et beløb på ca. 26,9 mill. kroner til løsladelses- og arbejdspenge. Løsladelsespengene udgør Ca. 18% heraf. En eventuel forhøjelse af normaltimelønsatsen på fx. 10 øre i timen vil medføre forøgede arbejdspengeudgif-ter på ca. 2,8%. Dette svarer til en merud-gift på ca. 0,8 mill. kroner årligt.

Som nævnt udgør løsladelsespengene ca. 18% af den samlede arbejdspengebe-villing. Dette svarer til, at der er en bevil-ling til løsladelsespenge på knap 5,0 mill. kroner årligt.

I afsnit 3 er der gjort rede for, at løsla-delsespengene principielt må betragtes som en del af arbejdspengeindtjeningen. Beløbet forudsættes at dække opholds- og etableringsudgifter m.v. i forbindelse med løsladelsen. Ved overvejelse om ud-betaling af eventuel bistandshjælp til løs-ladte tager socialforvaltningen i et ikke ubetydeligt omfang hensyn til størrelsen af det ved løsladelsen udbetalte løsladel-sesbeløb.

Udvalget har af tidsmæssige grunde ik-ke kunnet tilvejebringe fornødne oplys-ninger til en grundig vurdering af sam-menhængen mellem løsladelsesbeløbet og den indsattes situation umiddelbart efter løsladelsen. Spørgsmålet vil imidler-tid indgå i udvalgets fortsatte overvejel-ser.

8.2. Konvertering af gratis-ydelser.

I afsnit 4 er der gjort rede for, i hvilket omfang de indsatte modtager naturaly-

delser.

Udvalget har ladet foretage en opgørel-se over kriminalforsorgens udgifter til an-skaffelse af toiletartikler (sæbe, kamme, børster, barbersager m.v.), vask og repara-tion af privat beklædning samt udleve-ring af beklædning omfattende undertøj, fritidstøj, sko og sportstøj.

Udgifterne hertil har i de sidste finans-år være ca. 1,7 mill. kroner årligt. Heraf er ca. 0,7 mill. kroner årligt anvendt til toi-letartikler, ca. 0,2 mill. kroner til vask og reparation af privat beklædning, mens ca. 0,8 mill. kroner årligt er anvendt til be-klædning. Dette svarer til, at der pr. fan-gedag er anvendt ca. 0,59 kr. til toiletar-tikler, 0,41 kr. til undertøj, 0,47 kr. til vask og reparation, fritidstøj, skotøj, sportstøj m.v.

Som ligeledes nævnt i afsnit 4 modta-ger langt hovedparten af de indsatte ko-sten gratis. En eksakt opgørelse over ud-giften hertil er ikke mulig at tilvejebringe. Gennemsnitsudgiften anslås dog til at være ca. 30 kr. pr. dag pr. indsat. Dette be-løb dækker udelukkende udgifter til in-gredienser.

Udvalget har overvejet, i hvilket om-fang det er muligt at konvertere disse »gratis-ydelser« med henblik på at for-høje arbejdspengene. Gennemførelse af en sådan konvertering vil imidlertid inde-bære en lang række praktiske, admini-strative, bygningsmæssige, personale-mæssige og lignende konsekvenser, som udvalget ikke har haft den fornødne tid til at overveje nærmere. Spørgsmålet vil ind-gå i udvalgets fortsatte overvejelser.

Tabel 1.

Udviklingen i arbejdspengesatserne i perioden juli 1973 - april 1983

Regulerings- dato	Normal- timeløn	Nedsat timeløn	Kvalifi- kations- tillæg	Ulempe- tillæg	Søgne- hellig- dags tillæg	Dag- penge	Løsla- delses- beløb (pr. op- holds- dag) kr.
	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
2.07.73	1,20	1,00	0,57	0,73	7,50	7,50	2,62
1.10.73	1,26	1,05	0,60	0,77	7,91	7,91	2,76
1.04.74	1,45	1,20	0,69	0,89	9,02	9,02	2,97
30.09.74	1,55	1,28	0,73	0,95	9,66	9,66	3,18
2.12.74	1,62	1,35	0,78	1,00	9,70	9,70	3,18
31.03.75	1,73	1,44	0,83	1,06	10,34	10,34	3,39
29.09.75	1,80	1,50	0,87	1,10	10,79	10,79	3,54
29.03.76	1,91	1,59	0,92	1,17	11,42	11,42	3,75
27.09.76	1,96	1,63	0,94	1,20	11,74	11,74	3,85
28.03.77	2,01	1,68	0,97	1,23	12,09	12,09	3,96
26.09.77	2,12	1,77	1,02	1,29	12,72	12,72	4,16
27.03.78	2,50	2,08	1,20	1,52	15,00	15,00	4,90
2.10.78	2,56	2,13	1,22	1,56	15,35	15,35	5,02
2.04.79	2,62	2,18	1,25	1,60	15,71	15,71	5,13
1.10.79	2,74	2,28	1,31	1,67	16,42	16,42	5,37
31.03.80	2,86	2,38	1,36	1,74	17,12	17,12	5,60
29.09.80	2,95	2,45	1,40	1,79	17,63	17,63	5,77
30.03.81	3,03	2,52	1,44	1,84	18,15	18,15	5,94
28.09.81	3,20	2,67	1,52	1,95	19,17	19,17	6,27
29.03.82	3,37	2,81	1,60	2,05	20,20	20,20	6,61
27.09.82	3,55	2,95	1,69	2,16	21,23	21,23	6,94
28.03.83	3,62	3,01	1,72	2,20	21,65	21,65	7,08

Tabell 2

Arbejdspengesatserne pr. juli 1962 - omregnet til timesatser fra arbejdsuge på 6 dage lig med 45 timer.

Afson ingsanstalterne:

	Arbejds- pengesats kr. pr. time	Heraf		
		Købeevne kr. pr. time.	Forsorgs- midler kr. pr. time.	Løsladel- sesmidler kr. pr. time
Normal timeløn	0,52	0,18	0,17	0,17
Forhøjet timeløn I	0,56	0,19	0,19	0,18
Forhøjet timeløn II	0,60	0,20	0,20	0,20
Nedsat timeløn I	0,48	0,16	0,16	0,16
Nedsat timeløn II	0,44	0,15	0,15	0,14
Kvalifikationstillæg I	0,08	0,03	0,03	0,02
Kvalifikationstillæg II	0,16	0,06	0,05	0,05
Ulempetillæg	0,15	0,05	0,05	0,05
Dagpenge pr. dag	3,00	1,00	1,00	1,00

Arresthuse og Københavns Fængsler:

Normal timeløn	0,35	0,18	0,17
Nedsat timeløn I	0,32	0,16	0,16
Nedsat timeløn II	0,29	0,15	0,14
Kvalifikationstillæg I	0,08	0,04	0,04
Kvalifikationstillæg II	0,16	0,08	0,08
Ulempetillæg	0,10	0,05	0,05
Dagpenge pr. dag	2,00	1,00	1,00

Tabel 3.
Det samlede driftsregnskab vedrørende værkstedsdrift, landbrug og gartneri - finansåret 1981

	Værkstedsdriften	Landbruget	Gartneriet	Total
1. Omsætning	37.853.066	13.237.875	3.165.051	54.255.992
Variable omkostninger:				
Materialer til produktion	20.551.533	5.391.257	542.423	26.485.213
Arbejdspenge	3.960.358	1.047.024	437.996	5.445.378
Anskaffelser og vedligeholdelse af maskiner	1.711.077	1.185.544	227.071	3.123.692
Andre driftsudgifter	3.735.975	939.340	1.263.401	5.938.716
2. Variable omkostninger i alt	29.958.943	8.563.165	2.470.891	40.992.999
3. Dækningsbidrag (1 - 2)	7.894.123	4.674.710	694.160	13.262.993
Faste omkostninger:				
Personaleløn	8.238.723	2.159.728	1.509.569	11.908.020
Bygningsomkostninger	379.146	249.925	43.563	672.634
FORRETNING OG AFSKrivNING	1.489.427	700.019	71.520	2.288.772
4. Faste omkostninger i alt	10.107.296	3.109.672	1.644.458	14.861.426
5. Variable og faste omkostninger i alt (2 + 4)	40.066.239	11.672.837	4.115.349	55.854.425
6. Nettoresultat (3 - 4)	H- 2.213.173	1.565.038	- 950.298	÷ 1.598.433
Dækningsgrad %	21	35	22	24
Nulpunkt kr.	48.129.981	8.884.777	7.474.809	61.922.608
Sikkerhedsmargin %	÷ 27	33	÷ 136	÷ 14
Arbejdstimer	884.429	199.793	112.152	1.196.374

Definationer af driftregnskabets nøgletal

Ved opstilling af arbejdsdriftens driftsregnskab er anvendt terminologien fra bidragsmetoden, hvorefter udgifterne opdeles i variable og faste omkostninger.

Ved *faste omkostninger* forstås: Lønninger, vedligeholdelse af bygninger, driftsudgifter vedrørende ejendomme og lokaler, husleje og forpagning samt større maskinanskaffelser og ved *variable omkostninger*: Råvareudgifter, betaling for produktion m. v., arbejdspenge, betaling for tjenesteydelser, materialer til forbrug, transport, øvrige maskinanskaffelser samt drift og vedligeholdelse af materiel.

Forskellen mellem omsætning og de variable omkostninger betegnes som *dækningsbidraget*, der er den del af omsætningen, der er til rådighed til dækning af de faste omkostninger og nettofortjeningen.

Ved beregning af forholdet mellem regnskabets udgiftsposter og omsætning kan tilvejebringes 3 nøgletal:

Dækningsgraden, der er den procentdel, som dækningsbidraget udgør af omsætningen og er således udtryk for, hvor stor en del af omsætningen der er til rådighed til dækning af de faste omkostninger.

Nulpunktet, der viser den omsætningsstørrelse, hvorved dækningsbidraget kan dække periodens faste omkostninger.

Sikkerhedsmarginen, der er udtryk for, hvor mange procent omsætningen kan falde, før virksomheden begynder at give tab eller hvor stor en del af omsætningen, der er overskudsgivende.

Tabel 4.

**De indsatte procentvis fordelt
efter den gennemsnitlige dagsindkomst i kr. og institution.**

Gnstl. dag- indkomst i kr.	Anstalter	Kbh.s fængsler	Arrest- husene	Dagløn i kr. beregnet på grundlag af gældende arb.pengesatser i uge 4 i 1983.
1 -20	0,1	21,4	26,1	
21 -22	4,5 5,6	17,7 39,1	15,1 41,2	dagpengesats 21,33
23-25	3,3	6,7	3,6	
26-27	3,8 7,1	1,8 8,5	2,4 6,0	under normal timeløn
28-32	38,6 38,6	16,8 16,8	19,3 19,3	normal timeløn 28,40
33-40	14,6	12,2	11,7	
41-43	11,2 25,8	8,9 21,1	3,2 14,9	N.T. + kval.tillæg 41,92
44-51	10,0	6,4	6,2	
52-60	8,2	1,2	3,2	
61-70	2,6 20,8	4,0 11,6	3,3 12,7	N.T. + ul.till. 50% 68,52
71 -80	0,9	0,6	2,1	
81 -90	0,9 1,8	0,3 0,9	1,4 3,5	N.T. + kv.t. + ul.t. 50% 88,80
91-100	0,1	0,3		
101-999	0,2 0,3	1,5 1,8	2,4 2,4	
	100	100	100	

Note: N. T. = normaltimeløn
ul.till. = ulempetillæg
kv.t. = kvalifikationstillæg

Arbejdspengeundersøgelsen

Formålet med arbejdspengeundersøgelsen er at belyse de indsatte løn i de enkelte beskæftigelsesområder og i de enkelte anstalter samt arresthusene.

1. Population.

Arbejdspengeundersøgelsen omfatter samtlige indsatte i kriminalforsorgens anstalter og arresthuse, der har modtaget løn/dagpenge i uge 4 i 1983.

I uge 4 i 1983 modtog 2.672 indsatte løn incl. dagpenge for 12.654 arbejds- og sy-

gedage. Heraf faldt 11.924 dage på hverdagene mandag til fredag, svarende til et gennemsnitligt dagligt belæg på ca. 2.400 personer. Der foreligger ikke oplysninger om det samlede antal indsatte i undersøgelsesugen, under hensyn til tilgang og afgang i ugens løb, men der blev i uge 4 i 1983 afsonet 21.897 dage, hvoraf 15.639 dage blev afsonet i perioden mandag - fredag (incl. varetægtsdage), svarende til et gennemsnitligt dagligt belæg på ca. 3.100 personer.

Tabel 1

Antal fangedage på hverdage (mandag - fredag) i uge 4 i 1983 fordelt på antal dage der udbetales løn/dagpenge for, og dage der ikke udbetales løn/dagpenge for opdelt på anstalter, KF og arresthusene.

	Antal fangedage	Dage med løn/dagpenge	Dage uden løn/dagpenge	Dage med løn/dagpenge	Dage uden løn/dagpenge	I alt
					%	
Anstalterne	8560	8006	554	94	6	100
KF	2684	1392	1302	51	49	100
Arresthusene	4395	2536	1859	58	42	100
I alt	15639	11924	3715	76	24	100

Af tabel 1 fremgår, at der i anstalterne i alt blev udbetalt løn for 94% af dagene, i Københavns fængsler for 51% og i arresthusene for 58%. Det vil sige, at der i anstalterne, Københavns fængsler og i arresthusene ikke blev udbetalt løn for henholdsvis 6%, 49% og 42% af dagene. I anstalterne omfatter denne gruppe indsatte med eget arbejde i eller uden for anstalten, indsatte der ikke ønsker at arbejde m.v. For Københavns fængsler og i ar-

resthusene omfatter gruppen, der ikke modtager løn, formentlig hovedsagelig varetægtsfængslede, der ikke har arbejdspligt.

Det er således knap halvdelen af det gennemsnitlige daglige belæg i Københavns fængsler og arresthusene, der ikke modtager løn fra kriminalforsorgen, hvorimod det er en relativ lille gruppe i anstalterne.

2. Metode .

Undersøgelsen er gennemført på grundlag af de indsattes lønsedler. For hver arbejdsplads, en indsat har været beskæftiget på, udfyldes der en lønseddel. Det vil sige, har en indsat været beskæftiget på flere arbejdspladser i løbet af en uge enten på grund af arbejdsskift, eller fordi den indsatte har fritidsarbejde om aftenen eller på lørdag - søndage, udfyldes der en lønseddel for hvert sted.

Via en edb-mæssig bearbejdning er alle oplysninger vedrørende en enkelt person blevet samlet.

Lønsedlerne indeholder ikke i alle tilfælde oplysninger om antal timer, der har været arbejdet den enkelte dag. Den udbetalte løn pr. dag omfatter således i princippet en arbejdsdag på fra 1 til 24 timer. De fleste arbejdsdage er normalt på 8 timer. De manglende muligheder for at registrere arbejdstimer pr. dag har medført, at der i materialet findes ekstremt lave daglønninger.

Der er ikke korrigeret for løn udbetalt i

undersøgelsesugen for arbejde udført på et tidligere tidspunkt. Dette medfører, at der i materialet findes enkelte indsatte, der har fået udbetalt et meget højt beløb i den undersøgte uge.

3. Den gennemsnitlige dagindkomst.

I uge 4 i 1983 var en dagløn for timelønnede på normalsats 28,40 kr., for timelønnede på nedsat timeløn 23,60 kr. og dagpengesatsen på 21,35 kr. Nedsat timeløn gives til indsatte med ekstraordinær lav arbejdsindsats. Dagpenge udbetales til syge. For ubekvem arbejdstid i tiden kl. 22.00 - 6.00 samt lørdage og søndage udbetales 2,16 kr. pr. time, og overarbejdstilægget udgjorde 50%.

Den gennemsnitlige dagindkomst er beregnet på grundlag af det antal dage, der er udbetalt løn for og det udbetalte beløb. Det vil sige, at der i disse beregninger ikke er taget højde for arbejdsdagens længde, fritidsarbejde og om arbejdstiden er ubekvem eller ligger på lørdag - søndage.

Tabel 2

Gennemsnitlig dagsindkomst i kr. udbetalt til de indsatte i kriminalforsorgens anstalter, KF og arresthusene absolut og procentvis - (kumuleret) fordelt.

Gennemsnitlig dagindkomst i kr.	antal			kum. %		
	Anstalterne	KF	Arrest-husene	Anstalterne	KF	Arrest-husene
1 -20	17	70	165	1,0	21,4	26,1
21 -22	76	58	95	5,5	39,1	41,2
23-25	57	22	23	8,8	45,8	44,8
26-27	65	6	15	12,6	47,6	47,2
28-32	658	55	122	51,3	64,4	66,6
33-40	249	40	74	69,9	76,6	78,3
41 -43	190	29	20	77,0	85,5	81,5
44-51	170	21	39	87,0	91,9	87,6
52-60	140	4	20	95,2	93,1	90,8
61 -70	44	13	21	97,8	97,1	94,1
71 -80	16	2	13	98,8	97,7	96,2
81 -90	15	1	9	99,6	98,0	97,6
91 -100	2	1	-	99,8	98,3	97,6
101 -999	4	5	15	100,0	99,8	100,0
1 -999	1703	327	631*	100,0	100,0	100,0
Gennemsnitlig daglig indk. i kr.	37	32	32			

* excl. 11 uoplyste.

Tabel 2 viser fordelingen af den gennemsnitlige dagindkomst i kr. i henholdsvis anstalterne, Københavns fængsler og arresthusene. 97% af de indsatte i anstalterne har en gennemsnitlig daglig indkomst på 21 - 70 kr.

I Københavns fængsler har 97% en gennemsnitlig dagindkomst på 70 kr. eller derunder imod 94% i arresthusene.

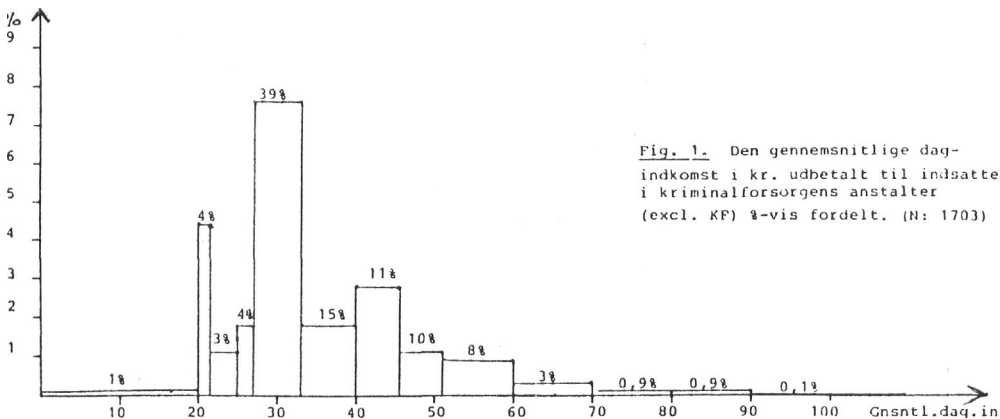
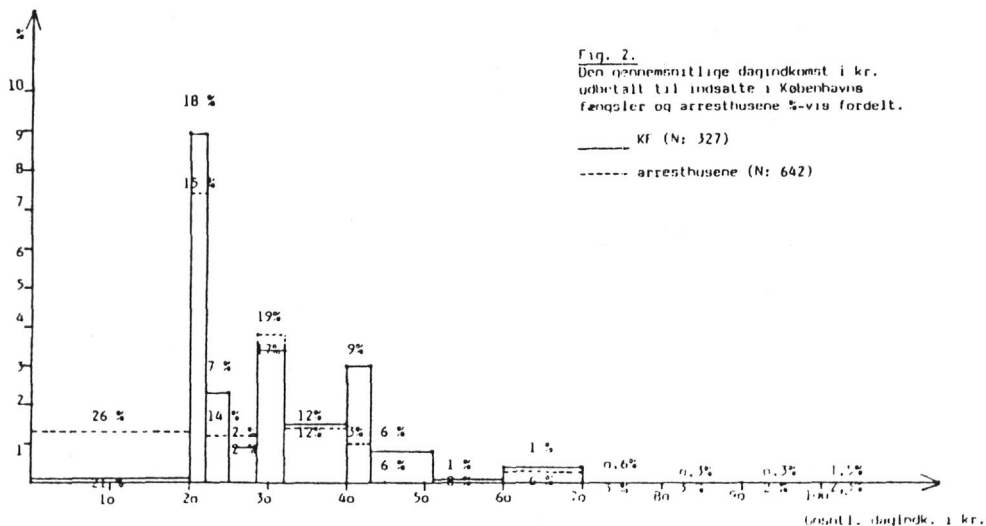

Fig. 1. Den gennemsnitlige dagindkomst i kr. udbetalt til indsatte i kriminalforsorgens anstalter (excl. KF) %-vis fordelt. (N: 1703)

Dagindkomsterne i Københavns fængsler og arresthusene ligger generelt lavere end i anstalterne med ca. 40% på under 23 kr. mod 6% i anstalterne.

Den hyppigste indkomst i Københavns fængsler og arresthusene er 20 - 22 kr. og 28 - 32 kr. i anstalterne. Den gennemsnitlige dagindkomst udgjorde 37 kr. i anstalterne og 32 kr. i Københavns fængsler og arresthusene, jfr. figur 1 og 2.

4. Den gennemsnitlige dagindkomst i de enkelte beskæftigelsesområder.

Til belysning af den gennemsnitlige

dagindkomst i de enkelte beskæftigelsesområder er der foretaget en undersøgelse af de indsatte, der har været beskæftiget i samme beskæftigelsesområde i hele undersøgelsesugen, og som har fået løn for 5 dage. 96 indsatte i anstalterne, 8 i Københavns fængsler og 4 i arresthusene har fået dagpenge for 1 eller 2 sygedage. Denne gruppe er indregnet, som om de var beskæftiget ved deres hovedbeskæftigelse i hele ugen og kommer derved til at trække lønnen en smule ned. En oversigt over beskæftigelsesområderne fremgår af bilag A.

Tabel 3

Den gennemsnitlige dagindkomst i kr. for indsatte i kriminalforsorgens anstalter (excl. KF.), der ikke har skiftet beskæftigelse i undersøgelsesugen, og som har haft 5 dages arbejdsuge ordnet efter lønnens størrelse.

	Antal	Gennemsnitlig indkomst i kr.	Antal i%	Antal kum. %
1. Blindeskrift	3	54	0,3	0,3
2. Beklædningsindustri	33	50	3,3	3,6
3. Bibliotek	7	48	0,7	4,3
4. Grafiske fag	43	48	4,3	8,6
5. Projektarbejder	9	48	0,9	9,5
6. Smedien	36	46	3,6	13,1
7. Væveri	15	45	1,5	14,6
8. Snedkeri	78	44	7,7	22,3
9. Børstenbinderi	5	43	0,5	22,8
10. Vaskeri	34	43	3,4	26,2
11. Sadelmageri	8	43	0,8	27,0
12. Skovbrug	41	42	4,1	31,1
13. Rengøringshold	3	41	0,3	31,4
14. Depot/lager	28	41	2,8	34,2
15. Gartneri	33	40	3,3	37,5
16. Småfag	52	39	5,1	42,6
17. Landbrug	33	38	3,3	45,9
18. Bygningsvæsen	138	37	13,6	59,5
19. Forplejning	30	37	3,0	62,5
20. Gangmand	48	33	4,7	67,2
21. Dagskole	215	30	21,3	88,5
22. Kursus	63	29	6,2	94,7
23. Modtagelsen	54	29	5,2	99,9
24. Sygedusør	3	21	0,3	100,2
I alt	1011	37	100,0	100,0

I tabel 3 er den gennemsnitlige dagindkomst i anstalterne (excl. Københavns fængsler) beregnet på grundlag af en 5-dages arbejdsuge og ordnet efter dagindkomstens størrelse.

Dagindkomsten varierer fra 21 kr. til 54 kr. Ca. 50% har en indkomst på 38 kr. eller derover, og ca. 50% ligger mellem 21 kr. og 37 kr. De højeste lønninger ligger generelt i produktionsfagene og de lavere

i de fag, der er nødvendige for anstalternes drift som forplejning, gangmænd m.v. Bortset fra syge og indsatte placeret i modtagelsesafdeling er indsatte, der går i dagskole eller deltager i et kursus, klart lavest lønnede med ca. 30 kr. om dagen.

Der er foretaget en tilsvarende analyse i Københavns fængsler og arresthusene. I arresthusene er 88% af lønmodtagerne beskæftiget ved småfag. Den gennem-

snitlige daglige indtjening var 33 kr. for denne gruppe.

I Københavns fængsler er det største beskæftigelsesområde inden for den undersøgte gruppe skolen med 44% af de indsatte. Denne gruppe tjente henholdsvis 29 kr. pr. dag i dagskolen og 18 kr. pr. dag på kursus. 31% var beskæftiget i småfag med en gennemsnitlig dagindkomst på 33 kr.

I undersøgelsesugen havde 1.264 indsatte i anstalterne ud af 1.703 ingen beskæftigelseskift og løn for 5 dage eller

derover. Ud af de 1.264 indsatte fik 1.011 (80%) kun løn for 5 dage. 73 indsatte (7%) fik løn for 6 dage og 180 (14%) fik løn for 7 dage. De indsatte der arbejder mere end 5 dage er især beskæftiget ved forplejningen, som gangmænd, i gartneriet og ved landbrug.

I tabel 4 er der foretaget en særlig undersøgelse af disse grupper. Blandt indsatte med 6 dages arbejdsuge udgjorde de undersøgte grupper 71% og blandt gruppen med 7 dages arbejdsuge 82%.

Tabel 4

Den gennemsnitlige dagindkomst i kriminalforsorgen for indsatte i anstalterne (excl. KF.), der ikke har haft beskæftigelseskift, og som har haft mindst 5 dages arbejdsuge fordelt på udvalgte beskæftigelsesområder.

	5 dage		6 dage		7 dage		I alt		
	Antal	Gennemsnitlig dagindkomst	Antal	Gennemsnitlig dagindkomst	Antal	Gennemsnitlig dagindkomst	Antal	Gennemsnitlig dagindkomst	Antal %
I alt	1011	37	73	45	180	43	1264	38	100
heraf									
Forplejning	30	37	21	47	37	47	88	44	7
Gangmand	48	33	16	41	84	43	148	40	12
Gartneri	33	40	3	41	8	33	44	39	3
Landbrug	33	38	12	57	19	48	64	45	5

Indsatte beskæftiget ved forplejningen hæver deres gennemsnitlige løri pr. dag fra 37 kr. til 44 kr. ved at arbejde lørdag-søndag. Gangmændene fra 33 kr. til 40 kr. og indsatte beskæftiget i landbruget fra 38 kr. til 45 kr. Ifølge opgørelsen falder lønnen i gartneriet fra 40 kr. til 39 kr. Dette kan skyldes, at der ikke er arbejdet 8 timer lørdag-søndag.

På baggrund af ovenstående må det konkluderes, at disse grupper på trods af lørdag- søndagsarbejde ikke formår at hæve deres gennemsnitlige dagindkomst meget over middel. Når disse grupper alligevel ofte fremhæves som højtlønnede, skyldes det, at den udbetalte ugeløn bliver høj på grund af en ekstraordinær lang arbejdsuge.

5. Baggrunden for de konstaterede lønforskelle.

Til vurdering af indtjeningsmulighederne inden for de enkelte beskæftigelsesområder er den gennemsnitlige dagløn indtjent på grundlag af en 5 dages arbejdsuge inden for samme beskæftigelsesområde opgjort, jfr. tabel 3. Tabellen viser, at den gennemsnitlige dagløn ved normal arbejdsindsats varierer fra 21 kr. til 54 kr.

De indsatte får deres løn udbetalt som timeløn, akkordløn eller en kombination. Derudover har en gruppe af de timelønnede mulighed for at få tildelt et kvalifikationstillæg.

I undersøgelsesugen udgjorde den normale timeløn 3,55 kr. og kvalifikationstillægget 1,69 kr. Det vil sige, at daglønnen for timelønnede udgjorde 28,40 kr. og 41,92 kr. for timelønnede med kvalifikationstillæg.

Tabel 5.

Antal indsatte i kriminalforsorgens anstalter (excl. KF) fordelt absolut og procentvis på timelønnede, akkordlønnede og time- og akkordlønnede samt den gennemsnitligedagindkomst i hvert enkelt område.

	Antal		Gnsntl. dagindk. kr.
Timelønnede	1335	78	35
Akkordlønnede	223	13	48
Time- og akkordlønnede	145	9	44
I alt	1703	100	37

I tabel 5 er den gennemsnitlige dagløn inden for de enkelte lønformer opgjort. Det bemærkes, at den gennemsnitlige dagløn varierer fra 35 kr. for de timelønnede til 48 kr. for de akkordlønnede.

Daglønnerne er beregnet på grundlag af samtlige indsatte, det vil sige, at lønnen foruden kvalifikationstillæg indeholder tillæg for ubekvem arbejdstid (ulempetillæg) og overarbejdstillæg.

Tabel 6.

Antal indsatte i kriminalforsorgens anstalter (excl. KF) fordelt på beskæftigelsesområder, lønform absolut og procentvis, den gennemsnitlige dagindkomst ved beskæftigelse i en 5-dages arbejdsuge samt udbetalte kvalifikationstillæg.

	Timeløn	Akkord	Timeløn + akkord	I alt	Timeløn	Akkord	Timeløn + akkord	For 5 dage gennem- snitlig dagindk.	Kvalifi- kations- tillæg
						%		kr.	
Modtagelse	120	-	3	123	98	-	2	29	2
Sygedusør	77	-	1	78	99	-	1	21	2
Bibliotek	12	-	-	12	100	-	-	48	8
Bygningsvæsen	176	8	9	193	91	4	5	37	93
Depot/lager	35	-	3	38	92	-	8	41	24
Forplejning	100	-	1	101	99	-	1	37	48
Gangmand	161	2	4	167	96	1	2	33	42
Rengøring	18	-	-	18	100	-	-	41	4
Dagskole	251	1	-	252	100	-	-	30	11
Kursus	72	-	-	72	100	-	-	29	-
Smedien	29	15	12	56	52	27	21	46	10
Småfag	17	43	25	85	20	51	29	39	4
Snedkeri	45	64	4	113	40	57	4	44	9
Grafiske fag	22	28	12	62	35	45	19	48	18
Væveri	2	12	2	16	13	75	13	45	1
Beklædning	17	9	14	40	43	23	35	50	21
Sadelmageri	1	1	8	10	10	10	80	43	4
Projektarbejde	7	3	-	10	70	30	-	48	-
Børstenbinderi	-	-	7	7	-	-	100	43	1
Blindeskrift	-	2	1	3	-	67	33	54	-
Vaskeri	-	19	17	36	-	53	47	43	-
Gartneri	54	8	4	66	82	12	6	40	20
Landbrug	84	2	-	86	98	2	-	38	56
Skovbrug	35	6	18	59	59	10	31	42	15
I alt	1335	223	145	1703	78	13	9	37	391

I tabel 6 er den gennemsnitlige dagløn beregnet på grundlag af en 5-dages arbejdsduge opgjort på de enkelte beskæftigelsesområder og sammenholdt med indtjeningsformen.

De timelønnedes gennemsnitlige dagindtjening afhænger af den andel af kvalifikationstillæg, der er tildelt det enkelte område.

Konkluderende kan det nævnes, at forskellene i daglønnen dels skyldes, at de akkordlønnede ligger noget højere end de timelønnede, og at andelen af kvalifikationstillæg ikke syntes ligeligt fordelt mel-

lem de enkelte beskæftigelsesområder.

Denne gruppe udgør en relativ stor gruppe og har ikke mulighed for kvalifikationstillæg.

6. Den gennemsnitlige dagløn i de enkelte anstalter.

Til belysning af indtjeningsmulighederne i de enkelte anstalter, Københavns fængsler og arresthusene er den gennemsnitlige dagløn beregnet for hver enkelt anstalt samt i arresthusene og opdelt efter lønform.

Tabel 7.
Den gennemsnitlige dagindkomst
fordelt på anstalter og arresthusene og på lønform.

	Timeløn		Akkord		Timelønnede og akkordlønnede		I alt		Timeløn ÷ dagskole og kursus	
	Antal	Gnsntl.	Antal	Gnsntl.	Antal	Gnsntl.	Antal	Gnsntl.	Antal	Gnsntl.
	dag- indk. i kr.		dag- indk. i kr.		dag- indk. i kr.		dag- indk. i kr.		dag- indk. i kr.	
Vridsløselille	116	37	17	57	39	44	172	41	69	36
Horsens	100	39	33	49	24	44	157	42	68	42
Nyborg	133	36	11	63	8	64	152	39	71	43
Søbysøgård	68	36	1	34	3	36	72	36	43	40
Sdr. Omme	147	39	21	42	3	38	171	39	134	40
Horslerød	178	30	18	40	16	35	212	31	121	31
Møgelkær	100	28	-	-	-	-	100	28	87	28
Kragsskovhede	207	28	26	44	25	50	258	32	190	28
Nr. Snede	67	32	9	44	3	28	79	33	53	33
Renbæk	62	35	18	56	4	48	84	40	60	35
Kærshovedgård	64	35	-	-	-	-	64	35	51	37
Ringe	28	43	35	52	6	47	69	48	17	40
Hørstedvester	64	33	34	43	14	28	112	35	47	36
KF	202	27	87	40	38	36	327	32	130	31
Arresthusene	219	27	301	33	99	40	619	32	188	34

Den gennemsnitlige dagløn varierer fra 28 kr. i Møgelkær til 48 kr. i statsfængslet i Ringe. Generelt ligger daglønnen højere i de lukkede anstalter end i de åbne. Blandt de lukkede anstalter er den gennemsnitlige dagløn lavest i Herstedvester med 35 kr. og højest i Ringe med 48 kr. Daglønnen i Nyborg, Horsens og Vridsløselille ligger nogenlunde ens med henholdsvis 39 kr., 42 kr. og 41 kr.

Den gennemsnitlige dagløn i de åbne anstalter varierer betydeligt med 28 kr. i Møgelkær og 40 kr. i Renbæk. Den gennemsnitlige dagløn i Københavns fængsler og arresthusene lå på 32 kr.

Som tidligere nævnt er den gennemsnitlige dagløn for de akkordlønnede noget højere end de timelønnede. Dette får indflydelse på den samlede dagløn, da anvendelse af akkord varierer betydeligt anstalterne imellem. I anstalterne Møgelkær og Kærshovedgård anvendes akkord ikke, hvorimod ca. 60% af de indsatte i Ringe betegnes som akkordlønnede. Det bemærkes, at denne anstalt har et særligt aflønningssystem, der afviger fra kriminalforsorgens arbejdspengesystem i øvrigt.

Den gennemsnitlige dagløn for de timelønnede varierer fra 28 kr. i Møgelkær og Kragsskovhede til 43 kr. i Ringe og 39 kr. i Horsens.

Til nærmere vurdering af de timelønnedes dagløn er der korrigeret for indsatte i dagskole og kursister. Disse to grupper får fast normal timeløn på 28 kr. og har ikke mulighed for kvalifikationstillæg.

Den gennemsnitlige daglige løn for timelønnede bortset fra indsatte i dagskole og kursister varierer fra 28 kr. til 43 kr. Daglønnen for timelønnede bortset fra skolefolk ændres kun lidt i de fleste anstalter bortset fra Nyborg, hvor lønnen stiger fra 36 kr. til 43 kr. og dermed bliver den højeste dagløn for denne gruppe.

I statsfængslet i Vridsløselille udgjorde den gennemsnitlige dagløn for skolefolk 36 kr., hvilket nok skyldes ekstra arbejde uden for skoleområdet.

En forklaring på variationen i daglønnen for de timelønnede findes delvis i fordelingen af kvalifikationstillæg.

Tabel 8.

Antal timelønnede (incl. delvis timelønnede) med mulighed for kvalifikationstillæg og antal kvalifikationstillæg fordelt på kriminalforsorgens anstalter og arresthusene

	Timeløn	Timeløn + akkord	I alt	Kvalifikations- tillæg	Kvalifikations- tillæg i % af timel. ÷ akkord
Vridsløselille	53	39	92	48	52
Horsens	62	24	86	38	44
Nyborg	61	8	69	57	83
Søbysøgård	43	3	46	28	61
Sdr. Omme	124	3	127	64	50
Horserød	96	16	112	19	17
Møgelkær	76	-	76	-	-
Kragsskovhede	116	24	140	41	29
Nr. Snede	43	1	44	20	45
Renbæk	53	4	59	24	41
Kærshovedgård	43	-	43	23	53
Ringe	9	6	15	-	-
Herstedvester	36	14	50	29	58
KF	90	30	120	41	34
Arresthusene	242	99	341	22	6
I alt	1147	271	1420	454	32

I tabel 8 er indsatte med kvalifikationstillæg sat i procent af samtlige timelønnede incl. timelønnede der desuden får udbetalt en del af deres løn som akkord. Anstalter med procentvis få kvalifikationstillæg ligger lønmæssigt lavt, og anstalter med mange kvalifikationstillæg ligger højt.

Andelen af kvalifikationstillæg varierer betydeligt. Anstalterne Møgelkær og Ringe benytter ikke kvalifikationstillæg,

og i statsfængslet i Nyborg har 83% af de timelønnede kvalifikationstillæg.

8. Lønniveau for timelønnede i samme erhverv.

Til belysning af lønniveauet i de enkelte institutioner inden for samme beskæftigelsesområde er der foretaget en særlig analyse af timelønnede beskæftiget ved ensartede erhverv.

Tabel 9.

Den gennemsnitlige dagindkomst i kr. for timelønnede i udvalgte beskæftigelsesområder fordelt på kriminalforsorgens anstalter og arresthusene.

	<i>Gangmand</i>		<i>Gartneri</i>		<i>Landbrug</i>		<i>Skovbrug</i>		<i>Forplejning</i>	
	Antal	Gnsntl dag-indk.kr	Antal	Gnsntl dag-indk.kr	Antal	Gnsntl dag-indk.kr	Antal	Gnsntl dag-indk.kr	Antal	Gnsntl dag-indk.kr
Vridsløselille	19	34	-	-	-	-	-	-	10	50
Horsens	8	60	3	45	10	34	-	-	12	43
Nyborg	18	51	-	-	-	-	-	-	7	58
Søbysøgård	8	38	8	28	9	44	-	-	6	45
Sdr. Omme	5	36	17	36	26	44	4	28	8	55
Horserød	19	38	6	30	-	-	-	-	16	34
Møgelkær	11	32	9	28	-	-	9	29	-	-
Kragsskovhede	36	31	-	-	8	40	12	38	28	39
Nr. Snede	7	28	9	39	-	-	-	-	6	33
Renbæk	8	35	2	39	17	43	10	28	3	36
Kærshovedgård	8	32	-	-	14	40	-	-	4	51
Ringe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Herstedvester	14	48	-	-	-	-	-	-	-	-
KF	29	31	-	-	-	-	-	-	19	34
Arresthusene	79	32	-	-	-	-	5	25	4	34

Analysen omfatter 5 erhverv, hvis arbejdsindhold tilnærmelsesvis er ens, og hvor talmaterialet har en vis størrelse.

Inden for alle erhverv er der betydelige lønforskelle. I de lukkede anstalter får en gangmand gennemsnitlig pr. dag 34 kr. i Vridsløselille, 60 kr. i Horsens og 51 kr. i Nyborg. I Nyborg får samtlige gangmænd kvalifikationstillæg, hvorimod ingen i Vridsløselille får det. I Horsens får 3 ud af 8 kvalifikationstillæg. Den høje løn i Horsens skyldes, at en enkelt indsat gennemsnitlig har fået udbetalt 155 kr. pr. dag. Uddrages denne enkelte indsatte af materialet, har de resterende 7 gennemsnitlig fået ca. 46 kr. Lønnen i de åbne anstalter varierer fra 28 kr. pr. dag i Nr. Snede til 38 kr. på Søbysøgård og i Sdr. Omme.

Indsatte beskæftiget ved forplejning har en gennemsnitlig dagløn, der varierer fra 33 kr. i Nr. Snede til 58 kr. i Nyborg. Ca. halvdelen af alle indsatte i dette erhverv har kvalifikationstillæg.

I Vridsløselille, Horsens, Søbysøgård og Sdr. Omme har alle eller næsten alle kvalifikationstillæg. I Nr. Snede har ingen af deres 6 timelønnede ved forplejningen kvalifikationstillæg. De øvrige anstalter, der har beskæftigede ved forplejningen, har tildelt nogle af stillingerne tillæg.

9. Sammen drag.

Undersøgelsen omfatter i alt 2.672 personer indsat i Kriminalforsorgens anstalter og arresthuse. Det gennemsnitlige daglige belæg i undersøgelsesugen ud-

gjorde ca. 3.100 personer, hvoraf ca. 2.400 fordelt med 94% af de indsatte i anstalterne og henholdsvis 51% og 58% i Københavns fængsler og arresthusene modtog løn.

Den gennemsnitlige dagindkomst udgjorde 37 kr. i anstalterne, 32 kr. i Københavns fængsler og 32 kr. i arresthusene. Dagindkomsterne ligger generelt lavere i Københavns fængsler og arresthusene end i anstalterne. Ca. 40% i Københavns fængsler og arresthusene har en gennemsnitlig dagindkomst på under 23 kr. mod 6% i anstalterne.

Den gennemsnitlige dagindkomst i de enkelte beskæftigelsesområder varierer i anstalterne fra 21 kr. til 54 kr.

Ca. 50% af de indsatte der har en 5-dages arbejdsuge har en indkomst på 38 kr. eller derover, og ca. 50% ligger mellem 21 kr. og 37 kr.

De højeste lønninger udbetales til indsatte beskæftiget i produktionsfagene. Bortset fra syge og indsatte i modtagelsesafdelingen er navnlig indsatte tilknyttet skolen og den del af de indsatte ved

økonomiarbejde, som ikke har kvalifikationstillæg, lavest aflønnet.

En stor andel af de indsatte, der er beskæftiget som gangmænd, ved forplejningen eller i landbruget, har 6-7 dages arbejdsuge. Herved har de mulighed for at hæve deres gennemsnitlige dagløn med ca. 10 kr.

Den gennemsnitlige dagløn for time-lønnede er 35 kr. og for akkordlønnede 48 kr. Dagindkomsten for timelønnede afhænger af den andel af kvalifikationstillæg, der er tildelt det enkelte område og mulighederne for lørdag-søndagsarbejde.

Den gennemsnitlige dagløn varierer fra 28 kr. i Møgelkær til 48 kr. i Ringe. Daglønnen ligger generelt højere i de lukkede anstalter end i de åbne.

Daglønnen for de timelønnede er stærkt afhængig af, hvor mange kvalifikationstillæg der er tildelt.

Andelen af kvalifikationstillæg varierer betydeligt med ingen i anstalterne Møgelkær og Ringe og 57 svarende til 83% af samtlige timelønnede i Nyborg.

Bilag A. Definitioner af beskæftigelsesområder.

1 Ikke i arbejde	
11 Modtagelse m.v.	orlov - retsmøde - modtagelsen.
<u>12 Sygedusør</u>	
20 Økonomi:	
21 Bibliotek og skole	video.
22 Bygningsvæsen	parkhold - murer - tømrer - maler - transporthold - hold 8 - haven - VVS - indiv. byg. jordhold - ØK smedien - chauffør - bilvask opvarmning.
23 Depot/Lager	Linneddepot/lager.
24 Forplejning	

25	Gangmand	hjelpegangmand
26	<u>Rengøringshold</u>	
30	Undervisning:	
31	Dagskole	alm.
32	Kursus	eksportskole - seminarium - Holbjergskolen - selvbeskæftigelse - selvstudie - spec. skole - <u>terapi - værkstedsskole.</u>
40	Værkstedsdrift:	
41	Smedien	maskinværksted - pladeværksted - svejse- central.
42	Småfag	bl.f. - akkord arb. - postsække - montage - opslagstavler - pallearb. - klemmer - monte- ring.
43	Snedkeri	sprøjteriet - møbelfab.
44	Grafiske fag	konv. - papirfaget - bogtrykkeri - sætteri - bogb.
45	Væveri	
46	Beklædningsindustrien	skærestue - syning.
47	Sadelmageri	
48	Projektarbejde	fredning - sygehusloft - båd.
49	Børstenbinderi	
50	Blindeskrift	
51	Vaskeri	
60	Jordbrug:	
61	Gartneri	
62	Landbrug	arbejdshold 1
63	Skovbrug	arbejdshold 3 og 4.
99	Uoplyst:	

Undervisningsaktiviteter i anstalterne - forår 1985

I følgende redegørelse indgår hørings-svar vedrørende forespørgsel fra beskæftigelsesudvalget af 18.3.1985 om anstalt-ernes undervisningsaktiviteter.

Hørings svarene er sammenfattet i et skema, der vedlægges som bilag. Svarene er i nogle tilfælde søgt uddybet gennem telefon, idet svarene er yderst forskellige med hensyn til detaljer og enkeltheder.

Kombinerede arbejds- og uddannelses-projekter:

En enkelt anstalt har gennemført et så-dant projekt og flere har projekter under overvejelse. Det vides, at KF ligeledes har gennemført et projekt. Det drejer sig i alle tilfælde om projekter, hvor man anta-ger/har antaget, at de medvirkende ind-satte har haft en særlig interesse i, at pro-jektet gennemføres: Indretning af skole-lokaler, etablering af minigolfbane, renovering af sportsplads m.v.

De pågældende projekter har alle væ-ret/vil være af begrænset varighed og er gennemført af ad-hoc-grupper. Man kan således konkludere, at der i kriminalfor-sorgens anstalter ingen erfaring findes vedrørende projektarbejde med kombine-ret undervisning og arbejde af meget lang varighed og med henblik på konstant be-skæftigelse. Skal der etableres projekter af permanent varighed som alternativ til arbejdsdrift, må der således opsøges erfa-ring uden for kriminalforsorgens system.

Undervisningsaktiviteter:

I det følgende er fagene i de indsendte timeplaner opdelt i kategorier, og der er udarbejdet en oversigt over, hvilken vægt de forskellige kategorier har, udtrykt i procent af den samlede undervisningstid:

HF-undervisning	ca. 62 timer/u	=	5,5 %
Anden prøveforberende undervisning	- 274 -	=	24,5 %
Elementær undervisning uden prøver	- 317 -	=	28,0 %
Specialundervisning dansk, regning m.v.	- 270 -	=	24,0 %
Orienteringsfag	- 120 -	=	11,0 %
Sport o. lign.	- 42 -	=	4,0 %
<u>Kreative fag</u>	<u>- 31 -</u>	<u>≡</u>	<u>3,0 %</u>
I alt pr. uge	1116 timer	=	100,0 %

I specialundervisning er her medregnet dansk for udlændinge.

Det ses, at prøveforberedende undervisning (9. og 10. kl.), elementærundervisning uden prøver (dansk, regning, engelsk m.v. i dagskole) og specialundervisning er vægtet næsten ens, når man ser på den samlede undervisningsindsats i alle anstalter. Men der er meget store forskelle fra anstalt til anstalt. Tager man f.eks. Møgelkær ud, som definerer al undervisning som specialundervisning, vil procenten for specialundervisning falde fra 24 % til 18 %. En række åbne anstalter har ikke prøveforberedende undervisning, og nogle har ikke elementærundervisning uden prøver (dagskole).

Orienteringsfag (samfundslære m.v.) optræder på de fleste anstalters skemaer,

men ikke med lige stor vægt. Sport findes kun på halvdelen af anstalterne og kun 4 anstalter har kreative fag på programmet, i alt kun 3 % af kriminalforsorgens samlede undervisningstid.

Der er her grund til særligt at omtale en anstalt, der i dagskoleprogrammet med held arbejder med projekter som bista-der, solfangere, akvarier m.v. Disse bruges som udgangspunkt for videre teoretisk bearbejdning af økologiske, biologiske problemer.

Elevernes fordeling på hold:

Ud fra det foreliggende synes fordelingen af indsatte på hold nogenlunde at være som følger:

<i>Art undervisning</i>	<i>Antal</i>	<i>Procent af alle</i>
HF-undervisning	21	6 %
9. og 10. kl.	90	26 %
Dagskole	103	30 %
Specialundervisning	86	25 %
Selvstudium	39	11 %
<u>Lærlinge</u>	<u>6</u>	<u>2 %</u>
I alt	345	100 %

Det vil ses at antal elever nogenlunde svarer til den tid, der bruges på dem i hver enkelt kategori (HF 6:5,5, anden prøveforberedende undervisning 26:24,5, specialundervisning 25:24). Men det må udtrykkeligt betones, at en forøgelse af indsatsen f.eks. til specialundervisning ikke væsentligt vil forøge antallet af fuldtidsbeskæftigede i anstalterne, idet de 86 elever kun er til undervisning i få timer hver uge og resten af tiden er på en almindelig arbejdsplads.

Kombinationsmuligheder:

Fleksibiliteten og valgmulighederne for den indsatte øges betydeligt, hvis han

i nogen grad selv kan sammensætte et personligt skema fra flere programmer. Det er også muligt de fleste steder, hvor der er flere undervisningshold: Et sted kan der tages fag fra både dagskole (almene fag) og fra 9. klasse og 10. klasse. Enkelte steder foregår 9. og 10. klasseundervisningen af økonomiske grunde på samme hold og et enkelt sted foregår undervisningen til 9. og 10. klasse sammen med dagskoleundervisning. Omvendt har anstalter med kun 1 undervisningshold ingen valgmuligheder overhovedet.

Spredning i standpunkt på undervisningshold:

Spredningen i standpunkt vurderes til at være betydeligt i en del prøveforberedende fag, men spredningen er på den anden side næppe væsentligt større end i tilsvarende undervisning i samfundet. Antageligt indebærer den hyppige tilgang og afgang af elever i utide samt den korte kursustid (4-5 måneder i forhold til 8 måneder udenfor) en større stress-faktor for underviserne.

Selvstudium:

Der synes at herske en generel skepsis med hensyn til nytten og udbyttet af selvstudium. To anstalter har indrettet særlige faciliteter for selvstuderende, hvilket bringer totaltallet af selvstuderende op på 11 % af alle elever. Tages disse to anstalter ud, ville tallet være nede på 14 indsatte eller 4 %.

Særlige skoleformer:

2 anstalter adskiller sig i nogen grad fra de øvrige med hensyn til integrationen af undervisningen i anstaltslivet:

Møgelkær: Anstalten har kun deltidsundervisning og kun specialundervisning. Alle indsatte har således en arbejdsplads. Det drejer sig om 18 indsatte i 61 undervisningstimer pr. uge.

Ringe: Anstalten underviser 2 skolehold i hele arbejdstiden, dvs. 40 timer pr. uge, hvor andre anstalter normalt har 28-30 timer pr. uge.

Generel vurdering:

Det helt generelle indtryk af de indsendte timeplaner er, at anstaltskolerne i ret ringe grad har været i stand til eller in-

teresseret i at eksperimentere og skabe alternative undervisningsformer. Dette træder klart frem både i den måde, undervisningen er organiseret på (fag- og lærerskifte efter 2 timer, i nogle tilfælde efter hver time) og i de valgfag, som forekommer, samt de midler, som anvendes.

Dene situation kan antageligt føres tilbage til en række vanskeligheder, som anstaltskolerne har haft i de forløbne 10-15 år:

- skolerne har kæmpet for at blive accepteret som en almindelig stabil arbejdsplads og har derfor forsøgt at komme til at ligne »almindelige skoler« mest muligt.
- elevernes manglende stabilitet har medført bestandig udskiftning, og en traditionel og ret fast struktur, der er velkendt af alle, har antageligt været anset som en nødvendig, stabiliserende faktor.
- sikkerhedsmæssige forhold, anstaltslivets rigiditet og begrænsede ressourcer, samt hensynet til lærernes arbejdsforhold og arbejdstidsaftale har fremmet en traditionel udformning af skolehverdagen.

Terapi:

To anstalter, der begge har/har haft en psykiatrisk baggrund har en terapiafdeling. Disse to afdelinger er dog meget forskellige. Det ene sted arbejdes 20 timer, og det andet sted 40 timer pr. uge. Begrebet dækker i realiteten mest »sysselsættelse« ved lettere, hobbypræget arbejde. Der forekommer ikke strukturerede optræningsprogrammer.

Erhversuddannelse:

I lukkede anstalter findes nogle få muligheder for at fortsætte og evt. afslutte

lærlingeforhold, og i nogle tilfælde kan lærlingeforhold påbegyndes, men under alle omstændigheder kræver arrangementet, at den indsatte kan få frigang til undervisning på teknisk skole. I nogle ganske få tilfælde har anstalter selv undervist i forskolefag (5 ugers skole), så den indsatte har kunnet gå videre med

praktik på anstalten.

I åbne anstalter, og ganske særligt i de tidlige ungdomsfængsler, er mulighederne bedre, idet frigang normalt kan gives til formålet.

Følgende opstilling viser muligheder i lukket og åbent fængsel og det faktiske antal lærlinge i de to sektorer:

Antal lukkede anstalter med lærlingemuligheder/faktiske antal lærlinge

murer	1	anstalt(er)	/0
tømrer	0	-	/0
snedker	2	-	/0
maskinarb.	2	-	/0
smed	2	-	/1
maler	1	-	/0
I alt			1

Antal åbne anstalter med lærlingemuligheder/faktiske antal lærlinge

lærlinge	3	anstalt(er)	/0	lærlinge
-	4	-	/0	-
-	4	-	/0	-
-	1	-	/3	-
-	4	-	/1	-
-	3	-	/1	-
				5

De lukkede anstalter står således yderst svagt i billedet, hvilket yderligere bliver sat i relief, når man betænker, at de indsatte i lukkede fængsler har længere afsøgningsperiode og dermed tidsmæssigt bedre muligheder for at fuldføre en lærlingeuddannelse end i åbne fængsler. Den manglende mulighed for at give den teoretiske undervisning i anstalterne må være en af grundene til, at de eksisterende muligheder er dårligt udnyttet i lukkede fængsler.

kede anstalter har også her yderst dårlige muligheder.

Specialarbejderkurser:

Specialarbejderkurser findes kun på 1 lukket (kurser inden for metalområdet) og 1 åben anstalt (kurser indenfor landtransport samt køreskole). De åbne anstalter benytter i en vis udstrækning specialarbejderskolerne (frigang), men de luk-

Sommerhøjskole/ferieordning:

En enkelt anstalt har en separat ferieordning for langtidsindsatte, nemlig 2 x 1 uge med et ikke-krævende tilbudsprogram. Halvdelen af anstalterne har et særligt sommerprogram («Sommerhøjskole») af 4-7 ugers varighed med et emneorienteret evt. projektorienteret program med et alternativt evt. kreativt indhold. Formålet med »sommerhøjskole« er at skabe variation i skolehverdagen i en periode, hvor der ellers er uro på grund af elevskift og læreres ferie. Sommerhøjskolerne er normalt placeret fra ca. 20.-6. til ca. 1.-8.

Skema over
Anstalternes
undervisningsaktivitet
forår 1985

Anstaltens undervisningsaktivitet - forår 1985.

	Horsens	Vridsløselille	Nyborg	Herstedvester	Ringø
ARB.-UNDERVISNING. PROJEKTER					
gennemført (art)					
planlagt (art)	Sportsplads		÷	÷	
ANTAL UNDERVISN. HOLD	4	3	6	4*	2
dagskole (timetal/antal elever)	30/9	Narkoafd.25/6	68/20*	20/5 ² + 16/6 ¹	44/7
9. klasse - /	30/7			8. kl. 20/3	44/9
10. klasse - /	30/8	28/12	96/27		
HF-klasse - /	Studieh. 30/8	28/13			
UNDERVISNINGSTIMER I ALT	132	109	176	66	98
heraf prøvefag	44 + 15*	48	88	0	44
elementære fag u. prøve	20+15*	28	88	20/3	28
orienteringsfag	10	0	12	30/5	6
sport el.lign.	10	0	8	0	10
kreative fag	6	5	10	0	
SPEC.UNDERVIS. DELTID: timer/elever	12/6	28/13	Østre: 12/6	16/1-6	10/3
kombinationsmulighed	Dagsk.9.-10.kl.	9.-10.kl.	9/10HF+	÷	+
timeopdelt skema	÷		Spec. underv.	+	
2-timers blokke	3 hold	2 hold	6	+	2 og 3 timer
helt uden timeopdeling	Studiehold				
selvstudium, antal	1 + studiehold	3	3	3	÷
TERAPIAFDELING	+		Østre afd.	+	
arbejdstid pr. uge	40		40	20	
antal indsatte	10		12	6	
ERHVERSUDDANNELSE (lærlinge)					
murer (ja-nej/aktuelt antal)	nej	ja/0	nej	nej	nej
tømrer	nej	nej	nej	nej	nej
snedker -	ja/0	nej	nej	nej	ja/0
maskinarb. -	nej	ja/0	ja/0	nej	nej
smed	nej	ja/1	ja/0	nej	nej
maler	nej	nej	nej	ja/0	nej
kok	nej	nej	nej	nej	nej
spec.arb kurser (art)	÷	÷	Svejsekursus		Truck fører
ANTAL INDSATTE I DELTIDSUNDERV.	6	13	Østre: 6	6	3
»SOMMERHØJSKOLE« (antal uger)	7	2x2	7	÷	+
FERIEORDNING	2x1			÷	÷
	*studiehold		*dækker 2 spec.undervisn. hold + 1 udlændingehold heldagsskole	*kun formiddagsunderv. ² dansk ¹ narko	

Kragkovhede	Nr. Snede	Kærshovedgård	Møgelkær	Sdr. Omme	Renbæk	Søbysøgård	Horserød
÷	Bistader, solfangere m.m.*	÷	÷	÷	÷	÷	Minigolfbane
÷	÷	÷	÷	Minigolfbane	Overvejelser	÷	÷
2	1	2	0*	2	1	1	2
26/7 + 26/7*	30/11	30/10	0	28/10	28/11	30/8*	
÷	÷	÷	0				34/12
÷	÷	÷	0	28/10			29/12
÷	÷	÷	0	÷		÷	÷
64	40	50	61	62	28	34	90
0	0	0	0	26			63
37	10	11	0	14	20	26	0
11	12	19	0	10	8	2	
4	6	0	0	2	-	2	
0	6	0	0	4	-	0	
12/4	6/4	20/3	61/18	6/8	-	4/	27/11
÷	÷	Dagsk. + spec.	÷	÷	-	÷	
÷	÷	Dagskole	÷	÷	÷	÷	
÷	+	Specialundv.	+	+	+	+	
÷	÷	÷	÷	÷	÷	÷	
÷	1	1	4	1	0	Løjlighedsvi	17
÷	÷	÷	-	÷	÷	÷	÷
÷	÷	÷	-	÷	÷	÷	÷
÷	÷	÷	-	÷	÷	÷	÷
nej	nej	ja/0	ja/0	ja/0	nej	nej	nej
nej	nej	ja/0	ja/0	ja/0	nej	ja/0	nej
ja/0	ja/0	nej	ja/0	nej	nej	nej	ja/0
nej	nej	nej	ja/3	nej	nej	nej	nej
ja/0	nej	nej	ja/0	ja/1	nej	ja/0	nej
nej	nej	ja/0	Gartner-vvs/1	ja/0	nej	ja/1	nej
nej	gartnerlære/0	nej		+ vvs/0	nej	÷	nej
and. + køres.		÷		Halmfyingsk.	nej	÷	nej
4	4	0	18	8	0		11
÷		Togt/Vesterby		6	÷	4	6
÷				÷		-	-
*2 hold	*del af dag- skoleunderv.		*kun deltids- undervisning			*9. og 10. kl. som en del af dagskole	

Notat vedrørende anstaltens ressourcer til undervisning og fritidsbeskæftigelse af de indsatte.

Beskæftigelsesudvalget har ved udsendelse af spørgeskemaer i juni måned 1984 fået besvaret en række spørgsmål fra anstalterne vedrørende anstaltens ressourcer til undervisning og fritidsbeskæftigelse af de indsatte.

Den nuværende situation på de enkelte anstalter synes i høj grad bestemt af historiske forhold. Selvom de lukkede anstalter har langt flere elever i daglig undervisning end de åbne anstalter, i hvert fald når man ser væk fra frigangsfolk, så har de lukkede anstalter tilsyneladende ikke i samme omfang fået udbygget lokaleforholdene tilsvarende. Med hensyn til afdelingernes indretning er det typisk, at forholdene på afdelingerne er ret enkle og uden mange faciliteter på de åbne anstalter, mens man i de senere år på de lukkede anstalter har udbygget afdelingerne med mange nye ting. Der kan anføres følgende om de enkelte områder:

1. De lukkede anstalter er - bortset fra Nyborg - svært stillet med hensyn til lokaler til almindelig undervisning, især Vridsløselille har meget lidt plads i forhold til elevtallet, mens åbne anstalter generelt er rimeligt tilgodeset i forhold til det faktiske elevantal.
2. Omfanget af faciliteter til erhversmæssig undervisning er meget begrænsede i kriminalforsorgens anstalter. Faktisk har kun Kragshovede (køreskole) og Nyborg (kurser indenfor jernindustrien) sådanne faciliteter. Muligheder for praktisk oplæring indenfor anstaltssystemet begrænses således til nogle ret få værkstedsområder, der dog ikke fremgår af undersøgelsen.
3. Husflidsmulighederne i de indsatte fritid synes ret begrænsede i de åbne anstalter, og bedst tilgodeset i de lukkede anstalter, hvoraf Horsens, delvis på grundlag af faciliteter, der er tilstede i terapiområdet, har de bedste og mest varierede faciliteter.
4. Alle anstalter har en sportssal på over 100 m², men kapaciteten ved sportsudøvelse på lukkede anstalter er meget lille. Kun statsfængslet i Ringe har virkelig gode og tidssvarende forhold i en særlig sportshal.
5. Undervisningspersonalets kontorforhold er meget forskellige fra anstalt til anstalt, tilsyneladende varierende fra 0 kontorer på en anstalt til 9 kontorer på en anden anstalt. Færrest har man på de små åbne anstalter, hvor dog skolens personale er ret fåtalligt, men man får det indtryk, at det er meget forskelligt, hvad de enkelte anstaltsskoler har evnet at tilkæmpe sig af kontorer og lagerplads, der ligeledes på de små anstalter er yderst begrænset.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Alm. skolelokaler over 30 m ²	Alm. skolelokaler under 30m ²	I alt elevkapacitet/m ²	Lokaler til erhvervsfaglig undervisning over 30 m ²	Lokaler til erhvervsfaglig undervisning under 30 m ²	I alt elevkapacitet/m ²	Husflidslokaler over 30 m ²	Husflidslokaler under 30 m ²	I alt elevkapacitet/m ²	Sportsrum over 100 m ²	Sportsrum under 100 m ²	I alt elevkapacitet m ²	Forsamlingsal/kapacitet/m ²
Kragsskovhede	4	2	49 / / 227	4	0	48 / 356	1	2	15 / / 88	2	1	16 / / 467	175 / / 187
Møgelkær	1	4	.36 / / 132	0	0	0	1	3	29 / / 117	1	1	23 / / 204	136 / / 203
Horsørød	1	6	51 / / 139	-	-	-	2	2	73 / / 38	1	3	19 / / 253	
Nr. Snede	3	-	39 / / 115	-	-	-	2	-	13 / / 72	1	2	23 / / 220	-
Kærshovedgård	3	-	30 / / 99	-	-	-	3	-	30 / / 65	1	2	26 / / 219	-
Renbæk	1	2	18 / / 72	-	-	-	1	3	24 / / 71	1	1	18 / / 212	60 / / 90
Sdr. Omme	2	2	34 / / 140	-	-	-	1	-	16 / / 72	1	1	20 / / 265	-
Søbysøgaard	2	2	24 / / 135	-	-	24 / / 135	2	2	15 / / 182	1	-	8 / / 115	90 / / 100
Vridsløselille	2	3	54 / / 159	0	0	0	1	-	21 / / 130	1	-	13 / / 131	60 / / 114
Ringø	2	2	29 / / 185	-	-	-	2	1	48 / / 159	1	1	38 / / 978	100 / / 155
Nyborg	3	7	90 / / 296	600 m ²	-	10 / / 600	2	2	30 / / 104	1	1	/ / 282	111 / / 111
Horsens	5	3	50 / / 295	-	-	-	2	10	42 / / 227	1	1	12 / / 135	90 / / 80
Herstedvester	0	3	24 / / 48	-	-	24 / / 48		4	16 / / 100	1	-	15 / / 140	111 / / 111

14	Kontorer antal/m ² i alt	5 / / 120	4 / / 125	/ / / 117	1500	6730	græs	760	græs	264	-	+	+	-	-	-	-
15	Lagerum antal/m ² i alt	3 / / 65	3 / / 62	/ / / 80	863	9900	græs	450	græs	-	-	+	+	+	-	-	-
16	bibliotek antal bøger/m ²	9 / / 119	4 / / 59	bog / / bus	708 + gang-areal	-	+	græs	-	-	+	-	-	uden- for anstalt	uden- for anstalt	uden- for anstalt	-
17	Skolens areal i alt m ²	1 / / 20	1 / / 23	2000 / / 49	499	2 stk.	græs	-	-	-	-	+	+	-	-	+	+
18	Fodboldbanens areal	1 / / 16	1 / / 13	2425 / / 46	458	2 stk. a 4000	græs	1800	græs	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Belægning	3 / / 30	1 / / 8	2500 / / 59	574	2 stk. a 10000	græs	+	græs	-	+	+	+	uden- for anstalt	uden- for anstalt	uden- for anstalt	-
20	Håndboldbanens areal	42 / / 4	22 / / 4	19 / / 19	615	7150	græs	1250	græs	+	162	+	+	+	+	+	+
21	Belægning	3 / / 45	1 / / 82	/ / / 92	753	2432	græs	-	-	253 asfalt	-	-	-	-	-	-	-
22	Tennisbane/m ²	2 / / 25	1 / / 31	/ / / 95	1628	6000	græs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
23	Volleyball-bane/m ²	4 / / 106	2 / / 50	5000 / / 169	1607m ²	4400	græs	370	græs	-	220 græs	-	-	-	-	-	-
24	Atletikanlæg	5 / / 69	4 / / 58	3000 / / 110	984	1000	asfalt	19	160 asfalt	160 asfalt	160 græs	+	+	+	+	+	+
25	Cindersbane	2 / / 75	1 / / 10	/ / / 75	448	2000	græs	19	-	-	-	+	+	+	+	+	+
26	Springgrave																
27	Mulighed for fiskeri																
28	Kondiløb																
29	Badning																

6. Anstaltens biblioteker er af meget varierende størrelser lokalemæssigt (19 m² til 169 m²). Bogbestanden varierer fra 1.500 til 15.000 bind. Der er ligeledes stor forskel på den professionalitet, som bibliotekerne drives med. Alt i alt synes de lukkede anstalter at være bedst stillede.
7. Anstaltsskolernes samlede areal er næppe et helt godt udtryk for de daglige forhold. I Nyborgs og Kragshovedes samt Ringes tal indgår henholdsvis et stort maskinværksted, en køreskole og en sportshal. Især lukkede anstalter har vanskelige udvidelsesforhold for anstaltsskolerne, og både Vridsløselille og Horsens synes at have ret snævre rammer.
8. De ydre sportsfaciliteter er meget forskellige i åbne og lukkede anstalter. Af åbne anstalter mangler kun Horsørød en fodboldbane, mens flere andre har to. Lukkede anstalter har mindre fodboldbaner, som regel med græsbelægning, mens Horsens har en meget lille fodboldbane med asfaltbelægning. Håndboldbaner findes ikke overalt og ikke i lukkede anstalter bortset fra Nyborg. De fleste anstalter savner anlæg til Volley-ball, tennis, atletik, løb og de færreste anstalter råder over rekreative faciliteter, som mulighed for badning, fiskeri eller lignende. Sådanne muligheder må på åbne anstalter tilvejebringes ved fællesture pr. bus.
9. Med hensyn til afdelingernes indretning sybes det generelle billede at være, at de åbne anstalter har de færreste faciliteter. Faktisk findes kun små køkkener og opholdsstuer, og enkelte steder billard eller bordtennis, mens de indsattes celler (stuer) til gengæld er større på de åbne anstalter. På de lukkede anstalter er der på selve afdelingerne flere faciliteter: Større opholdsrum, større køkkener, videostik på afdelingerne og de fleste steder på cellerne. Til gengæld er cellestørrelsen lille, enkelte steder særdeles lille. Der synes i øvrigt mange steder at være gjort et stort stykke arbejde igennem de senere år med at renovere afdelingerne.
10. Med hensyn til skolernes øvrige faciliteter (musikinstrumenter, klasesæt, skrivemaskiner, undervisningsudstyr m.v.) er de lukkede anstalter klart bedst udrustet, mens de åbne anstalters behov og muligheder er meget mere begrænsede.

Generelt set viser undersøgelsen, at forholdene på anstaltens skoler er noget uensartede, ret traditionsbundne og beskedne. Det er naturligvis ikke muligt på dette grundlag at vurdere anstaltsskolernes undervisning eller fritidstilbud. Der synes ikke nogen steder at forefindes faciliteter til alternative beskæftigelsesmuligheder som f.eks. reparationsværksted for mekanikentusiaster eller dataudstyr til undervisning eller lignende. Ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn samt stærkt begrænsede bevillinger og vanskelige ydre forhold har sikkert bidraget til at holde anstaltsskolerne inden for relativt velkendte rammer.

Uddrag af budgetvejledning 1985 fra finansministeriet

59.2. Indtægtsdækket virksomhed

59.2.11. Hjemmel til at udføre indtægtsdækket virksomhed opnås på bevillingslov.

For indtægtsdækket virksomhed gælder som udgangspunkt de samme budget- og bevillingsregler som for andre statslige aktiviteter - dog med de nedenfor beskrevne undtagelser. Ved indtægtsdækket virksomhed kan der løbende afholdes udgifter svarende til aktivitetsniveauet og de disponible indtægter. Endvidere kan *overskud og underskud i et finansår overføres til henholdsvis forbrug eller udligning i et senere finansår*. Der kan dog ikke overføres underskud i to på hinanden følgende finansår.

59.2.12. Hjemmel til at udføre indtægtsdækket virksomhed kan søges for statsinstitutioner samt for selvejende institutioner, der modtager statsligt driftstilskud på halvdelen eller mere af driftsudgifterne, når følgende betingelser er opfyldt:

1. Der må ikke for kredsen af aftagere bestå en pligt til at aftage de pågældende varer eller tjenesteydelser.
2. Aftagerne skal have mulighed for alternativt valg af leverandør.
3. Institutionen skal kunne adskille den produktion af varer eller tjene-

steydelser, der søges udført med indtægtsdækning, fra institutionens øvrige opgaver.

59.2.13. Den indtægtsdækkede virksomhed henhører under institutionens ansvarlige ledelse.

59.2.14. Indtægtsdækket virksomhed budgetteres på *særskilt hovedkonto*. På driftssiden oprettes hovedkontoen så vidt muligt umiddelbart efter hovedkontoen for den ordinære virksomhed. For flere institutioner inden for samme ministerområde, hvor der kun periodisk kan forventes udført indtægtsdækket virksomhed, kan der oprettes en fælles hovedkonto for den indtægtsdækkede virksomhed. På anlægssiden samles indtægtsdækket virksomhed på et fælles underafsnit 19 under afsnit 20 for det enkelte ministerområde. Betegnelsen "*indtægtsdækket virksomhed*" skal fremgå af navnet på den pågældende hovedkonto.

Denne budgetteringsmåde anvendes også for indtægtsdækket virksomhed, der udføres af tilskudsmodtagende selvejende institutioner. Eventuelle forhold, der følger af den selvejende institutions særlige status, anføres i Anm. II.

59.2.15.1 forhold til rammestyningen er indtægtsdækket virksomhed stillet anderledes end almindelig virksomhed ved statsinstitutioner. Indtægtsdækket virksomhed er således *ikke omfattet af budgetteringsrammer, personaleloft er eller lønsumsrammer*, men alene af totalrammer. Der skal i stedet følges særlige regler for prisfastsættelsen for varer og tjenesteydelser fra indtægtsdækket virksomhed. Endvidere styres der gennem en bestemmelse om, at der ikke kan overføres underskud i to på hinanden følgende finansår.

59.2.16. Prisen på den enkelte vare eller tjenesteydelse under indtægtsdækket virksomhed fastsættes således, at der *ikke sker konkurrenceforvridning* over for private eller offentlige konkurrenter, og således at de langsigtede gennemsnitsomkostninger dækkes. Ved fastsættelsen af prisen skal der opnås dækning for de direkte produktionsomkostninger som f.eks. løn inkl. pensionsbidrag og andre løndelev samt over- og merarbejde, rejse-udgifter, materialer og specielt anskaffet apparatur. Endvidere fastsættes der et *overheadtillæg* svarende til produktionens andel af fællesudgifter til ledelse, administration, husleje, udstyr, udviklingsomkostninger m.v. Overheadtillægget skal tillige sikre, at prisen kommer til at afspejle omkostningsniveauet i den pågældende branche.

Overheadtillægget beregnes som et procentuelt tillæg til de medgående direkte lønudgifter inkl. alle løndelev samt over- og merarbejdsbetaling. Normalt vil tillægget være på mellem 100 og 200 pct. for den enkelte produktion.

59.2.17. I gennemsnit skal den indtægtsdækkede virksomhed udvise et *overheadtillæg på mellem 100 og 200 pct.* for den samlede aktivitet. Disse grænser kan fraviges ved særskilt bevillingsmæssig hjemmel, hvis det på grundlag af en priskalkulation efter almindelige driftsøkonomiske principper dokumenteres, at de i pkt. 59.2.16. anførte principper overholdes ved et andet procenttillæg.

59.2.18. Institutionen kan *disponere over 1/3 af det indtjente overheadtillæg.*

59.2.19.1 tilfælde, hvor der produceres varer eller tjenesteydelser efter ordre, kan der højst ydes kredit med betalingen i 12 mdr. fra produktionens påbegyndelse. Såfremt produktionen ikke er afsluttet i løbet af 12 mdr., må der udskrives delfaktura på den gennemførte del af produktionen.

59.2.20. På hovedkontoen for den indtægtsdækkede virksomhed kan der tillige optages indtægter og udgifter vedrørende aktiviteter, der finansieres af gaver og royalties eller af tilskud fra fonde eller organisationer. Sådanne aktiviteter er undtaget fra reglerne om prisfastsættelse og overheadberegning.

59.2.21. Der kan i forbindelse med den indtægtsdækkede virksomhed oppebæres driftsindtægter og afholdes driftsudgifter, anlægsudgifter og udgifter til ejendomskøb. Der kan ikke erhverves finansielle aktiver. Eventuelle renteindtægter og -udgifter optages på sædvanlig måde under § 3. Rente-konto.

59.2.22. Indtægter og udgifter ved den indtægtsdækkede virksomhed *budgetteres i F-årets løbende pris- og lønniveau.*

59.2.23. På finanslovsforslaget budgetteres udgifterne under den indtægtsdækkede virksomhed på grundlag af dels de forventede direkte produktionsudgifter, dels den forventede anvendelse af overheadtillæg til disposition. De forventede indtægter budgetteres på sædvanlig måde, idet dog den $\frac{1}{3}$ af overheadtillægget, som institutionen ikke kan disponere over, konteres på særskilt løbenr. 01 på den relevante indtægtskonto.

I Anm. 11 til finanslovsforslaget redegøres for de indtægtsdækkede aktiviteter art, forventede omfang og afgrænsning over for institutionens øvrige opgaver. Forventet gennemsnitlig overheadpct. angives tillige med budgetteret overheadbeløb. Det budgetterede personaleforbrug ved den indtægtsdækkede virksomhed angives.

59.2.24. Ved indtægtsdækket virksomhed kan der løbende afholdes udgifter svarende til aktivitetsniveauet og de disponible indtægter.

Under driftsudgiftsbevillingen gælder ingen begrænsning i adgangen til at overføre fra øvrig drift til lønudgifter.

Overskud og underskud i et finansår vedrørende indtægtsdækket virksomhed kan overføres til henholdsvis forbrug eller udligning i næste finansår. Der kan dog *ikke overføres underskud i to på hinanden følgende finansår.* Såfremt der konstateres underskud i to på hinanden følgende finansår, skal det pågældende ministerium umiddelbart

bringe den indtægtsdækkede virksomhed til ophør. Til en eventuel videreførelse af den indtægtsdækkede virksomhed efter en gennemført rekonstruktion kræves ny hjemmel.

59.2.25. Indtægtsdækket virksomhed er omfattet af *statens selvforsikringsordning.* Da forsikring inden for kontraktforhold ikke er omfattet af selvforsikringsordningen, må der i disse tilfælde tegnes de sædvanlige forsikringer for de pågældende kontraktforhold.

59.2.26. På forslag til tillægsbevillingslov justeres udgifts- og indtægtsbevillingerne for den indtægtsdækkede virksomhed i overensstemmelse med de seneste forventninger til årets resultat. Der er adgang til at regulere overførte overskud og underskud med en procent, der svarer til de generelle prisstigninger fra medio det foregående finansår til medio bevillingsåret. Reguleringsprocenten fastsættes af finansministeriet i forbindelse med indkaldelse af bidrag til forslag til tillægsbevillingslov.

I Anm. II til hovedkontoen for den indtægtsdækkede virksomhed oplyses årets forventede aktivitet, gennemsnitlige overheadpct., overheadtillæg og personaleforbrug samt resultat, der kan overføres til næste år.

Institutionen kan opgøre *det forventede resultat, der kan overføres til næste år,* på følgende måde :

Forventede indtægter ialt
 - ikke-disponibel $\frac{1}{3}$ af overheadtil-
 læg
 ÷ forventede udgifter (inkl. anlæg) i
 alt
 + overskud fra forrige år eller
 - underskud fra forrige år
 4- opregning af overskud eller
 ÷ opregning af underskud
 + diverse TB-bevillinger (f.eks. ud-
 løst af statens
 selvforsikring.)

= Forventet resultat at overføre til næ-
 ste år.

59.2.27. På grundlag af det afsluttede regnskab for et finansår skal årets endelige resultat for den indtægtsdækkede virksomhed opgøres med den i pkt. 59.2.26. anførte beregningsmåde. Det således opgjorte resultat kan overføres til næste finansår.

59.2.28. Til indtægtsdækket virksomhed må der kun ansættes *personale* i et sådant omfang og på sådanne vilkår, at udgifterne hertil vil kunne dækkes af indtægterne ved virksomheden. I det omfang det skønnes nødvendigt for at sikre dette, skal ansættelserne være tids- eller opgavebegrænsede.

Tjenestemænd eller tjenestemandslignende personale ansat ved instituti-

onens ordinære virksomhed kan udføre arbejde ved den indtægtsdækkede virksomhed. I sådanne tilfælde konteres de pågældendes løn på hovedkontoen for den indtægtsdækkede virksomhed. Der kan i disse tilfælde ansættes erstatningspersonale ved den ordinære virksomhed i overensstemmelse med reglerne for personale ansat direkte til den indtægtsdækkede virksomhed. Løn til erstatningspersonale konteres under den pågældende institutions ordinære virksomhed.

Der kan ikke ansættes tjenestemænd eller tjenestemandslignende personale med ret til rådighedsløn/ventepenge eller aktuel pension ved evt. afskedigelse direkte til den indtægtsdækkede virksomhed.

Det personale, der antages direkte til den indtægtsdækkede virksomhed, ansættes på de for staten almindeligt gældende vilkår for den pågældende personalekategori. Af ansættelsesbrevene for personale, der er ansat direkte til indtægtsdækket virksomhed eller som erstatningspersonale ved den ordinære virksomhed, skal det udtrykkeligt fremgå, at de pågældende er ansat i forbindelse med sådan virksomhed, og at de som følge heraf ikke er omfattet af finansministeriets cirkulære af 28. september 1983 om genbeskæftigelsestilbud til ledigtblivende ikke-tjenestemandsansat personale i staten.

